

European Commission
Commission européenne



Council of Europe
Conseil de l'Europe

Регионален Проект КАРПО

Македонски

**Извештај за состојбата
со организираниот и економскиот криминал
во југоисточна Европа**

Стразбур, август 2005

Проектот CARPO (“Развој на сигурни и функционални полициски системи и засилување на борбата против главните криминални активности и полициската соработка”) е проект за техничка соработка кој заеднички го финансираат Советот на Европа и Европската Унија. Неговото времетраење изнесува 30 месеци (март 2004 година – август 2006 година). Советот на Европа е одговорен за имплементација на проектот, во партнерство со Белгија, Финска, Унгарија, Италија, Словенија, Шпанија, Шведска и Меѓународната организација за миграција.

За сите дополнителни информации, Ве молиме обратете се до:

Department of Crime Problems
Directorate General I – Legal Affairs
67075 Strasbourg CEDEX, France
Tel +33-3-9021-4506
E-mail: livia.stoica@coe.int
Website: www.coe.int/economiccrime

Овој документ е изготвен со финансиска помош на Европската Унија и Советот на Европа. Во никој случај не треба да се смета дека мислењата изнесени во овој документ го отсликуваат официјалниот став на Европската Унија или на Советот на Европа.

Содржина

1	КРАТОК ПРЕГЛЕД	4
2	ЕКОНОМСКИ И ОРГАНИЗИРАН КРИМИНАЛ ВО ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА: РАМКА	8
2.1	Основни податоци и цел на извештајот	8
2.2	Концептот на организиран криминал	11
2.3	Скенирање на опкружувањето	14
2.3.1	Политика и управување	14
2.3.2	Економија	15
2.3.3	Социолошко-културни тенденции	18
2.3.4	Технологија и наука	19
3	СОСТОЈБАТА СО ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ	20
3.1	Криминални активности	21
3.1.1	Економски криминал	21
3.1.2	Нелегална трговија со дроги	26
3.1.3	Трговија со луѓе	32
3.1.4	Кријумчарење на лица	39
3.1.5	Кријумчарење на легални производи	43
3.1.6	Перење на пари	48
3.2	Организирани криминални групи	53
3.2.1	Случаи и групи на организиран криминал	53
3.2.2	Структура на организирани криминални групи	57
3.2.3	Моди операнди	58
4	ОЦЕНКА НА ЗАКАНИТЕ	63
4.1	Главни закани	63
4.1.1	Дроги	64
4.1.2	Економски криминал	64
4.1.3	Трговија со луѓе	65
4.1.4	Корупција	65
4.2	Профил на земјите	67
4.2.1	Албанија	67
4.2.2	Босна и Херцеговина	71
4.2.3	Хрватска	74
4.2.4	Србија и Црна Гора	77
4.2.5	“поранешна југословенска Република Македонија”	85
5.	ЗАКЛУЧОК	89
6.	БИБЛИОГРАФИЈА	92

1. КРАТОК ПРЕГЛЕД

Организираниот криминал претставува огромна закана за демократијата, владеењето на правото, човековите права и социјалниот и економскиот напредок во Европа. Во изминатите години, југоисточна Европа беше посебно засегната од организираниот и економски криминал, како и од економска моќ, транснационалната поврзаност, софистицираните техники и методи и коруптивното влијание кои се поврзани со нив.

Разбирањето на економскиот и организираниот криминал, во голема мера, зависи од приоритетите во спроведување на законот и од политиката против криминалот, кои се утврдуваат врз основа на очекуваните закани во определен временски период. Без сеопфатно познавање на овие феномени, владите неизбежно ќе бидат ограничени во напорите да ги спречат и да се справат со нив.

Растечката загриженост поради економскиот и организираниот криминал во југоисточна Европа и перспективите за пристапување на овие земји кон Европската Унија бара исцрпна анализа на опсегот, природата и карактеристиките на овие феномени во регионот. Оттаму, цел на овој извештај е:

- Да ги анализира и да ги посочи новите закани и прашања кои предизвикуваат загриженост во југоисточна Европа
- Да им помогне на оние коишто ја создаваат политиката во Европа и во регионот да можат да донесуваат јавни политики и одлуки против криминалот врз основа на исцрпни сознанија
- Да се зголеми свеста на јавноста за ова прашање, како и учеството на јавноста во градењето стратегии против економскиот и организираниот криминал.

Овој извештај за сегашната состојба е краен резултат на активностите спроведени во рамки на проектот CARPO¹ од страна на посветени претставници на работните групи од сите релевантни институции (полиција, финансиско-разузнавачки или финансиски информативни служби, даночна и царинска администрација, специјализирани одделенија во обвинителството и Главен или Државен ревизор) од Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Република Црна Гора, Косово, Република Србија и “поранешната југословенска Република Македонија”. Тој е изготвен врз основа на податоците и оценките коишто се добиени преку одговорите на прашалниците и проценките спроведени од страна на гореспоменатите службени лица, но исто така и врз основа на податоците обезбедени од широк спектар на дополнителни јавни извори.

Организираниот криминал во југоисточна Европа се манифестира во различни облици и вклучува разновидни криминални активности и дејствија. Слично како и во другите делови на Европа, главните пазари на криминал кои се својствени за повеќето земји и области се:

- Измама, даночно или царинско затајување и други облици на економски криминал
- Нелегална трговија и дистрибуција на дроги
- Кријумчарење на лица
- Трговија со луѓе

¹ “Развој на сигурни и функционални полициски системи и засилување на борбата против главните криминални активности и полициската соработка”

Огранизираниот криминал е динамичен концепт кој постојано се прилагодува на перманентно променливото опкружување и на новите можности за криминал. Ова е случај и кога станува збор за организираниот криминал во југоисточна Европа:

- Концентрираните напори за законско регулирање и доследно спроведување на законите против трговијата со луѓе и кријумчарењето на лица се чини дека доведоа до позитивно придвижување во насока на намалување на бројот на лица кои биле кријумчарени или со кои се тргувало преку границите. Истовремено, кријумчарењето и трговијата со луѓе сега наметнуваат нови предизвици во смисла на внатрешна трговија и регрутирање односно врбување, како и зголемување на домашната клиентела.
- Економскиот криминал кој сериозно ги загрозува сите земји во регионот, исто така еволуира. Крајот на санкциите против Србија и последователно на тоа, уништувањето на каналите за кријумчарење на нафта и цигари, како и напорите за законско регулирање и спроведување на законите, значително придонесоа кон подобрување на наплатата на јавните приходи. Со тоа, определени можности за нелегална трговија во регионот беа отстранети. Меѓутоа, други останаа. Фалсификувањето на исправи и создавањето фиктивни компании – како клучни средства за даночно затајување и перење на пари – се чини дека се присутни во сите земји и области. За другите облици на економски криминал – како што се измамата во јавните набавки, во приватизацијата и во финансискиот сектор – се верува дека тие се во нагорна линија и влијаат врз довербата на јавноста во пазарната економија и во системот за кривично-правна заштита.
- Традиционалниот Балкански канал за трговија со дроги се претвори во двонасочен пат, по кој хероинот и канабисот се движат кон Европската Унија, а додека прекурсорите, кокаинот и синтетичките дроги се движат кон Исток. Во некои земји, се чини дека домашните пазари на дроги се зголемуваат, проследено со пораст на бројот на корисници на дроги. Затоа, потребно е да се засилат не само репресивните, туку посебно и превентивните мерки.

Како што пазарот на криминал созрева, така криминалните групи се обидуваат да ги консолидираат своите постоечки активности, да се разгранат и да навлезат во други активности и да ја легализираат својата заработувачка и положба во општеството. Се чини дека корупцијата, како онаа на високо така и онаа на пониско ниво, се користи како главното средство за влијание и продор во политичките и комерцијалните структури. Тековните напори против корупцијата во земјите резултираа со зголемен број истраги и покренати обвиненија, но со многу малку осудителни пресуди. Ветува фактот што во многу земји и области, во моментот, се веќе усвоени сеопфатни стратегии против корупцијата и се формирани анти-корупциски служби. Овие напори можат да доведат до заострување на односите помеѓу организираниот и економскиот криминал и легалните и јавните структури.

Покрај различните особености на секоја земја и област, проблемите сврзани со организираниот криминал и економскиот криминал имаат регионална димензија. Како такви, тие налагаат регионални решенија. Хармонизацијата односно усогласувањето на законодавството, заедничките напори во спроведување на

законот, како и размената на полициски разузнавачки податоци на регионално ниво, ќе бидат клуч на успехот во борбата против сериозниот криминал во југоисточна Европа. За таа цел, дејствувањето на полицијата, раководено од разузнавачки податоци, во регионот мора да се постави на цврсти основи преку градење кохерентни системи за прибирање на разузнавачки податоци.

И покрај тоа што земјите го признаваат негативното влијание на сериозниот криминал врз нивните општества, сепак сè уште не се достапни проценки во однос на загубите на јавните приходи поради економскиот криминал или проценки за големината на домашниот пазар на дроги. Со мали исклучоци, системите за спроведување на законот во регионот сè уште немаат капацитет за прибирање разузнавачки податоци, нивна анализа и спроведување истраги по тој основ.

Поради криминалните приноси, како заеднички именител на различни облици на економски и организиран криминал, финансиските истраги и финансиското разузнавање имаат клучна улога во било која анализа на економскиот и организираниот криминал. Во земјите и областите во регионот веќе се формирани финансиско-разузнавачки служби, а во определена мера, во моментот, се спроведуваат и финансиски истраги поврзани со кривични истраги. Сепак, овие средства би требало да се користат посистематски.

Мерките што се изготвуваат и преземаат во земјите и областите во регионот во рамки на регионалниот проект за полицијата - CARPO значително ќе помогнат за да се надминат овие слабости. Тие мерки можат да опфаќаат:

- Јакнење на капацитетите за прибирање и анализа на податоци, со цел да се прошири и продлабочи знаењето и разбирањето на економскиот и организираниот криминал (на пример, воведување системи за водење криминална статистика, средства за мерење на криминалот, студии за ранливоста односно подложноста на економските сектори на економски и организиран криминал, редовни извештаи/проценки за законите и за состојбата со економскиот и организираниот криминал, соработка помеѓу органите надлежни за спроведување на законот и независни истражувачи и академски работници со цел спроведување истражувања и анализи на феномените коишто се поврзани со економскиот и организираниот криминал во регионот)
- Употреба на механизми водени од разузнавачки податоци при дефинирање на политиките, засновани на исцрпни проценки кои ќе овозможат да се утврдат приоритетите за справување со одделни облици на криминал
- Зајакнување на капацитетите на одделите за анализа на криминалот, одделенијата за специјализирани истраги или специјализирани одделенија во обвинителствата за да можат да се справат со организираниот криминал, особено преку обезбедување соодветни финансиски и кадровски ресурси, како и нивна специјализирана обука
- Мерки за унапредување на вештините за спроведување истраги, посебно истраги за економскиот и организираниот криминал, како и за јакнење на меѓуинституционалната соработка и соработката помеѓу различни јурисдикции (на пример, соодветно користење на специјални истражни мерки и техники, употреба на стратешко-разузнавачки анализи на криминалот, прекугранична употреба на разузнавањето, итн.)

- Подобро искористување на финансиското разузнавање со цел подобро да се разбере организираниот и економскиот криминал (јакнење на капацитетите за спроведување финансиски истраги, јакнење на капацитетите на финансиско-разузнавачките служби и проширување на прекуграничната соработка за овие прашања)
- Пристап до и размена на информации и разузнавачки податоци помеѓу органите надлежни за спроведување на законот, со должно внимание кон обезбедување и заштита на тајноста на податоците (вклучително и примена на релевантните европски правни инструменти за заштита на приватноста и личните податоци)
- Систематско следење на ефективноста на мерките за превенција и контрола на економскиот и организираниот криминал

Ратификацијата и целосната примена на европските правни инструменти ќе им помогне на земјите да напредуваат во оваа смисла и ќе ја поспешат меѓународната соработка. Овие инструменти посебно ги опфаќаат Вториот дополнителен протокол кон Конвенцијата за взаемна помош во кривичните предмети (CETS 182), новата Конвенција за перење, претресување, запленување и конфискација на приносите од криминал и финансирање на тероризмот (CETS 198) и новата Конвенција за акција против трговијата со луѓе (CETS 197).

Овој извештај е оптимистички почеток на она што по својата природа претставува долгорочна вежба, која треба редовно да се спроведува и која налага постојано добивање на повратни податоци и идентификување на нови информации, со цел да се ажурираат, потврдат или подобрат слабите оценки содржани во него. Извештајот ќе биде ажуриран во 2006 година.

Се надеваме дека овој извештај ќе послужи како водечка насока на креаторите на политиката во Европа и во регионот во градење и усвојување на јавни политики и одлуки против криминалот врз основа на исцрпни сознанија, во спроведување на конзистентна акција во борбата против организираниот криминал и во проширување и продлабочување на разбирањето на економскиот и организираниот криминал во југоисточна Европа.

2. ЕКОНОМСКИ И ОРГАНИЗИРАН КРИМИНАЛ ВО ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА²: РАМКА

2.1 Основни податоци и цел на извештајот

Економскиот и организираниот криминал се наоѓаат во фокусот на вниманието и на дневен ред на Советот на Европа најмалку две децении³ и повторно беа потврдени како најзагрижувачки проблеми на 3-иот Самит на шефовите на држави и влади, одржан во мај 2005 година. Исто така, овие прашања беа поставени како приоритетни на агендата на Европската Унија во текот на изминатата деценија, особено во контекст на пристапувањето на новите десет земји членки кои успешно го усвоија правниот корпус “acquis” на ЕУ во овие области.

Во југоисточна Европа, ситуацијата не е сосема идентична и таа не ги достигнала критичните пропорции во сите земји во регионот. Се смета дека економскиот и организираниот криминал се закана за демократијата, владеењето на правото, човековите права и социјалниот и економскиот напредок во регионот, а тие исто така имаат влијание и надвор од границите на југоисточна Европа. Сложениот и постојано променлив карактер на сериозниот криминал наметнува нови закани за општествата во транзиција.

Така, растечката загриженост поради организираниот и економскиот криминал во југоисточна Европа и перспективите за пристапување на овие земји кон ЕУ налагаат исцрпна анализа на опсегот, природата и карактеристиките на овие феномени во регионот. Потребно е ефективната акција да се заснова врз политики против криминалот, раководени од разузнавачки податоци, кои се способни да произведат позитивни резултати.

Меѓутоа, се чини дека разбирањето за тоа што претставува економскиот и организираниот криминал, а посебно нивните прекугранични и транснационални импликации, е сè уште ограничено. Како одговор на оваа состојба, Советот на Европа го изготви проектот CARPO (“Развој на сигурни и функционални полициски системи и засилување на борбата против главните криминални активности и полициската соработка”), со цел да се зајакнат полициските капацитети во борбата против сериозните облици на криминал во југоисточна Европа⁴. Еден од очекуваните резултати од овој проект е да се прошири и продлабочи разбирањето на економскиот и организираниот криминал и на новите закани од нив.

Цел на овој извештај за состојбата со организираниот и економскиот криминал, изготвен во рамки на проектот CARPO, е:

- Да ги анализира и да ги посочи новите закани и прашања кои предизвикуваат загриженост во југоисточна Европа

² Овој извештај првенствено се фокусира на состојбата со економскиот и организираниот криминал во Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Србија и Црна Гора (вклучувајќи го и Косово) и “поранешната југословенска Република Македонија”.

³ Види на пример Совет на Европа, Препорака бр. P(86)8 за криминалната политика во Европа во време на промени.

⁴ Овој проект, засаднички финансиран од Советот на Европа и Европската Унија, е во времетраење од 30 месеци (март 2004 година – август 2006 година). Дополнителни информации за проектот можат да се најдат на следнава web страница: <http://www.coe.int/cards-police>.

- Да им помогне на оние коишто ја создаваат политиката во Европа и во регионот да можат да донесуваат јавни политики и одлуки против криминалот врз основа на исцрпни сознанија
- Да се зголеми свеста на јавноста за ова прашање, како и учеството на јавноста во градењето стратегии против економскиот и организираниот криминал

Овој извештај за сегашната состојба е краен резултат на активностите спроведени од работни групи формирани од претставници на органите надлежни за спроведување на законот (воглавно полицијата) во Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Србија, Црна Гора, Косово и “поранешната југословенска Република Македонија” (во понатамошниот текст “области на проектот”)⁵. Покрај претставници на специјализираните полициски служби, кои во голема мера доминираа во конечниот состав на работните групи, во нив беа вклучени и претставници на други служби и органи надлежни за спроведување на законот, како финансиски информативни служби (перење на пари), даночна и царинска администрација (економски криминал и загуби на јавните приходи), специјализирани обвинители и Главен или Државен ревизор (јавни приходи и јавни набавки).

Слично на начинот на изготвување на годишните извештаи на Советот на Европа за организираниот криминал во Европа⁶, во пролетта 2004 година беше испратен прашалник до работните групи во секоја од седумте области на проектот. Исто така, беа организирани многубројни активности за членовите на работните групи, насочени кон нивна сеопфатна обука за стратешка анализа на криминалот и за институционалните, законските и практичните предуслови за прибирање, анализа и менаџирање на податоците за криминалот. Во секоја област на проектот се одржаа неколку работилници, а во периодот од септември 2004 до јуни 2005 година беа организирана три регионални семинари, како и три студиски посети (во Велика Британија – Национална служба за криминално разузнавање (National Crime Intelligence Service), во полицијата во Шпанија – Централна единица за криминално разузнавање (Crime Intelligence Central Unit, Europol)).

Како главни извори на податоци во изготвување на извештајот за состојбата се користеа одговорите на прашалникот, дискусиите водени за време на работилниците и регионалните семинари, како и друга литература широко достапна до јавноста, вклучувајќи ги извештаите за состојбата со криминалот и други извештаи изготвени од Советот на Европа, EUROPOL, UNODC, ОБСЕ, Министерството за надворешни работи (Стејт департмент) на САД, извештаи на многубројни истражувачки институции, групи “think-tanks” фокусирани на регионот, како и медиумите.

Овој извештај, прв од ваков вид, ги анализира опсегот, природата и карактеристиките на економскиот и организираниот криминал во регионот.

- Во првата глава се прави осврт на рамката во која извештајот беше изготвен, се разгледува концептот на организиран криминал и надворешното опкружување на економскиот и организираниот криминал;

⁵ Овој извештај е изработен од г-ѓа Kristina Nemon (консултант, Велика Британија) првенствено врз основа на податоците, проценките и повратните информации добиени од гореспомнатите работни групи.

⁶ Види: <http://www.coe.int/economiccrime>

- Со цел да се оцени состојбата со организираниот криминал, во втората глава се анализираат бројни области кои се сметаат и третираат како важни пазари на криминал во земјите од регионот – економски криминал, недозволена трговија со дроги, трговија со луѓе, кријумчарење на лица, кријумчарење на легални производи, перење на пари – и се прави обид да се идентификуваат структурите на организираниите криминални групи и нивниот *modi operandi*, како и релевантните трендови односно развојни тенденции;
- Во последната глава се прави обид да се опишат и проценат најзначајните закани, како во нивната регионална димензија, така и во секоја земја поодделно, без оглед на потешкотиите да се обезбедат сигурни средства за мерење и споредување на сериозноста на секоја од тие закани;
- Во завршната глава се предлагаат заклучоци кои можат да бидат од корист кога ќе се разгледуваат напорите за засилување на борбата против организираниот и економскиот криминал.

Многу веројатно е дека организираниот криминал и другите облици на економски и сериозен криминал ќе продолжат да се третираат како приоритети во европските општества во догледно време, а особено во југоисточна Европа. Овој извештај ќе послужи како основа за развој и градење на регионална стратегија за средствата против организираниот и економскиот криминал, кој процес ќе се одвива во текот на есента 2005 година. Овој извештај за состојбата ќе биде ажуриран кон крајот на проектот, односно во летото 2006 година.

2.2 Концептот на организиран криминал

Конвенцијата на Обединетите нации против трансационалниот организиран криминал (UNTOC) може да се смета за најважен обид до сега да се постигне глобална согласност за концептот на организиран криминал. Таа влезе во сила во септември 2003 година. До 2005-та година, таа беше потпишана и ратификувана од страна на сите земји во регионот, како и од државите членки на Советот на Европа и на Европската Унија. Од тие причини, таа претставува најрелевантен правен инструмент за Европа и регионот.

Оваа конвенција се применува на сериозни кривични дела, дела на корупција, перење на пари и попречување на правдата, под услов делото да има трансационален карактер и да вклучува организирана група, онака како што е определено со Конвенцијата. Согласно со член 2 од Конвенцијата:

(а) Под “организирана криминална група” се подразбира структурирана група од три или повеќе лица, која егзистира одреден период и дејствува со цел да изврши едно или повеќе кривични дела или дела утврдени со оваа Конвенција, со цел да оствари, директно или индиректно, финансиска или друг вид материјална корист;

(б) “Сериозен криминал” означува извршување на кривично односно казниво дело за кое е предвидена казна лишување од слобода од најмалку четири години или потешка казна.

(ц) “Структурирана група” означува група која не е случајно формирана заради моментално извршување на кривично дело и која не мора да има формално дефинирани улоги за нејзините членови, ниту континуитет на нејзиното членство или развиена структура.

Советот на Европа во својата Препорака (Rec2001)11 усвои слична дефиниција за поимот “организирана криминална група”, при тоа неограничувајќи го опсегот на нејзината примена на трансационалниот криминал⁷.

Одговорите на прашалникот покажуваат дека повеќето земји во регионот предвидуваат дефиниции на поимите организиран криминал или организирани криминални групи во нивното кривично законодавство⁸.

⁷ Според Препорака (Rec2001)11 на Комитетот на министри до државите членки во однос на водечки принципи во борбата против организираниот криминал (усвоена од Комитетот на министри на 19.09.2001 година на 765-от состанок на замениците министри) за целите на оваа препорака:

- Под “организирана криминална група” се подразбира структурирана група од три или повеќе лица, која егзистира одреден период и дејствува со цел да изврши едно или повеќе сериозни кривични дела, со цел да оствари, директно или индиректно, финансиска или материјална корист;

- Под “сериозен криминал” се подразбира извршување на кривично дело за кое е предвидена казна лишување од слобода од најмалку четири години или потешка казна;

Види ја исто така дефиницијата усвоена на ниво на ЕУ (Заседничка акција 98/733/JHA од 21 декември 1998 година, усвоена од Советот врз основа на член К.3. од Договорот за Европската Унија, со која како кривично дело се предвидува учество во криминална организација во држава членка на Европската Унија):

“1. Криминална организација” означува структурирано здружение, основано за одреден период, на три или повеќе лица, кое дејствува со цел извршување кривични дела за кои е предвидена казна лишување од слобода или максимално времетраење на притворот од најмалку четири години или потешка казна, без оглед на тоа дали извршените дела сами по себе се цел или се средство за стекнување материјална корист, и таму каде е применливо, средство за недолично влијание врз органите на власта (член 1)”

⁸ Како Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Србија (Србија и Црна Гора) и “поранешната југословенска Република Македонија”.

Сепак, организираниот криминал и понатаму останува нејасен концепт, кој се моделира во зависност од сфаќањата за тоа кој облик на криминал претставува најсериозна закана за општеството и подлежи на влијание на различни политички и институционални интереси. Тој се извршува во еден динамичен контекст, кој нуди нови можности за организиран криминал и изискува определена способност за прилагодување како на криминалците, така и на органите кои го спроведуваат законот. Организираниот криминал го моделира и обликува социјалниот, економскиот и политичкиот контекст во кој дејствува, каде постојат сложени односи помеѓу организираните криминални групи, државата и општеството, а кои имаат повеќе карактер на симбиоза и клиентелство, отколку конфронтирачки карактер. Стариот концепт на хиерархиски поставени и ригидни организирани криминални групи се промени и придвижи кон концептот на т.н. “бирокарски” организирани криминални групи со добро развиена структура па дури и лабави и флуидни мрежи, поради што задачата да се идентификува и анализира организираниот криминал станува уште потешка⁹.

За целите на овој извештај, во прашалникот беше побарано од работните групи при дефинирање и подведување на кривичните дела или на криминалните групи под категоријата “организиран криминал” да ги применат следниве критериуми:¹⁰

Задолжителни критериуми:

1. Соработка помеѓу три или повеќе лица
2. За подолг или неопределен временски период
3. Осомничени или осудени за извршување сериозни кривични дела
4. Со цел стекнување профит и/или моќ

Опциони критериуми:

5. Постоене на посебна задача или улога за секој учесник
6. Употреба на определена форма на внатрешна дисциплина или контрола
7. Употреба на насилство или други средства и методи подобни за заплашување
8. Вршење влијание врз политиката, медиумите, јавната администрација, полицијата, правосудството или економијата, преку корупција или со други средства
9. Користење структури слични на комерцијалните

⁹ Види Годишен извештај на Советот на Европа за состојбата со организираниот криминал во 2004 година, стр. 10-11. Случајната поврзаност, па дури и спојувањето на концептот на организиран криминал и концептот на тероризам, доведуваат до дополнителни нејаснотии, понекогаш резултирајќи со погрешно прикажана поврзаност помеѓу тероризмот и посебните методи преку кои тој се финансира или извршува. Организираниот криминал и тероризмот – а рѓог – се два различни концепти. Организираниот криминал е првостепено насочен кон стекнување финансиска или материјална корист, додека тероризмот почива на употреба на недискриминирачко насилство со цел промена на воспоставените правни и уставни поредоци и политики. Повеќето криминални групи и мрежи во Европа се вмешани во измами и во други облици на економски криминал, производство и трговија со дроги, кријумчарење и трговија со луѓе, но не во активности поврзани со тероризам. Ова не го исклучува фактот што постојат одредени сличности и поврзаност помеѓу организираниот криминал и тероризмот, со тенденција на конверзија на тероризмот кон организираниот криминал (во оваа смисла види ја Резолуцијата, која е усвоена на состанокот на претставници од трето ниво од министерствата за внатрешни работи за “борба против тероризмот и организираниот криминал заради унапредување на безбедноста во Европа”, Варшава, 17-18 март 2005 година).

¹⁰ Овие критериуми исто така се користени и од страна на Европската Унија (doc. 6204/2/97 Enforpol 35 Rev 2) во функција на нејзините извештаи за организиран криминал.

10. Вмешаност во перење на пари
11. Дејствување на меѓународен план.

Покрај минималните карактеристики (задолжителните критериуми од 1 до 4), најмалку два од опционите критериуми би требало да бидат исполнети за да криминалната група или криминалот биде оквалификуван како организиран криминал. Предноста на овој пристап е во тоа што правните лица или професионалците, кои се инволвирани во нови или сериозни облици на организиран и економски криминал, можат исто така да бидат опфатени.

2.3 Скенирање на опкружувањето

Скенирањето на опкружувањето, кое за прв пат беше воведено во извештаите за 2001 и 2002 година за состојбата со организираниот криминал, се состои од прибирање и обработка на податоци за надворешното опкружување на организираниот криминал, со цел да се определи поширокиот контекст и главните трендови, при што се анализираат промените што ги предизвикуваат овие нови развојни тенденции. Овој процес придонесува за проактивен приод и поголема транспарентност на односите помеѓу главните трендови и овој феномен.

Оваа анализа помогна во определување на структурата на надворешното опкружување, кое е поделено на политички, економски, социолошки и технолошки домен – PEST¹¹.

2.3.1 Политика и управување

Се чини дека карактерот на државните и политичките институции претставува критична детерминанта која го одредува организираниот криминал.

Во оваа смисла, како генерални прашања од аспект на политиката и управувањето, се јавуваат дифузијата на моќ и променетата улога на државата. Овие промени се предизвикани од либерализацијата на пазарот, децентрализацијата и глобализацијата, сè посланата улога на не-државните субјекти какви што се супра-националните управувачки структури (ЕУ и меѓународните организации) и транснационалните корпорации. Ваквата дифузија на моќта го доведува во прашање приматот на државата во контролирање на криминалот.

По завршувањето на Студената војна, распрсканите и разновидни закани какви што се конфликтите внатре во државите, тероризмот транснационалните криминални мрежи го заменија поранешниот видлив и лесно препознатлив непријател. По настаните од 11 септември, мерките против тероризмот вклучуваат зајакнување на меѓународната правна рамка за контрола на организираниот криминал¹². Постоечките меѓународни договори беа обновени, се усвоија нови конвенции, како што се конвенциите на Советот на Европа и на Обединетите нации за перење на пари и финансирање на тероризмот, организираниот криминал, трговијата со луѓе и компјутерскиот криминал¹³.

Значаен настан во 2004 година беше проширувањето на Европската Унија со десет нови држави членки, кој се случи на 1 мај. Перспективите на Бугарија и Романија да се придружат кон ЕУ во 2007-та година, ги остави земјите од “западниот Балкан” за некоја подоцнежна рунда на пристапување¹⁴. Во меѓувреме, границите на ЕУ се поместија кон југ, ставајќи ги во фокусот на вниманието граничната полиција и усвојувањето на европскиот *aquis* од страна на потенцијалните држави членки од југоисточна Европа. Некои сметаат дека

¹¹ Види Black et al. 2001. Овие PEST анализи можеби изгледаат ишпекулативни, но сепак обезбедуваат корисни увиди.

¹² Види Bear (2003).

¹³ Види Совет на Европа, <http://conventions.coe.int/>.

¹⁴ Со исклучок на Хрватска која доби позитивна оценка од Европската комисија во април 2005 година, Албанија, Босна и Херцеговина, Србија и Црна Гора и “поранешната југословенска Република Македонија” во моментот немаат статус на земја кандидат. За Хрватска, *види Мислење на Европската комисија за барањето на Хрватска за членство во Европската Унија*, 20 април 2005 година.

таквата позиција на овие земји, во морето на земји членки на ЕУ, може дополнително да ја влоши постоечката нестабилност во регионот, истовремено застапувајќи се за поактивна политика на ЕУ во регионот¹⁵.

Југоисточна Европа има свои специфики во поглед на предизвиците на политиката и управувањето, како што се распадот на Југославија, војната во 1990-те и подоцнежното воспоставување на “Балканскиот канал”. Нови граници и држави беа формирани во ‘90-те години што налагаше воспоставување нови институции какви што се граничните служби. Настојувањето да се надомести загубеното, како во смисла на содавање нови институции и нова законска рамка, така и преку реформирање на стариот систем, претставуваше големо оптеретување за нискиот и низ војните оштетен институционален капацитет и за заложбите на јавноста во овие земји. Главна потешкотија на оние земји кои беа поуспешни во надоместување на заостанатото темпо на развој, беше примената на нови средства и методи, пропратена со недостаток на техничка опрема за нивна употреба.

На национално ниво, недоволно развиената законска рамка и нејасните овластувања на различни органи надлежни за спроведување на законот ја ослабеа нивната меѓусебна соработка, како и ефективното спроведување на законот. На меѓународен план, војната негативно влијаеше врз регионалната полициска соработка и врз размената на податоци. Во меѓувреме, криминалците ја користеа својата конкурентска предност, длабоко вкоренета во блиските регионални врски, заедничкиот јазик, лесниот пристап до оружје и друга техничка опрема, при тоа не соочувајќи се со ниту едно од ограничувањата кои ги имаа државите.

Војната во земјите на поранешна Југославија, меѓународните санкции против Србија и колапсот на државниот апарат во Албанија во 1990-те создадоа единствени можности организираниот криминал да се инфилтрира во управувачките структури, првенствено во безбедносните служби и во органите кои патролираат долж државните граници (гранични и царински служби).

Анкетите покажаа дека граѓаните во југоисточна Европа веруваат дека корупцијата претставува огромен проблем. Според индексот за перцепција на корупцијата на Транспаренси Интернешнал (Transparency International) за 2004 година, земјите од регионот се рангираат прилично ниско¹⁶. Се чини дека ‘90-те години беа посветени на “градење” нелегални бизниси. Во текот на 2000-те, организираниите криминални групи се фокусираа на консолидирање на нивните бизниси и разгранување на инвестициите во легалната економија, при што корупцијата се користеше како едно од основните средства за тоа да се постигне.

2.3.2 Економија

Динамиката на понудата и побарувачката подеднакво влијае како на легалните така и на нелегалните пазари, при што и на двата пазари се манифестираат слични деловни однесувања кога станува збор за можностите за заработка. Процесот на економска глобализација ги промени условите во кои се преземаат не само за законски, туку и противзаконски активности:

¹⁵ За ова становиште види Извештај на Меѓународната комисија за Балканот: *Балканот во иднината на Европа*, април 2005 година.

¹⁶ Хрватска се придвижи од 60 на 67 место од 2003; Босна и Херцеговина падна од 70 на 83 место; додека Албанија падна од 92 на 108 позиција. Србија и Црна Гора се подобри придвижувајќи се од 109 до 100 позиција, а “поранешната југословенска Република Македонија” од 108 кон 99 позиција.

- **Асиметричност:** Глобализацијата може и понатаму да ги продлабочува асиметричностите, за кои се верува дека се криминоген фактор. Според индексот за човековиот развој во Извештајот за 2004 година на Програмата за развој на Обединетите нации (UNDP), Европа се вбројува во 15-те од 20-те најразвиени нации во светот. Меѓутоа сите земји од југоисточна Европа, вклучувајќи ги и Романија, Бугарија и Турција спаѓаат во средниот слој на развој. Единствено Хрватска спаѓа во земјите кои имаат висок индекс на развој (HDI),¹⁷ иако разликата со останатите нејзини соседи не е многу голема. Но, асиметричноста помеѓу Европа и нејзините непосредни соседи е забележителна.

Земја	Население (милиони) 2003	Бруто опш. производ /по жител (УСД) 2003	Ранг на човековиот развој 2004	Индекс на перцепција на корупцијата ранг 2004	Евидентирани кривични дела 2000	Осуди 2000	Затворска популација 2004
					На 100 000 жители во 2000		
Албанија	****3.4	1 740	65	108	149	117	105
Андора	0.07						90
Ерменија	3.2	3 770	82	82	360	203	92
Австрија	8.1	26 720	14	13	6 891	512	100
Азербејџан	8.2	810	91	140	*73	*197	198
Белгија	10.4	25 820	6	17	**8 558	1 446	88
Босна и Херцеговина	****3.8	1 540	66	82			67
Бугарија	7.8	2 130	56	54	1 779	388	127
Хрватска	4.4	5 350	48	67	1 597	403	68
Кипар	0.8		30	36	575	**126	50
Чешка	10.2	6 740	32	51	3 811	615	182
Данска	5.4	33 750	17	3	9 447	**767	70
Естонија	1.4	4 960	36	31	4 038	717	330
Финска	5.2	27 020	13	1	10 262	3 351	69
Франција	59.6	24 770	16	22	6 405	957	91
Грузија	4.3	830	97	133	269	173	165
Германија	82.5	25 250	19	15	7 616	1 071	96
Грција	10.6	13 720	24	49	3 482		83
Унгарија	10.1	6 330	38	42	4 445	1 034	165
Исланд	0.29		7	3		*719	40
Ирска	4.0	26 960	10	17	1 928	193	85
Италија	****56.3	21 560	21	42	**4 123	**484	100
Летонија	2.3	4 070	50	57	2 087	528	339
Лихтенштајн	0.03						53
Литванија	3.5	4 490	41	44	2 275	571	234
Луксембург	0.4		15	13	5 216		111
Малта	0.4		31	25	4 345		72
Молдавија	3.6	590	113	114	864	360	297
Монако	0.03						39
Холандија	16.2	26 310	5	10	8 215	658	123
Норвешка	4.5	43 350	1	8	3 278	1 427	65
Полска	38.2	5 270	37	67	3 278	577	209
Португалија	10.4	12 130	26	27	3 616	534	128
Романија	21.8	2 310	69	87	1 578	338	180
Руската Федерација	143.1	2 610	57	90	2 022	811	532
Сан Марино	0.03						0
Србија и Црна Гора	****10.7	1 910		97			92/108
Словачка	5.4	4 920	42	57	1 642	399	164

¹⁷ Земјите рангирани од 1-55 место спаѓаат во слојот со висок индекс на развој односно висок HDI, додека земјите рангирани меѓу 55-142 место спаѓаат во слојот со среден индекс, по што следуваат земјите со низок индекс, рангирани од 143 позиција па натаму. Види Извештај за човековиот развој на UNDP за 2004 година. За подетални податоци за јавното мислење и довербата во институциите види Системи за рано предупредување на UNDP.

Земја	Население (милиони) 2003	Бруто опш. производ /по жител (УСД) 2003	Ранг на човековиот развој 2004	Индекс на перцепција на корупцијата ранг 2004	Евидентирани кривични дела 2000	Осуди 2000	Затворска популација 2004
Словенија	2.0	11 830	27	31	3 614	358	59
Шпанија	40.7	16 990	20	22	2 308	*254	139
Шведска	8.9	28 840	2	6	13 693	1 338	75
Швајцарија	7.3	39 880	11	7	3 732	**971	72
“поранешната југословенска Република Македонија”	***2.0	1 980	60	97	*976	*366	78
Турција	69.6	2 790	88	77	712	*1 512	95
Украина	48.0	970	70	122	1 126	470	415
Велика Британија	59.3	28 350	12	11	***	***	***
					9 817	2 684	140

- Транснационален организиран криминал:** Криминалот во почетокот на 20-от век во голема мера беше локализиран, односно криминалците ги користеа можностите во даден град или територија на која тие живеаа. Денеска, како што легалниот бизнис се глобализира, истото се случува и со криминалот. Транснационалниот организиран криминал ги искористува деловните можности за остварување профит и е во потрага по слаби системи на контрола за да го намали ризикот, насекаде во светот. Менаџерите односно водачите на организираните криминални групи најчесто се дислоцирани од местата каде неговите последици најмногу се чувствуваат, на кој начин тие стануваат буквално невидливи.
- “Традиционални” пазари на криминал:** Како што легалната трговија се повеќе се глобализира, истото се случува и со трговијата на класичните пазари на криминал, како трговијата со дроги, оружје, возила, цигари и нетрадиционални производи. Имајќи ги предвид асиметричностите во човековиот развој – кои се фактори за миграцијата - човечките суштества стануваат исклучително вредна ‘стока’, со која се кријумчари, тргува или се експлоатира за работа или за сексуални услуги.
- Организиран економски криминал:** Новите можности за измама, финансиски криминал, фалсификување и други облици на економски криминал нудат далеку повеќе можности за поголема заработувачка, пропратено со потенцијално помала изложеност на ризици, потпирајќи се во голема мера на нивното нејасно разграничување од легалните економски и финансиски активности. Во југоисточна Европа, се чини дека даночното и царинското затајување, отуѓувањето на капиталот и измамите во приватизацијата имаат поголемо значење во споредба со традиционалниот организиран криминал. Причина за тоа е што последиците од економскиот криминал подиректно се чувствуваат во самите земји, отколку далеку вон нивните граници. Не е многу јасна разликата помеѓу легитимните претпријатија кои користат незаконски средства во своето работење и кои повторно ги инвестираат криминалните приноси за да се сочува она што навидум претставува легитимна економска активност од една страна, и организираните криминални групи формирани со цел да извршуваат економски кривични дела и кои се управувани на начин сличен на деловниот, од друга страна. Последователното инвестирање на криминалните приноси во легалната економија е проследено со корупција,

а сето тоа предизвикува сериозна загриженост и недоверба на јавноста во правосудните и државните институции.¹⁸

- **Регионални специфики:** Голем дел од продуктивните економски капацитети беа уништени за време на војната или беа целосно запоставени во текот на 1990-те, губејќи ги на тој начин меѓународните пазари на кои порано имаа пласман. Во текот на “загубената деценија” големо внимание се посветуваше на трговијата со легални и нелегални производи, значително зголемувајќи ги трошоците на регионалната трговија. Зголемените удели во кријумчарењето и трговијата го следеа истиот тренд, создавајќи плодна почва за организираниот криминал, кој се чини дека се претвори во клучен механизам за противзаконско прераспоредување на националното богатство во регионот.¹⁹
- Промената на сопственоста преку процесот на приватизација претставува друг клучен елемент за економскиот криминал, каде разграбувањето и предизвикувањето стечај на претпријатијата во општествена сопственост, со цел да се намали нивната продажна цена, се чини дека предизвика најголема загуба на довербата на јавноста во државните институции. Поврзано со тоа, загубата на јавните приходи преку даначно и царинско затајување и измамите во јавните набавки се главните причини за загриженост во некои југоисточни европски земји.

2.3.3 Социолошко-културни тенденции

Слично на другите општествени феномени, организираниот криминал е често потпомогнат од посебни социолошко-културни фактори, како и од постоењето на субкултури. Криминалните мрежи можат да функционираат дури и како алтернативен социолошки систем, во кој субјектите меѓусебно се поврзуваат по основ на заедничко искуство, доверба, етничка припадност или роднински врски. Се верува дека мрежите, кои се формирани врз етничката основа, имаат мошне значајна улога во развојот на транснационалниот организиран криминал, особено онаму каде групите на емигранти не се целосно интегрирани во новото општество.

Одговорите на прашалниците упатуваат дека етничката поврзаност губи во своето значење во некои организирани криминални мрежи, и дека сè повеќе се манифестира растечки тренд на мултиетнички состав на овие групи. Порано, во криминалните мрежи за трговија со дроги во регионот доминираше одредена етничка заедница. Оваа доминација повеќе не е толку изразена поради користење на извори и услуги надвор од мрежите и поради разгранетоста на активностите поврзани со нелегална трговија со дроги, каде со определено место или позиција во криминалната организација сè уште доминара определена етничка заедница, додека тоа не е случај со другите криминални активности.

Посебно нестабилна субкултура, од аспект на организираниот криминал, потекнува од спрегата помеѓу безбедносните служби и криминалците, која се воспостави за време на војните во текот на 1990-те.²⁰

¹⁸ Види извештаи на Центарот за истражување на демократијата: *Корупција, шверц и организиран криминал во југоисточна Европа* (2003) и *Транспорт, кријумчарење и организиран криминал*, Центар за истражување на демократијата (2004).

¹⁹ Види Извештај на Центарот за истражување на демократијата *Партнери во криминалот: Ризикот од симбиоза помеѓу безбедносниот сектор и организираниот криминал во југоисточна Европа* (2004) и извештаите на ICG: *Србија: Вртење на тркалата* (2005) и *Салтото на Србија* (2004).

Во поглед на економскиот криминал, се чини дека припадниците на организираните криминални групи се државјани на земјите во кои ги извршуваат криминалните дејствија. Овој факт дополнително се комплицира во регионот на југоисточна Европа, каде поради големиот број раселени лица (во поранешна Југославија) или поради економската миграција (Албанија), двојното државјанство и измамите со лични документи доведуваат до тоа истрагата и кривичниот прогон многу повеќе да зависат од регионалната соработка.

2.3.4 Технологија и наука

Развојот на информатичката и комуникациската технологија (ICT) отвора нови можности за организиран криминал, бидејќи на криминалците им стојат на располагање нови средства за извршување на старите видови на кривични дела, како и средства и пазари за нови видови кривични дела²¹. Исто така, новата технологија може да влијае врз структурата на криминалните организации и врз раководењето со криминалните претпријатија, при што општествата и економиите со напредна ICT технологија следат мрежна логика, наместо логика на јасна хиерархија.²² Тоа е случај и со организираните криминални групи кои сè повеќе манифестираат мрежна структура.

Во контекст на југоисточна Европа, постојат значителни разлики помеѓу организираниот криминал од една страна, кој има финансиски капацитет да инвестира во набавка на нова технологија за надгледување и комуникација од една страна, и органите надлежни за спроведување на законот од друга страна, кои многу повеќе се соочуваат со буџетски ограничувања. Друг фактор, кој е мошне битен во борбата против перењето на пари, е “кеш“ економијата. И покрај модернизирањето на банкарските системи во регионот, сепак огромен дел од економските активности и финансиските трансакции се одвиваат со готови пари. Ова може да ги отежне односно да ги претвори финансиските истраги во голем предизвик.

²⁰ Види Europol 2002

²¹ Види Castells 2003, стр. 21 за “подем на мрежното општество”.

3. СОСТОЈБАТА СО ОРГАНИЗИРАНИОТ КРИМИНАЛ

Организираниот криминал, во голема мера, е невидлив. Се обелоденуваат само оние криминални активности за кои се спроведуваа истраги или оние кои се анализираат од аспект на организираниот криминал. Затоа, разбирањето на феноменот, во голема мера, зависи од приоритетите во спроведување на законот и од политиката против криминалот, кои се утврдуваат врз основа на очекуваните ризици во определен период. Организираниот криминал во Европа и во југоисточна Европа се манифестира во различни облици и опфаќа мошне широк спектар на криминални активности. Слично како и во другите делови на Европа, главните пазари на криминал кои се својствени за многу земји и области се следниве:

- Измама, даночно и царинско затајување и други облици на економски криминал
- Нелегална трговија и дистрибуција на дроги
- Кријумчарење на лица
- Трговија со луѓе

Трговијата со дроги продолжува да биде суштински облик на организираниот криминал во Европа. Наспроти тоа, растечкиот проблем со кријумчарењето на лица и трговијата со луѓе, како и перцепцијата на јавноста за нив, претставува релативно нова развојна тенденција. Досега земјите од југоисточна Европа воглавно беа земји на транзит, каде се применуваа репресивни мерки против трговијата и кријумчарењето. Овие пазари сега се менуваат: земјите пријавија трендови на локално врбување односно регрутирање на жени, како и зголемени домашни пазари на сексуална експлоатација што налага преземање поефективни превентивни мерки во иднина.

Иако економскиот криминал (измама и други облици) претставува релативно нова развојна тенденција, сепак тој предизвикува особена загриженост во земјите на регионот. Причината за тоа лежи во неговиот опфат односно волумен и во економските последици што ги предизвикува и кои се видливи за јавноста во самите земји.

Како што организираните криминални групи сè повеќе се потпираат на комерцијални структури и како што границите помеѓу легалните и нелегалните структури стануваат сè позамаглени, перењето на пари претставува уште поголем предизвик за европските земји. Во југоисточна Европа, парите се перат на многу начини, предизвикувајќи загриженост поради навлегување на криминалните приноси во легалната економија.

Во одговорите на прашалниците беа споменати и други пазари и криминални активности, како што се кријумчарењето на цигари, возила, оружје и други стоки, но тие не се во фокусот на вниманието на овој извештај.

Јасната идентификација на организираните криминални групи и понатаму е мошне тешка задача, но една подобра анализа во иднина на мрежите и протоколот на пари може да помогне за надминување на овие проблеми. Начинот на извршување односно *modi operandi* и понатаму вклучува насилство и заплашување. Меѓутоа, политичкото и економското влијание, воглавно преку корупција и инвестиции во легалната економија кои почиваат на користење професионалци од областа на правото и комерцијални структури, укажуваат на

придвигување кон однос на симбиоза помеѓу организираниот криминал и остатокот на општеството, отколку кон однос на меѓусебна конфронтација. Најголемиот број припадници на организираниите криминални групи се државјани на земјата во која делото е откриено, но тие лесно се движат преку границата благодарение на воспоставените мрежи со други земји во регионот или во ЕУ. Така, организираниот криминал по својот карактер сè повеќе станува транснационален.

3.1 Криминални активности

3.1.1 Економски криминал

Веќе неколку децении економскиот криминал предизвикува загриженост меѓу европските општества, но сепак неговата јасна дефиниција создава потешкотии. Препораката на Советот на Европа R(18)12 од 1981 година²³ се заснова на претпоставката дека економскиот криминал предизвикува загуби во јавните приходи и има негативно влијание врз општеството во целина, бидејќи ја уништува националната и меѓународната економија и води кон намалување на довербата во економскиот систем.

Изготвувачите на Препораката Rec(2001)11 во врска со водечките принципи во борбата против организираниот криминал укажуваат на “тесната поврзаност помеѓу организираниот криминал и економскиот криминал, особено со корупцијата, перењето на пари и измамата”²⁴. Меѓутоа, дистинкцијата помеѓу организираниот криминал и економскиот криминал создава одредени проблеми, особено во земјите во транзиција.²⁵

Организираните криминални групи формираат криминални претпријатија со цел вршење на кривични дела, дури и кога инвестираат во легалната економија. Додека економскиот криминал од друга страна, ги користи законски формираните претпријатија за легален бизнис и се служат со измами, формирање картели, монополски положби и корупција за тие да останат конкурентни на легалниот пазар. Двата вида криминал употребуваат слични методи и техники кои ги извршуваат организирани структури и тие напредуваат доколку се во меѓусебна спрега и дослух.

²² Препораката на Советот на Европа R(18)12 од 1981 година, која се однесува на економскиот криминал (усвоена од Комитетот на министри на 25 јуни 1981) набројува специфични односно посебни и 16 други кривични дела кои се сметаат за економски криминал: дела на формирање картели; измамнички дејствија и искористување на економската состојба од страна на мултинационални компании; измамнички набавки или злоупотреба на грантови добиени од државата или од меѓународни организации; компјутерски криминал (на пр. кражба на податоци, оддавање тајна, манипулација со компјутерски податоци); т.н. богус фирми; кривотворење на билансите на компанијата и дела поврзани со книговодство; измама во однос на економската состојба или капиталот на компаниите; повреда од страна на компанијата или друштвото на стандардите за безбедност и заштита на здравјето на вработените; измама на штета на доверителите (на пр. лажен стечај, повреда на правата од интелектуална и индустриска сопственост); измама на потрошувачи (особено фалсификување или давање невистините податоци за производите, дела против здравјето, искористување на слабоста или неискуството на потрошувачите); невојална конкуренција (вклучително и подмитување на вработени во конкурентска фирма) и лажно рекламирање; фискални дела и затајување или неплаќање на давачките за вработените во претпријатието; царински дела (на пр. затајување на царинските давачи, повреда на ограничувањата по квоти); дела поврзани со прописите за платен промет; дела поврзани со берзанското и банакарското работење (на пр. измамничко тргување со хартии од вредност и искористување на неискуството на јавноста); и дела против животната средина.

²³ Види став 18 од Појаснувачкиот меморандум на Препораката (2001)11 на Советот на Европа.

²⁴ Nelken 2002, цитирајќи го Ruggiero и одговорите добиени од земјите.

Интеграцијата на финансиските пазари, спојувањето на транснационални компании и новите либерални пазарни стратегии (фискална строгост, приватизација, либерализација на пазарот и намалување и отстранување на трговските бариери) повеќекратно ги зголемуваат можностите за економски криминал во развиените земји, како што тоа беше случај со скандалите со компаниите Enron, WorldCom, Tyco International и Parmalat. Иако разликите во опсегот на економскиот криминал од аспект на износот на средства се огромни помеѓу богатите западноевропски земји и земјите од југоисточна Европа, значаен фактор е релативното влијание на овој криминал врз општествата зависно од големината и природата на нивните економии.

Се верува дека приносите од економскиот криминал ги надминуваат трошоците и штетите од другите видови на криминал. Но и покрај тоа, не постојат методи за проценка на загубите и последиците од овој криминал и многу малку се знае за ефектите на економскиот криминал во југоисточна Европа.

Земјите од југоисточна Европа сè уште ги пријавуваат како најголеми предизвици следниве облици на економски криминал:

- **Даночна и царинска измама** – е пријавена од страна на сите земји како главно поле на криминал. Овој вид на измама почива на фиктивни компании односно друштва регистрирани со лажни податоци (фалсификувани или украдени), кои се користат за трговија и кои “исчезнуваат” или “одат под стечај” во моментот кога треба да платат даноци, водат двојно книговодство и користат други вообичаени средства. Со ваквите шеми често оперираат организирани криминални мрежи кои ги регистрираат друштвата, отвораат банкарски сметки и воспоставуваат контакти со фирми во приватна или државна сопственост заради купување и продажба на нивните производи. Клучен момент во ланецот на активности претставува изготвувањето лажни документи и фактури, кои можеби чинат 3-5% од остварениот профит, тошок кој е значително понизок од данокот на промет (околу 20%), кој секое друштво кое се занимава со продажба на големо е должно да го плати кон државата.²⁶

Плаќањето на царинските давачки се избегнува на тој начин што се пријавува помала вредност на увезените производи, како на пример нафтата; се пријавува транзит преку земјата а всушност производите се продаваат на локалниот “црн пазар” и се шверцуваат производи и стоки преку границата. Кријумчарењето на нафта и цигари во регионот, кое посебно беше изразено и профитабилно за време на санкциите против Србија, сè уште е присутно но во помал обем.

Успехот во воспоставување контрола над даночното затајување, преку воведување на данокот на додадена вредност (ДДВ), варира од земја до земја. Во оние земји каде успехот е помал, продолжуваат измамите со плаќањето на ДДВ, и тие и понатаму се потпираат на фиктивни друштва што се занимаваат со увоз-извоз, основани заради наплата и поврат на ДДВ. Таквата промена е проследена со нови можности за криминал од еден даночен систем (данок на промет) кон друг (систем на ДДВ) и тоа може да

²⁵ Сите земји во регионот, со исклучок на Босна и Херцеговина, имаат воведено ДДВ систем.

претставува корисно предупредување за оние земји кои се спремаат да го воведат системот на ДДВ.

- **Јавни набавки** – Покрај во секторот трговија, голем дел од економските активности во регионот се одвиваат во јавниот сектор. Оттаму, склучувањето договори во јавниот сектор претставува голем пазар за криминалците во сите земји од регионот. Во овој домен, насекаде се присутни измами и корупција, но исто така се користи формирање картели и заплашување за да се обезбеди пристап до договорите за јавни набавки.
- **Приватизација** – Измамите во приватизацијата предизвикуваат огромна загриженост во земјите од регионот. Разграбување на имотот, стечај на претпријатија кои треба да се приватизираат и други активности се тесно поврзани со корупцијата во јавниот сектор. Последиците од ваквите измами се загуби во продуктивните капацитети и на работните места.²⁷ Покрај тоа, државните субвенции (на пример, развојни фондови за општините, државни заеми за фирмите кои пропаѓаат и др.) исто така се предмет на криминал, во кој во голема мера се вмешани локални државни службеници, политичари и менаџери на друштвата.

Иако проблемите со приватизација се тесно поврзани со транзицијата кон пазарна економија и истите не мора задолжително да бидат поврзани со организираниот (економски) криминал, сепак постои општа согласност меѓу земјите дека приватизацијата претставува посебен предизвик за органите надлежни за спроведување на законот и за судството. Земјите сметаат дека, имајќи ги предвид уделите кои се во прашање, довербата на јавноста во институциите во голема мера ќе зависи од исходот на комплексните истраги, кои упатуваат на економски и политички интереси поврзани со приватизацијата.

- **Банкарска измама** - Тековните реформи на финансиските институции отвораат многу можности за организиран економски криминал. На пример, штедилниците, организациите кои даваат заеми и банките се злоупотребуваат на начин што се добиваат заеми со пониски каматни стапки за потоа да се позајмуваат пари со лихварски камати; се добиваат банкарски кредити по основ на лажни документи; кредитите и заемите не се користат за намената и целите за кои биле првично одобрени; се фалсификуваат кредитни картички; итн. Нецелосните реформи во банкарството и неспроведувањето на прописите придонесуваат за поголема подложност на финансискиот систем на криминал.
- **Фалсификување на легални производи** – Фалсификувањето на легални производи, какви што се парите, цигарите, алкохолот, познатите марки на храна и производите за забава (CD и DVD), претставува организиран бизнис со кој раководат меѓународни и регионални претприемачи и е многу профитабилна форма на организиран криминал, на што укажуваат Албанија, “поранешната југословенска Република Македонија” и Косово. Овие земји пријавија дека производите, како прехранбени продукти и цигари, се фалсификуваат за потребите на локалните и регионалните пазари.

²⁶ Иако во процесот на приватизација на одредено претпријатие може легитимно да се намали бројот на вработени од причини на ефикасност или поради промена на целта на претпријатието, сепак земјите пријавија загрижувачки проблеми врз основа на спроведените истраги.

- **Измама против интересите на Европската Унија** – Со појавата на преференцијалниот трговски третман и квотите за извоз во ЕУ, беа спроведени истраги во однос на наводите за лажен увоз и извоз на шеќер од Босна и Херцеговина и Србија во Европската Унија.²⁸

Што се однесува до расположивите податоци за криминал, меѓу земјите од регионот постојат разлики во поглед на тоа кои дела се вбројуваат во организиран и економски криминал. За целите на овој извештај, областите на проектот, со исклучок на Црна Гора, пријавија податоци само за организираниот криминал, а не и севкупни статистички податоци за криминалот во 2004 година. Врз основа на одговорите на прашалниците, би можеле да се изведат следниве тврдења:

- Во економски криминал се вбројуваат значаен број случаи поврзани со организираниот криминал. Така, Албанија пријави 17 случаи кои биле регистрирани и кривично гонети, додека во Хрватска биле евидентирани 14 случаи на организиран економски криминал, од кои за 12 случаи била спроведена истрага, а 3 од нив завршиле со осудителна пресуда.²⁹ Босна и Херцеговина наводно трпи загуба од стотина милиони евра годишно поради организираниот економски криминал. Исходот на случаите во кои било покренато обвинение во 2003 година (941) и во 2004 година (907) бил 298 осуди на вкупно 435 сторители и 168 осуди на вкупно 212 сторители, соодветно прикажани за првата и втората година.³⁰ Не е познат конечниот број на криминални организации инволвирани во економскиот криминал. Податоците за Црна Гора покажуваат 1.707 регистрирани случаи на економски криминал, од кои во некои можеби е вмешан организираниот криминал,³¹ кој предизвикал вкупна загуба од 17,2 милиони евра во 2004 година, што значи мало зголемување во споредба со 16,51 милиони евра загуба во 2003 година, додека Србија пријави годишни загуби од приближно 300-500 милиони евра како последица на економскиот криминал.³² Косово пријави 4.968 случаи како вкупен број на регистрирани случаи на економски криминал, од кои само 3 случаи биле поврзани со организираниот криминал. “Поранешната југословенска Република Македонија” пријави само 8 случаи на економски криминал поврзан со организираниот криминал, за кои било покренато обвинение но сè уште не е донесена пресуда, додека Србија пријави 38 случаи во кои се инволвирани 12 организирани криминални групи, и во моментот сите се под истрага, од кои 12 случаи се поврзани со организираниот криминал.

²⁷ Види соопштение за печат: *Истрагата на Olaf за увозот на шеќер од Балканскиот регион*, OLAF/15/2003, 29 мај 2003 година, europa.eu.int/olaf; Србија: *Продолжена забрана на ЕУ за шеќерот*, IWPR/BCR No 445, 18 јули 2003 година; и соопштение за печат на Делегацијата на Европската комисија во БиХ: *Можни измами со шеќер*, Сараево, 2 август 2004 година, <http://www.delbih.cec.eu.int/en/worddocuments/word271.htm>.

²⁸ Со исклучок на Црна Гора, земјите воглавно пријавија случаи на економски криминал поврзан со организиран криминал, во кој број не значи дека се земени предвид сите случаи на економски криминал. Бројките за економскиот криминал, прикажани овде, може да изгледаат пониски.

²⁹ Според одговорот на прашалникот, податоците за бројот на осуди во БиХ ја опфаќа само Република Српска, но не ги вклучува округот Брчко и Федерацијата Босна и Херцеговина.

³⁰ Поимот “организиран криминал” кој се воведува во април 2004 година, не постоеше во кривичното законодавство на Црна Гора во време кога споменатите кривични дела биле регистрирани. При тоа, прашањето дали овие случаи вклучувале одреден степен на организираност не било предмет на правна квалификација.

³¹ Врз основа на разговорите со службени лица задолжени за спроведување на законот, септември 2004 година.

- Во економскиот криминал се инволвирани значителен број организирани криминални групи. Во Албанија, биле инволвирани 17 организирани криминални групи со вкупно 52 осомничени.³³ Во Хрватска, биле регистрирани 14 криминални групи со вкупно 97 осомничени, од кои 10 групи (11% од вкупниот број евидентирани организирани криминални групи) со вкупно 63 осомничени биле под истрага (17% од вкупниот број на организирани криминални групи под истрага). “Поранешната југословенска Република Македонија” пријави 8 криминални групи инволвирани во економски криминал (17% од вкупниот број на организирани криминални групи под истрага), додека Црна Гора не располага со евиденција во оваа смисла. Косово пријави дека 4% од регистрираните организирани криминални групи се инволвирани во економски криминал (вкупно 3 групи), додека во Србија 13% од сите евидентирани организирани криминални групи се вмешани во економски криминал (вкупно 12 групи), што претставува 21% од групите кои биле под истрага или за кои било покренато обвинение (вкупно 47 групи). Со исклучок на Хрватска, каде осудителни пресуди се донесени во 3 случаи на организиран економски криминал и во 19 случаи на организиран криминал, како и на Босна и Херцеговина каде осудителни пресуди се донесени во 4 случаи против 6 сторители на организиран криминал, ниту една друга земја во регионот не пријави осуди за дела на организиран криминал во 2003 и 2004 година.
- Покрај разликите специфични за секоја земја, економскиот криминал на Балканот, во суштина, има регионален карактер и напредува и ‘цвета’ врз основа на предходните блиски регионални врски. Сите земји веруваат дека економскиот криминал претставува огромна закана за нивната економија и општество. Една од причините за тоа е што последиците од економскиот криминал воглавно се чувствуваат внатре во земјите, што не секогаш е случај со другите видови организиран криминал, како на пример трговијата со дроги, кријумчарењето на лица и други, чии последици се чувствуваат во ЕУ и во други земји.

Не само што економскиот криминал предизвикува значителна загуба на јавните приходи и го разорува легалниот пазар, тој исто така ја поткопува и довербата во економскиот и правниот систем. Во Хрватска, како и во другите земји, очекувањата на јавноста да се преземе енергична акција против измамите во приватизацијата и против измамите поврзани со стекнување лукративни приморски ресурси се доста високи. Непреземањето на една ваква акција може да ја поткопа довербата на јавноста во системот.³⁴

- Поврзаноста помеѓу економскиот и организираниот криминал** се чини дека почива врз корупцијата, вклучувајќи ја и онаа на ниско и онаа на високо ниво. Се користат подмитувања и други коруптивни практики на регистрација на друштва и на движен и недвижен имот, местеење на тендерски процедури, пренесување на производи преку граница, плаќање на судии и обвинители со цел поблаго казнување или отфрлање на обвинението, противзаконито посредување во приватизацијата, како и

³² Не беше возможно да се утврди процентот на организирани криминални групи вмешани во економски криминал.

³³ Од одговорот на Хрватска на прашалникот и разговорите со службените лица задолжени за спроведување на законот, септември 2004 година.

неброено многу други дејствија што ги унапредуваат двата вида на криминал. Некои земји изразуваат голема загриженост поради моќта и можното влијание на организираниите групи врз управувачките структури и општеството, означувајќи ја корупцијата како најштетната закана преку која се испреплетуваат сите аспекти на организираниот и економскиот криминал.

3.1.2 Нелегална трговија со дроги

Меѓународниот систем за контрола на дрогите се заснова на три конвенции на Организацијата на обединетите нации³⁵, со кои се ограничува употребата на неколку илјади психоактивни супстанции само за медицински и научни цели. Злоупотребата на овие супстанции – првенствено на опојните супстанции (вклучувајќи го и хероинот), како и канабисот, кокаинот, тврдиот (крак) кокаин и амфетаминските стимуланси (ATS, вклучително и екстази, амфетамин и други синтетички стимуланси) претставува главен проблем во глобални рамки. Се верува дека 200 милиони луѓе од вкупното население во светот (или 50% од глобалната популација) користи дроги.³⁶ Иако, повеќето од корисниците на дроги живеат во развиените земји, сепак се чини дека Европа претставува најлукративен пазар на дроги во светот, имајќи ги предвид нејзината потрошувачка моќ и бројот на корисници на дрога.

Скоро целокупното количество хероин кое се консумира во Европа се базира на опиумот од Авганистан, за кој “Балканскиот канал” продолжува да се користи како главен канал за нелегална трговија. Албанските криминални групи (од Албанија, Косово и “поранешната југословенска Република Македонија”) наводно играат клучна улога, поточно во дистрибуцијата на хероин на големо во Европа.³⁷

Кокаинот се произведува од листови на растението кока, кое се одгледува во Латинска Америка, но иако тој е првенствено наменет за пазарите во двете Америки, значителен дел се пренесува и пласира во Европа, преку Шпанија и Холандија, додека кокаинот во југоисточна Европа доаѓа преку пристаништата на Јадранското море и копнените патишта кои водат како од Исток, така и од Југ.

Единствената дрога која се произведува во југоисточна Европа е канабисот, и со исклучок на Албанија која се чини дека е извозник, сите останати земји од регионот имаат низок степен на производство за потребите на домашната потрошувачка.

Во поглед на ATS (“стимуланси на база на амфетамин”), Кина, Мијанмар и Филипините се главни земји на потекло, додека европското производство на метамфетамини се концентрира во Република Чешка. Меѓутоа глобално гледано, главни земји на потекло на амфетамините се европските земји, посебно Холандија, Полска, Белгија и Литванија, а Холандија исто така е основен извор на екстази во глобални рамки. Се чини дека постои растечка трговија со прекурсорни хемикалии која минува низ Балканот за да се произведуваат надвор од регионот, како и дека се прават првични напори за производство на прекурсори во регионот.

Неодамнешните извештаи и податоци укажуваат на следниве трендови и проблеми:

³⁴ Единствената конвенција за наркотични дроги (1961), Конвенцијата за психотропни супстанции (1971) и Конвенцијата против нелегална трговија со наркотични дроги и психотропни супстанции (1988).

³⁵ Очиглено ова вклучува користење на повеќе видови дроги. Според податоците на UNODC 2005. Додека 5% од населението користи супстанции кои се под меѓународна контрола, 30% од светската популација користи тутун.

³⁶ UNODC (2004), стр. 71.

- Од аспект на побарувачката, веројатно Европа е најпрофитабилен пазар во светот. Близината на овој пазар и значењето на Балканскиот канал укажуваат на тоа дека трговијата со дроги ќе треба и во иднина да биде во фокусот на вниманието на органите надлежни за спроведување на законот.
- Во рамки на Европската Унија (25 земји), помеѓу 1,2 до 2,1 милиони луѓе од возрастната група од 15-64 години се определуваат како “проблематични корисници на дрога”.³⁸ Помеѓу 0,85 и 1,3 милиони од нив се интравенозни корисници на дрога. Иако бројот на смртни случаи предизвикани од злоупотреба на дрога во Европската Унија е во опаѓање, што е случај и со други европски земји – вклучително и Естонија, Летонија, Руската Федерација и Украина – посебно загрижува поврзаноста меѓу интравенозната употреба на дроги и ХИВ/СИДА-та.
- Во југоисточна Европа, податоците за злоупотреба на дроги се оскудни и застарени. Меѓу земјите за кои постојат податоци, Хрватска има најголем број корисници на дрога кој изнесува 0,7% од населението на возраст од 15-64 години, по неа следуваат Албанија со 0,5% и “поранешната југословенска Република Македонија” со 0,4% за опијатите (хероин). Во поглед на злоупотребата на кокаин, води Хрватска со 0,2% во споредба со “поранешната југословенска Република Македонија” со 0,01%. Се чини дека најраспространета од сите дроги е канабисот, при што бројката на корисници во Хрватска изнесува 3,9% од населението на возраст од 15-34 години, во Албанија таа бројка изнесува 2,6% (на возраст од 15-24 години), а најниска бројка има во “поранешната југословенска Република Македонија” од 0,7%. Податоците за користење на амфетамини во Хрватска датираат од 1997 година и бројката изнесува 0,3%, додека податоците за “поранешната југословенска Република Македонија” за 1995 година се уште повеќе запоставени и таа изнесува 0,01%. Конечно, бројката на корисници на екстази изнесува 0,5% во Хрватска и 0,3% во “поранешната југословенска Република Македонија”.³⁹ Во споредба со другите земји од источна Европа, Хрватска се рангира во средината, а “поранешната југословенска Република Македонија” се рангира пониско во поглед на злоупотребата на дроги.

Сепак, според одговорите на прашалникот, домашните пазари на дрога и злоупотребата на дроги претставуваат растечки проблеми.⁴⁰ Имајќи го предвид ваквиот очигледен тренд, земјите во регионот би требало да вложат напори за квантифицирање на овие проблеми.

- Трговијата со дроги се смета за една од најважните активности на организираните криминални групи во Европа. Со оглед на важноста на Балканскиот канал, тој исто така е еден од најголемите проблеми со кои се соочува регионот. Податоците за одземените количества дроги ги потврдуваат претпоставките во однос на пазарите на дрога, главните

³⁷ Види EMCDDA 2004 ‘Проблематична употреба на дрога’ се дефинира како “интравенозна употреба на дрога или подолготрајна/редовна употреба на опијати, кокаин и/или амфетамини”.

³⁸ Податоците за Хрватска (1999), за “поранешната југословенска Република Македонија” (1999 за хероин и екстази, 1998 за канабис) и за Албанија (2000 за хероин и 2001 за канабис) се преземени од Светскиот извештај за дроги за 2004 година на UNODC. Не постојат расположиви податоци за другите земји во регионот.

³⁹ Ова тврдење е поткрепено со Извештајот на Министерството за надворешни работи (Стејт департемнт) на САД за меѓународната стратегија за контрола на наркотици за 2005 година.

патишта на нелегалната трговија и улогата на организираниите криминални групи (види табела подолу).

- Одгледувањето на афион во Авганистан продолжува да се шири, потсетувајќи дека пост-талибанските напори на меѓународната заедница за контрола на дрогата беа неуспешни. Ова значително влијаеше врз Европа и Балканот, и тоа не само во поглед на достапноста на хероинот, туку и во поглед на безбедноста и стабилноста, како и врз кредибилитетот на меѓународната заедница да помогне во обновата на осетливите пост-воени општества, како оние во Авганистан, Косово и Босна и Херцеговина.

Количества дроги одземени долж Балканскиот канал во периодот од 1998 до 2004 година
изразени во килограми и единици

Земја	Дроги	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*
Албанија	Хероин	--	7.122	47.000	4.500	71.714	114.475	155.925
	Кокаин	-	2.159	4.000	0.266	0.006	1.286	2.4
	Канабис растение	-	4395.156	6604.0	6915.0	13717.899	7760.170	4544.154 (марихуана) 73757(растенија)
	Канабис смола	-	-	-	-	-	-	1.185
	Екстази	-	-	-	-	-	-	10 е
	Амфетам.	-	0.009	-	-	10 е	50 е	-
Босна и Херцеговина	Хероин	0.686	1.125	0.375	1.900	3.265	-	5.036
	Кокаин	0.005	-	164.392	-	0.240	-	-
	Канабис растение	53.815	59.144	127.982	467.585	919.545	-	168.192
	Канабис смола	-	0.002	-	0.060	-	-	-
	Екстази	-	-	-	-	1212 е	-	-
	Амфетам.	-	-	-	-	117.000	-	-
Хрватска	Хероин	50.09	13.230	7.041	19.569	46.359	85.727	-
	Кокаин	6.426	1.807	913.127	1.487	3.365	380.769	-
	Канабис растение	20342.87 7	200.898	797.501	737.911	608.070	435.037	-
	Канабис смола	2.878	6.555	1.041	4.559	2.107	2.281	-
	Екстази	-	15421 е	9979 е	12906 е	110632 е	29840 е	-
	Амфетам. (кг и единици)	0.765 9106 е	1.110 15429 е	2.124	0.931	28.026	3.814	-
“поранешна југословенска Република Македонија”	Хероин	91.672	14.375	90.789	110.882	28.572	66.145	242.000
	Кокаин	0.040	2.955	4.689	5.860	0.342	0.342	0.131
	Канабис растение	1136.752	698.098	1333.399	99.115	29.234	180.681	550.000
	Канабис смола	1.164	0.089	427.519	309.846	258.406	423.564	-
	Екстази	787 е	5532 е	280 е	45 е	0.002 кг 18 341 е	-	-
	Амфетам.	-	-	-	-	7.015	-	-
Србија и Црна Гора ⁴¹	Хероин	-	-	-	62.518	43.462	278.760	-
	Кокаин	-	-	-	3.723	1.962	6.021	10.000
	Канабис растение	-	-	-	1230.224	1729.501	1464.955	-
	Канабис смола	-	-	-	4.534	6.814	1.113	-
	Екстази	-	-	-	0.079 кг 10811 е	10 000 е	0.060кг	2000000
	Амфетам.	-	-	-	0.087	-	96816 е	-

⁴⁰ За подетални информации за активностите поврзани со трговијата со дроги во Црна Гора и Косово, види дел посветен на профилите на земјите.

Бугарија	Хероин	219.632	265.249	2067.201	1550.629	535.09	778.637	784.000
	Кокаин	685.585	17.010	4.333	12.752	35.282	8.884	-
	Канабис растение	1527.562	29365.00	295.947	183.061	1308.970	689.051	113.000
	Канабис смола	0.680	0.010	514.017	422.584	88.476	384.509	-
	Екстази	-	-	4524 е	7.900 кг	1.500 кг	1097 е	-
	Амфетам. кг и единици	150 е	87.129 кг 22928 е	209.930 18491	64.676 760	173.950 145347	587.408 140688	-
Турција	Хероин	4651.486	3862.472	6337.747	3998.880	2582.676	4704.736	8900.000
	Кокаин	604.880	13.153	8.444	2.010	7.734	2.833	206.000
	Канабис растение	9295.822	9009.040	28637.130	10096.848	5462.376	6959.763	-
Словенија	Канабис смола	9349.290	2060.258	71.000	268.277	1220.725	863.551	-
	Екстази	3559 е	-	33894 е	121508 е	98989 е	473240 е	-
	Амфетам.	479403 е	1231964 е	295037е	1090486 е	9063992 е	5375197е	-
	Хероин	46.106	32.270	392.065	88.930	68.670	150.173	-
	Кокаин	3.522	1.580	0.098	1.080	55.380	1.610	-
	Канабис растение	2772.604	249.156	3413.025	177.880	1099.940	219.570	-
	Канабис смола	1.958	64.622	1.022	2.360	0.120	0.590	-
	Екстази	4496 е	1749 е	0.053 кг 27 974 е	1852 е	7877 е	2847 е	-
Амфетам.	0.679 кг 534 е	0.652 кг 818 е	0.218 кг 28546 е	0.664 кг 98 е	0.030 кг 390 е	373 е	-	

*Податоците за 1998-2004 се преземени од Извештајот на UNODC за состојбата со дроги во светот за 2005 година. Податоците за 2004 година се превземени од извештаите на Министерството за надворешни работи (Стејт департмент) на САД за меѓународната стратегија за контрола на наркотици за 2003 и 2004 година, со исклучок на Албанија за која податоците беа обезбедени од самата држава.

ЗАБЕЛЕШКА: Косово пријави сопствени податоци за количествата одземени дроги, кои можеби не се опфатени во податоците на UNODC прикажани под Србија и Црна Гора. Во периодот меѓу јуни и декември 2003 година, на Косово биле одземени 38 кг хероин, додека 24 кг хероин биле одземени во Италија и 28 кг во Бугарија како резултат на истата истрага. Во 2004 година, на Косово биле одземени 45,5 кг хероин, додека вкупно 504,5 кг хероин беле одземени во Австрија, Германија, Италија, Швајцарија, Србија, Бугарија и Албанија како резултат на истрагите против косовските трговци со дрога.

3.1.3 Трговија со луѓе

Трговијата со луѓе го окупира вниманието и се наоѓа на дневен ред на владите на многу европски земји веќе повеќе години. Меѓу другото, ова се одрази и врз ратификацијата на Протоколот за трговија со луѓе кон Конвенцијата од Палермо⁴² од страна на 40 европски земји до јуни 2005 година, како и во изготвување на Конвенција за акција против трговијата со луѓе во рамки на Советот на Европа. Слично, и земјите од југоисточна Европа ги фокусираат своите напори на ова прашање.

Наспроти концептот на кријумчарење на мигранти кој се фокусира на нелегалните преминувања на границата, кај трговијата со луѓе станува збор за повреда на човековите права на поединецот преку експлоатација и најчесто преку организирани криминални мрежи.⁴³ Така, тука помалку станува збор за миграциона политика, а повеќе за заштита на жртвите и нивните фундаментални права, и за казнување на сторителите и нивните соучесници.

Во трговијата со луѓе често се вклучени криминални организации, кои користат закана или употреба на сила, принуда, измама, заблуда и други средства. Трговијата со луѓе опфаќа неколку меѓусебно поврзани дејствија на извршување, како врбување односно регрутирање, превезување, прифаќање или експлоатирање кои не се вршат еднократно, туку се повторуваат во определен временски период. Организираните криминални групи ги користат пазарните можности за сексуални услуги или за ефтина работна сила од една страна (побарувачка), и ранливата состојба во која се наоѓаат жените и децата во многу земји од друга страна (понуда). Понатаму, тие сметаат на големи профити и релативно низок ризик од контрола и санкционирање.

Имајќи го предвид значењето на Балканскиот канал за кријумчарење и нелегална трговија со најразлични производи кои се бараат на европските пазари, не изненадува фактот што многу жени жртви на трговијата со луѓе минуваат преку овој канал.

Бизнисот со трговија со луѓе, вообичаено се одвива на следниов начин:

- **Врбување (регрутирање):** Жените се јавуваат на огласи за слободни работни места за бексистерки, манекенки, фризерки, танчерки, келнерки и други, објавени во весниците или преку Интернет. Нив исто така ги врбуваат или поттикнуваат да ги искористат можностите за “вработување на Запад” нивните пријатели или роднини.⁴⁴
- **Измами со лични документи:** Транспортот и документите ги средуваат организираните криминални групи.

⁴¹ Протокол за превенција, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено со жени и деца, со кој се дополнува Конвенцијата на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал, усвоена со Резолуција A/RES/55/25 на 15 ноември 2000 година на 55-та сесија на Генералното собрание на Обединетите нации.

⁴² Според член 3(а) од Протоколот: “Трговијата со луѓе означува врбување, превезување, пренос, засолнување или прифаќање на лица, по пат на закана или употреба на сила или други форми на принуда, грабнување, измама, заблуда, злоупотреба на моќ или состојба на немоќ или со давање или примање пари или корист заради постигнување согласност на лице кое има контрола над друго лице, со цел негова експлоатација. Експлоатацијата подразбира, во најмала рака, експлоатација на проституцијата на други лица или на други форми на сексуална експлоатација, принудна работа или принудни услуги, ропство или постапување слично на ропството, слугување или вадење на органи.”

⁴³ Според истражувањата во Србија, 64% од оние кои врбуваат се познати лица на жртвите (Николиќ-Ристановиќ 2004).

- **Должничко ропство:** Најчесто на жртвите им се одземаат личните документи веднаш по нивното пристигнување и жените се соочуваат со големи долгови кон трговците сврзани со превозот, кои ги отплаќаат преку проституција.
- **Принуда:** Често се употребува насилство за да принудат жените на проституција. Постојат бројни извештаи за тоа дека жртвите биле држени во изолација, биле тепани, силувани, претворени во зависници од дрога со цел да ‘се скршат’ и да продолжат да работат. За постигнување на овие цели, исто така биле користени и закани спрема нивните семејства.
- **Континуирана експлоатација:** Жртвите се препродаваат или разменуваат меѓу криминалните групи и помеѓу земјите со цел да се обезбеди достапност на “свежа стока” на пазарот, да се попречи откривањето, како и да се дезориентира жртвата така што таа не ќе може да воспостави контакти кои би ѝ помогнале да побегне.

Трговијата со луѓе претставува сериозен проблем во југоисточна Европа веќе подолго време. Регионот се користи како канал за транзитирање и како место на крајна дестинација, а сè повеќе и како место на потекло. Дотолку повеќе, близината на регионот со земјите на потекло, како Молдавија, Романија, Украина од една страна, и близината со земјите преку кои се влегува во Европската Унија, како Грција и Италија од друга страна, овозможува криминалните мрежи за трговија со луѓе од Албанија, Косово, Босна, Србија и “поранешната југословенска Република Македонија” меѓусебно тесно да соработуваат.

Меѓународното присуство на Косово и во Босна и Херцеговина – со приближно 20.000 припадници на трупите на KFOR, 7.000 припадници на трупите на EUFOR во Босна и Херцеговина,⁴⁵ како и над 250 меѓународни организации и невладини организации – создадоа значително голема побарувачка на сексуални услуги во доцните ‘90-те и во првите години од 21 век, претворајќи ги Косово и Босна и Херцеговина во области на крајна дестинација за жените жртви на трговијата.⁴⁶ Заклучно со јануари 2004 година, UNMIK изготви листа на барови и други места кои се сметаат за “неприкладни” (off-limits) за персоналот на KFOR и UNMIK, а за некои од нив постоеја дури и сомневања дека се вмешани во трговијата со луѓе⁴⁷, која листа значително се зголеми од 18 кон крајот на 1999 година, на 75 места во јануари 2001 година, а достигна над 200 места до јануари 2004 година.⁴⁸ Во Босна и

⁴⁴ Во периодот од 1996 до 2004 година, во почетокот бројот на припадниците на трупите на SFOR изнесуваше 32.000, а тој број се намали на 12.000 во 2003 година. Моменталниот број на припадници на трупите на EUFOR во Босна и Херцеговина изнесува 7.000 (<http://www.nato.int/sfor/docu/d981116a.htm>). Во 1999 година, бројноста на трупите на KFOR на Косово изнесуваше 46.000 (<http://www.nato.int/kfor/kfor/about.htm>). Во 2004 година, трупите на KFOR, стационирани на Косово, имаа приближно 20.000 припадници (Amnesty International - <http://web.amnesty.org/library/index/ENGEUR050022004>).

⁴⁵ Види соопштение за печат на Амнести Интернешнал (Amnesty International) *Косово: Жените и децата жртви на трговијата имаат човекови права*, 5 јуни 2004 година (<http://news.amnesty.org/mavp/news.nsf/print/ENGEUR700122004>) и *Косово: Меѓународните мировници подгреваат експлозија во сексуалната експлоатација, трговијата со луѓе и човековата мизерија*, 6 мај 2004; *Надежите на Human Rights Watch изневерени: Трговија со жени и деца во пост-конфликтна Босна и Херцеговина заради присилна проституција*, том бр. 9, 14 ноември 2002; и *Трупите на ОН на Косово ‘подгреваат секс трговија’*, вести на BBC, 5 јуни 2004, news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/europe/3686173.stm.

⁴⁶ Листата на “неприкладни” (off-limits) места исто така вклучува и места кои, општо земено, не се сметаат за безбедни за персоналот на UNMIK, а не само места за кои постои сомневање дека се инволвирани во трговијата со жени. Интервју со службеник на UNMIK, јули 2005 година.

⁴⁷ Дел од причините за експлозивното проширување на бројот на барови на “неприкладната” листа може да се најде во формирањето на посебни единици на UNMIK за истражување и гонење на

на Косово, голем број јавни места, во кои порано се нудеа сексуални услуги, беа затворени како резултат на напорите на органите надлежни за спроведување на законот, а странската клиентела се намали благодарение на политиката на “неприкладни” места.⁴⁹ Ова можеби претставуваше еден од факторите кој придонесе за промената од меѓународна кон домашна клиентела.

Од одговорите на прашалниците произлегува дека:

- Во Албанија, во 2003 година биле покренати обвиненија против 24 криминални групи вмешани во трговијата со луѓе, додека во првите девет месеци од 2004 година биле разбиени 13 криминални групи преку 73 регистрирани случаи на трговија со жени заради сексуална експлоатација, во кои биле инволвирани 115 сторители. Исто така, евидентирани се девет случаи на трговија со деца, во кои биле инволвирани 11 сторители. Овие бројки се пониски во споредба со предходните години.
- Во споредба со другите земји во регионот, пазарот на трговија со луѓе во Хрватска е мал. Во 2004-та, постоеле 3 организирани криминални групи со 11 сторители, кои биле инволвирани во 3 регистрирани случаи. Против тројца сторители од една организирана група било покренато обвинение. Овие податоци упатуваат дека Хрватска останува во категоријата земји на транзит, иако е пријавено дека малолетни женски лица од Босна и Херцеговина се префрлаат на хрватското крајбрежје заради сексуална експлоатација во летните месеци.⁵⁰
- “Поранешната југословенска Република Македонија” пријави дека биле регистрирани 21 случај на трговија со луѓе, во кои биле инволвирани 13 криминални групи со 52 сторители.
- Во Србија биле регистрирани 17 случаи на трговија со луѓе од кои во 8 случаи било покренато кривично обвинение, а биле евидентирани 16 организирани криминални групи од кои за 7 било покренато обвинение, со вкупно 106 и 103 сторители, соодветно прикажано. Во Црна Гора биле евидентирани 10 случаи во кои биле вклучени вкупно 31 сторител. На Косово биле регистрирани 82 случаи, а притворени биле 86 сторители. Меѓутоа, не е познат број на организирани криминални групи инволвирани во трговијата со луѓе.

Повеќето од жртвите се жени и деца, кои се странци во земјата каде се изложени на експлоатација. Во најголем број случаи, тие доаѓаат од земјите на централна и источна Европа. Најчесто како земји на потекло се посочуваат Молдавија, Романија, Украина, Руската Федерација, Бугарија и Литванија. На пример:

трговијата со луѓе (TPIUs) во 2001 година, како и во зголемениот интерес што UNMIK го покажа за справување со трговијата со луѓе. Можеби имаше над 18 барови за кои постоеше сомневање дека се инволвирани во трговија и проституција во 1999 година, некаде трговија а некаде проституција, меѓутоа во тоа време не постоеше полициска единица посветена на овие кривични дела. Бројот на “неприкладни” места може да понуди само приближен одраз на стапката на пораст на трговијата со луѓе и проституцијата. *Завршен извештај за 2003 година* на единиците на UNMIK за истражување и гонење на трговијата со луѓе (TPIU), Amnesty International (2004) и разговори со службениците на UNMIK, јули 2005 година.

⁴⁸ Наводно во Босна и Херцеговина, персоналот на меѓународните организации не само што користел сексуални услуги, туку бил вмешан во случај на трговија со луѓе. Види статии *Надвор од законот* и *Пријавителите на сексуално ropство се ослободени од вина* од Robert Carps, од јули и август 2002 година, www.salon.com.

⁴⁹ Ibid, стр. 45.

- Во Албанија, бројот на жртви на кои им помага Меѓународната организација за миграции (ИОМ) е во стабилно опаѓање од 2000 година, кога тој број изнесувал 455, па до 38 жртви во 2003 година. Четири од овие жртви биле од Србија и Црна Гора, додека остатокот од 15 жртви биле од Молдавија, Бугарија и Романија, што значи драстично намалување во споредба со 2000 година, кога на 125 странски државјани им била укажана помош.⁵¹
- Во Босна и Херцеговина, ИОМ помогнал на 53 жртви во 2003 година, од кои мнозинството биле од романско, молдавско и украинско потекло, додека 7% потекнувале од Србија и Црна Гора.
- Во Хрватска, во 2003 година биле идентификувани 18 жртви на трговијата со луѓе, а само две од нив биле хрватски државјани.⁵²
- На Косово, 48% од жртвите на кои ИОМ им пружил помош во периодот од 2000 до 2003 година биле од Молдавија, по што следуваат 21% од Романија и 14% од Украина. Останатите биле од Бугарија, Албанија и Србија и Црна Гора. Според ИОМ, постои значителен број домашни жртви со кои се тргува внатре во државата (83 косовски жртви биле упатени во центрите на ИОМ во 2003), а посебно малолетни лица на приближна возраст од 15 години.⁵³ Според официјалните податоци на Одделот на UNMIK против трговијата со луѓе (THBS)⁵⁴ за 2004 година, 17 од вкупно 48 жртви на кои овој оддел им помогнал биле од Молдавија, 13 биле од Албанија, а само 11 од Косово.
- Во Србија, полицијата идентификувала 109 жртви на трговијата со луѓе во 2002 година и 49 жртви во 2003 година⁵⁵, а повеќето од нив биле од Романија, Молдавија, Украина и Русија.⁵⁶ Се чини дека феноменот на внатрешна трговија со домашни државјани, особено малолетни лица, е во подем. Во првата половина на 2004 година, локалната невладина организација АСТРА им помогнала на 30 жртви на трговијата, од кои 22 жртви биле домашни државјани, а само 8 биле странски државјани.
- Слично на оваа состојба, во Црна Гора една локална невладина организација помогнала на 12 жртви во 2003 година, од кои три биле деца жртви на внатрешна трговија.⁵⁷
- Во “поранешната југословенска Република Македонија”, 132 странски државјанки биле идентификувани како жртви на трговијата, од кои 19% биле на возраст под 18 години и 3-4% биле на возраст од 15 години. Заедничкиот извештај на UNICEF/UNOHCHR/OSCE за трговијата со луѓе посочува на она што се чини дека претставува сè поголем проблем, а тоа е внатрешната трговија со домашни државјани.⁵⁸ Овој феномен не е

⁵⁰ ИОМ (јули 2004) стр. 17-18.

⁵¹ UNICEF/UNOHCHR/OSCE (2004), стр. 108.

⁵² Види Amnesty International (2004) и ИОМ (јули 2004) стр. 63-64.

⁵³ Податоците се обезбедени од Одделот на UNMIK за трговија со луѓе (THBS), кој од неодамна ја замени Единицата за истражување и гонење на трговијата со луѓе (TPIU).

⁵⁴ UNICEF/UNOHCHR/OSCE (2004), стр. 116.

⁵⁵ Николиќ-Ристановиќ et al. (2004).

⁵⁶ UNICEF/UNOHCHR/OSCE (март 2005), стр. 118.

⁵⁷ Ibid, стр. 110.

поткрепен со официјални податоци на властите, кои годишно регистрираат мал број случаи.

Во оваа смисла, можат да се извлечат следниве заклучоци за трговијата со луѓе во југоисточна Европа:

- Во југоисточна Европа, општо земено, трговијата со луѓе е во опаѓање или, во најмала рака, таа станала помалку видлива. Според еден скорешен извештај⁵⁹:
 - Помалку жртви, затечени во земјите во регионот, се враќаат во нивната земја на потекло
 - Помалку жртви бараат помош
 - Повеќе жртви се враќаат од земјите членки на Европската Унија во нивните матични земји
 - Помалку нередовни мигранти се регистрираат во транзитните земји во регионот
 - Има помалку извештаи за трговијата со луѓе во овој регион.
- Забележана е промена на профилот на жртвите, а особено зголемен број на жртви кои локално се регрутираат. Иако постојат определени разлики меѓу податоците со кои располага ИОМ и официјалните податоци на домашните органи, особено за “поранешната југословенска Република Македонија” и за Косово, проблемот со врбување односно регрутирање домашни државјани не смее да се маргинализира.
- Трговијата со жртви преку една граница, како и внатрешната трговија со домашни државјани, на кој начин се опслужува локалниот и регионалниот пазар на сексуални услуги кој сè повеќе се проширува, и понатаму претставуваат сериозни проблеми. Кога жртвите на внатрешната трговија ќе се стекнат со определено “искуство”, тогаш тие можат да бидат префрлени преку граница. Сè уште, трговијата со луѓе во многу земји продолжува да се третира како прашање на илегална миграција - чии причини лежат во проблемите на некоја друга земја. Внатрешната трговија се смета за дел од старомодниот бизнис со проституција, и сè уште не се признава од властите како феномен во подем. Ова води кон импликации за жртвите (на кои им се ускратува помош и поддршка) и кон импликации во спроведувањето на законот (каде депортацијата се користи во долготрајни истраги на организираниот криминал). Ова исто така ја објаснува состојбата присутна низ цела Европа, каде се спроведуваат многу малку истраги за организираниот криминал поврзан со трговијата со луѓе.
- Во споредба со претходните години, во 2003 година жртвите на кои ИОМ им помогнал покажале поголема свест за можноста да бидат изложени на трговија, но тие биле подготвени да го прифатат ризикот сакајќи да излезат од нивната земја на потекло. Иако, врбувањето се потпира на добро воспоставени методи (види погоре), забележано е врбување од страна на жени кои порано и самите биле жртви на трговијата. Овој вид врбување почива на многу посуптилни методи и средства на контрола, засновани на

⁵⁸ UNICEF/UNOHCHR/OSCE-ODIHR (2005): Трговија со луѓе во југоисточна Европа 2004 – Фокус на превенцијата. Треба да се нагласи дека податоците произлегуваат од различни извори и често се контрадикторни. Затоа, секоја изјава за постоење на позитивен или негативен тренд треба претпазливо да се разгледа.

взаемно познавање на местото од каде жртвата потекнува и на членовите на нејзиното семејство.⁶⁰

Врбувањето го вршат лица од иста националност како и жртвата, по што жртвата се префрла на странските пазари. Меѓутоа, врбувањето на жртвите од Молдавија за пазарите во Босна и Херцеговина и во “поранешната југословенска Република Македонија” го вршат лица државјани на овие две земји. Овој тренд можеби упатува на зголемена побарувачка на овие пазари или пак укажува на тоа дека организираните криминални групи од овие земји станале помоќни и се обидуваат да ги елиминираат посредниците.

- На Косово и во Босна и Херцеговина, се чини дека жените жртви кои се вклучени во бизнисот на пружање комерцијални сексуални услуги имаат подобри услови за живеење – мала но редовна исплата и подобро сместување кое дозволува приватност. Се чини дека е намалена употребата на насилство како средство за контрола над жртвите, и истото се заменува со подобар третман со цел да се одврати несаканото внимание, кој третман се комбинира со ненасилни форми на контрола – зависност од дрога и алкохол.⁶¹
- Домашната клиентела и домашните пазари се во пораст и тие постојано еволуираат. Затворањето на многу барови и клубови во Босна и Херцеговина доведе до брза промена на пазарот, така што сега сексуалните услуги се нудат во приватни станови и преку служби за ескорт, кои потешко се откриваат и контролираат. Исто така, поради ограничувањата наметнати врз припадниците на странските сили во Босна и Херцеговина, како и оние на Косово, пазарот кој почива на сексуална експлоатација сега ја опслужува домашната клиентела.⁶² Ова претставува растечки тренд не само во Босна и Херцеговина и на Косово, туку и во целиот регион, наметнувајќи нови закани и предизвици по здравјето на населението.⁶³
- Децата претставуваат значителен дел од бројот на жртвите. Во некои земји на југоисточна Европа, 50% од жртвите или дури и повеќе наводно се на возраст под 18 години, што значи дека тие се деца.⁶⁴ Во “поранешната југословенска Република Македонија”, Србија и Албанија регистрирани се случаи на трговија со деца заради просење, проституција и други прикриени цели, како противзаконско посвојување или вадење на органи. Иако многу малку, сепак забележани се случаи на трговија со мажи и момчиња од Албанија заради сексуална експлоатација. Примарна дестинација за децата жртви од Албанија е Грција. Според извештаите на медиумите, во летото 2004 година, во Атина наводно биле прокријумчарени деца за да просат за време на Олимписките игри.⁶⁵

⁵⁹ На пример, во Германија, од 1110 осомничени за трговија со луѓе, 31% биле од централна и источна Европа, 21% биле жени, често поранешни проститутки, кои сега врбуваат жени во нивните матични земји, или посредуваат за нив во бордели или ги надгледуваат нив во бордели (ВКА, Извештај за состојбата со организираниот криминал со трговија со луѓе, 2003).

⁶⁰ ИОМ (јули 2004) стр. 10-12.

⁶¹ Скоро 90% од клиентелата на Косово ја сочинуваат косовски мажи, ИОМ (јули 2004) стр. 67, цитирајќи го ТПИУ на UNMIK.

⁶² Види ИОМ (јули 2004) стр. 10-12 и Обрадовиќ (2004).

⁶³ Да ги спасиме децата (2004).

⁶⁴ Süddeutsche Zeitung 30 јуни 2004.

- Покрај насилството и заплашувањето, корупцијата и дослухот широко се применуваат како средства за олеснување на трговијата и заштита на бизнисот. Трговијата со луѓе бара службените лица да ги затвораат очите пред проблемот (како во случајот со внатрешната трговија) или тие активно да соработуваат (вклучувајќи ги службениците кои издаваат визи, надлежните за емиграциони прашања, персоналот на амбасадите, па сè до царината и граничната полиција, полицијата, локалните службеници кои издаваат работни дозволи и други). Исто така, од клучно значење за овој криминал е редовната заштита под закрила на политичари, влијателни лица и професионалци во приватниот сектор (туристички агенции, угостители и други) во различни стадиуми во ланецот на трговија, овозможувајќи им на криминалците завиден степен на флексибилност и прилагодливост кон напорите на органите што го спроведуваат законот. Соработката или дослухот со полицијата, правосудните органи, политичарите и влијателните луѓе се неопходни за да се заштитат сторители вовлечени во кривично-правниот систем, на кој начин се минимизира штетата за криминалната мрежа.⁶⁶

⁶⁶ Совет на Европа (2002): Трговија со луѓе и корупција (Програма РАСО, TP 28 rev), Стразбур.

3.1.4 Кријумчарење на лица

Глобализацијата придонесува за значително зголемување на кријумчарењето на лица⁶⁷ и на трговијата со луѓе, со што кријумчарењето и трговијата прераснаа во главни глобални бизниси на организираниите криминални групи.⁶⁸

Во Европа, кријумчарењето на лица - како еден облик преку кој се манифестира илегалната миграција - е прашање кое политички високо котира и се наоѓа на врвот на дневиот ред односно на агендата на Европската Унија веќе подолго време, а меѓу другото тоа се поврзува со прашањата за проширување на Унијата, слободното движење на луѓе и пристапот до пазарите на работна сила, или со ксенофобијата и расизмот. На пример, реториката околу неодамнешните референдуми за Уставот на Европската Унија, меѓу другото упатуваше на непостоење спремност да се прифати и апсорбира голем број на странци.

Југоисточна Европа претставува претежно транзитна област за кријумчарење на лица. Во поглед на кријумчарењето на лица и со него поврзаната трговија со луѓе, се забележуваат следниве трендови и проблеми:

- Зголемен број европски земји пријавуваат организиран криминал поврзан со кријумчарење на лица, кое во голема мера се одвива преку Балканскиот канал. Одговорите на прашалниците укажуваат на зајакната улога на организираниите криминални групи и сè поголема софистицираност на средства кои се користат во кријумчарењето на лица, како и соработка на различни локални криминални групи долж патиштата кои се користат за кријумчарење. На пример:
- Пред затворање на водениот пат за кријумчарење, кој водеше од Албанија до Италија, приближно 95.000 мигранти можеби го искористиле овој пат за влез во ЕУ, при што се проценува дека заработувачката изнесувала меѓу 58-96 милиони евра во периодот од 1999 до 2002 година. Оттогаш, бројот на мигранти опадна. Копнените патишта добија поголемо значење, имено границата со Косово каде граничната линија долга 174 км, која минува низ скоро непристапен планински терен, многу тешко, ако и воопшто, се контролира.⁶⁹ Во првите девет месеци од 2004 година, биле регистрирани 365 случаи на нелегално преминување на границата, како и организирање или помагање на тој процес, во кои биле вклучени 644 сторители, воглавно од косовско потекло. Во Албанија во 2003 година, биле регистрирани 16 случаи со исто толку криминални групи, во кои биле инволвирани вкупно 58

⁶⁶ Член 3 од Протоколот против кријумчарење на мигранти по копнен, воден и воздушен пат, со кој се дополнува Конвенцијата на ОН против транснационалниот организиран криминал го дефинира кријумчарењето како "... обезбедување нелегален влез на лице во држава потписничка, каде тоа лице не е државјанин ниту има постојан престој, со цел на непосреден или посреден начин да прибави финансиска или друга материјална корист."

⁶⁷ Населението во Европа старее а наталитетот расте со многу бавно темпо во споредба со земјите во развој, што создава побарувачка на работна сила и ја прави Европа атрактивна дестинација за мигрантите. Според Меѓународната организација за миграција, од вкупниот број на меѓународни мигранти, кој во глобални рамки изнесува 130 милиони луѓе, околу 20 до 40 милиони се нередовни мигранти, а во секое време 4 милиони нередовни мигранти се во состојба на движење. Се верува дека годишно околу 300.000 до 450.000 нередовни мигранти влегуваат во побогатите држави во Западна Европа. Истовремено, бројот на поднесени барања за азил во 2003 година беше најмал за последните 20 години, што упатува на намалување на бројот на легални мигранти, но не задолжително и на намалување на нелегалниот влез и престој во ЕУ. Види Совет на Европа (2005), стр. 35. ИОМ (јули 2004) стр. 70.

сторители. Се чини дека северната граница на Албанија посебно се користи за нелегално преминување и кријумчарење (на лица, оружје, дроги и други стоки) од страна на албанските групи, во тесна соработка со организирани криминални групи од “поранешната југословенска Република Македонија”, Косово и Србија.

- Хрватска исто така претставува земја на транзит за мигрантите кои доаѓаат од исток (Авганистанци, Ирачани, Курди и други). Хрватска пријави дека кријумчарењето преку нејзината територија е организирано во тесна соработка помеѓу хрватските сторители и сторителите од Босна и Херцеговина и Србија и Црна Гора, каде се отворени многу засолништа во кои мигрантите чекаат додека не бидат префрлени преку граница. Во Хрватска, голем дел од кријумчарењето на мигранти е сконцентрирано и се одвива преку Загреб. Во 2004 година, биле регистрирани 15 случаи на организирано кријумчарење на лица, во кои биле инволвирани 11 групи, од кои 7 биле кривично гонети и еден случај е завршен со осудителна пресуда.
- Во 2003 година, во “поранешната југословенска Република Македонија” биле регистрирани 8 случаи на организирано кријумчарење на лица, во кои биле инволвирани 4 групи со вкупно 12 осомничени.
- Податоците за Црна Гора покажуваат 257 случаи на нелегално преминување на границата во 2003 година и 372 случаи во првите девет месеци од 2004 година, додека во Србија биле регистрирани 27 случаи на организирано кријумчарење на лица, во кои биле инволвирани 16 групи со 64 сторители, од кои 19, 5 и 37, прикажано соодветно, биле кривично гонети.
- Конечно, на Косово биле евидентирани 234 случаи на кријумчарење на лица, додека степенот на организираност и бројот на групите не е посебно утврден.

Според Интерпол, Балканскиот канал до западна Европа се користи за кријумчарење на мигранти од азиските и средно-европските земји преку Иран, Турција и Бугарија.⁷⁰ Во споредба со трговијата со луѓе, кријумчарењето на лица вклучува помала оперативна софистицираност поради помалку сложените цели на овој криминален пазар. Оттаму, комплексноста на криминалните групи е условена од сложеноста на трансферот на мигранти преку границите. Групите со среден степен на организираност можат да обезбедат целосен аранжман, од набавка на лажни или фалсификувани документи до премин преку државните граници со употреба на незаконски средства или со подмитување, потпирајќи се на превознички компании или туристички агенти кои често се директно поврзани со кријумчарите или и самите се занимаваат со кријумчарење. Групите со висок степен на организираност можат да обезбедат и логистичка помош за мигрантите во земјата на крајна дестинација, најчесто по основ на врските со заедницата од иста етничка или национална припадност во таа земја.

Неколку патишта се користат за кријумчарење на мигранти кон западна Европа, по копнен или воздушен пат. Основна карактеристика на овој пазар на Балканот е неговиот регионален карактер. Аеродромите кои некогаш се користеа за влез на мигранти од Исток, како оние во Сараево и Тузла во Босна и Херцеговина, се

⁶⁸Види www.interpol.org

веќе затворени за ваков сообраќај поради воведувањето на подобри гранични и визни прописи. По ова воведување, влезот на илегални мигранти едноставно се префрли на други аеродороми, како Приштинскиот аеродором на Косово. Со други зборови, влезот се префрли на локации каде визниот режим и граничната контрола се најлиберални, овозможувајќи лесно патување од Истанбул, Будимпешта, Софија и други места, продолжувајќи по копнен пат до Запад. Воведувањето на Регулативата бр. 2005/16 за движење на лица во и надвор од Косово во јули 2005 година имаше за цел да се подобри граничната контрола, и таа примарно е насочена кон организирани криминални операции и трговија со луѓе.

- Друг тренд забележан од страна на земјите е тоа што некои лица кои порано биле инволвирани во трговија со луѓе се префрлаат и сега се занимаваат со кријумчарење на лица и производи преку граница. Ова можеби се должи на зголемениот ризик од откривање на трговијата со луѓе благодарение на напорите на органите надлежни за спроведување на законот, или поради консолидација на групите кои се занимаваат со кријумчарење. Во секој случај, евидентно е дека вештините кои се потребни за еден вид криминален бизнис лесно можат да се трансферираат на друг вид, како што криминалните пазари се менуваат и еволуираат.

Додека мрежите за трговија со луѓе кои оперираат на Балканот се вкоренети воглавно во источна Европа, мрежите за кријумчарење потекнуваат од Бангладеш, Пакистан, Индија и Кина. Меѓутоа, огромното мнозинство мигранти, кои се следени, и понатаму имаат турска националност. Патиштата кои се користат за влез во Европа на мигранти од Африка, водат преку северна Африка до јужна Европа преку Средоземното Море – пат уште понесигурен од Балканскиот – на кој годишно страдаат стотици луѓе во морето.⁷¹

Во поглед на вистинските бројки на мигранти, постои тенка линија на разграничување помеѓу трговијата со луѓе и кријумчарењето на лица преку граница, која често не се препознава доволно, и покрај дефинициите содржани во протоколите кон Конвенцијата на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал. Бројките на жртви на кријумчарењето и на трговијата со луѓе се мешаат и прикажуваат заедно, делумно поради тоа што третманот на кријумчарени лица бара помалку ресурси и се потпира на депортација, додека за трговијата со луѓе се потребни сложени истраги, програми за заштита на жртвите и соодавање услови за да се поттикне депортација на жртвите и снижување на нивниот број.

Понекогаш политиките против кријумчарењето на лица резултираат со несакани негативни последици од аспект на човековите права. Како што легалниот влез во Европската Унија станува сè потежок и граничните контроли построги, така мигрантите сè повеќе се потпираат на организации кои се занимаваат со кријумчарење за да го организираат нивниот транспорт. Ова не е случај само со “економските мигранти” туку и со бегалците. Се застапува становиштето дека почнувајќи од 1980-те, а посебно по завршувањето на Студената војна, прашањето за азил на политичките бегалци се решавало, првостепено, преку службите за контрола на емиграцијата, а новиот приод наречен “тврдина” насочен кон запечатување на надворешните граници на Европската Унија и

⁶⁹ Се верува дека повеќе од 3.000 луѓе настрадале во периодот од 1995 до 2003 година во обидите да стигнат до Шпанија; повеќе од 400 луѓе настрадале во 2003 година обидувајќи се да стигнат до Сицилија. Во август 2004 година, 28 луѓе се удавија пред Сицилија.

иницијативите, како Протоколот за кријумчарење на ОН, оставаат многу малку отворени легални патишта, што доведува до криминализација на белгаците, туркајќи ги во рацете на оние кои се занимаваат со кријумчарење на лица.⁷² Неодамнешните истражувања покажуваат дека:

- На огромното мнозинство баратели на азил, кои пристигнуваат во Европа, им била потребна помош од “шверцер со луѓе” во одреден стадиум од нивното патување.
- Ефектот на бланкетните мерки се состои во тоа што барателите на азил наместо да користат посигурни форми на “привидна” миграција (редовна авионска линија со фалсификувана патна исправа), тие прибегнуваат кон “прикриени” средства и методи кои се поскапи и поопасни за инволираните жени, деца и мажи (на пример, транспорт во заклучен задел дел на камион).

⁷⁰ John Morrison 2001: Како иницијативите против кријумчарењето на луѓе ги криминализираат бегалците (CARF 61, април/мај 2001).

3.1.5 Кријумчарење на легални производи

Кријумчарењето вклучува незаконски транспорт на стоки преку границата со цел да се одбегне плаќањето на даноци и царински давачки за овие производи. Организираниот криминал со кријумчарење вообичаено се однесува на производи со висока акциза, како цигари, алкохол и нафта, но исто така и возила и оружје. Според одговорите на прашалниците, во многу области на проектот кријумчарењето претставува пазар за организираниот криминал. Неодамнешните истражувања даваат корисни податоци во поглед на состојбата во југоисточна Европа:

“[...] Регионалната нестабилност во изминатите тринаесет години го поткопаа ефективното спроведување на законот во целиот регион, значително ги зголемија трошоците на регионалната трговија, така што уделите и приносите од кријумчарењето станаа почва која го потхранува организираниот криминал од регионални размери.”⁷³

Општо земено, војната на Балканот во '90-те, а посебно трговското ембарго и ембаргото на оружје против Србија, отворија единствени можности и создадоа побарувачка за високо тарифни производи – нафта, цигари и алкохол. Во текот на војната, активностите опфаќаа издавање на лукративни дозволи за увоз и кријумчарење под закрила на државата во Србија, при што постоеше симбиоза помеѓу безбедносните службеници, политичарите, службените лица задолжени за спроведување на законот и царинските службеници и организираниот криминалци. Санкциите го поспешуваа развојот на регионални канали за кријумчарење кои поминуваа преку Бугарија, Романија, “поранешната југословенска Република Македонија”, Црна Гора и Албанија, работејќи со нафата, цигари, оружје и други стоки. Така, кријумчарењето односно шверцот стана значаен извор на приходи за различни групи, тргнувајќи од политичките елити па сè до луѓето кои живеат во пограничните области, потпирајќи се на корупцијата како на високо, така и на ниско ниво, како главен дел од овој бизнис.⁷⁴

Иако стапката на даночно и царинско затајување и кријумчарењето се намалија поради нормализацијата на регионот, сепак кријумчарењето продолжува да биде еден од позначајните облици на криминал. Мрежите за кријумчарење односно шверц, формирани во '90-те сè уште се многу активни и се разгранија, вклучувајќи кријумчарење и трговија со секакви стоки, било легални или нелегални, за кои постои побарувачка на регионалните или на западно-европските пазари. Сегашните напори за воспоставување режим на данок на додадена вредност (ДДВ) и полиберална трговска размена меѓу земјите ќе придонесат за намалување на зависноста од приходите од акцизи и царини, но сепак таа нема целосно да исчезне. Во оваа смисла, регионалната економија и јавните приходи ќе продолжат да се соочуваат со загуби.

Во поширок контекст, Европа сè уште е голем пазар на тутун. Се проценува дека на државите членки на Советот на Европа отпаѓа 30% од светското производство на тутун, 60% од глобалниот извоз и повеќе од 50% од глобалниот увоз. Имајќи ја предвид големината на пазарот и можноста за стекнување дополнителен профит со избегнување на обврската за плаќање на давачките, некаде околу 25% од

71. Види извештај на Центрот за истражување на демократијата: Корупција, шверц и организиран криминал во југоисточна Европа (2003), стр. 8.

72 Ibid., стр. 9.

произведените цигари во светски рамки или повеќе од 210 милијарди цигари (разлика помеѓу пријавениот извоз и увоз) се пласираат на црниот пазар. Се верува дека една третина од нив се шверцуваат кон и внатре во државите членки на Советот на Европа. Неодамнешната забрана за пушење на јавни места воведена во земјите на ЕУ, како во Република Ирска и Италија, може да влијае за намалување на пазарот во западна Европа. Но веројатно, земјите од источна Европа ќе останат и понатаму големи потрошувачи на цигари во догледна иднина.

Во југоисточна Европа, се чини дека Грција е една од главните земји на првична испорака на цигарите што се шверцуваат во Европа, додека Италија е крајна дестинација и земја на транзит.⁷³ Затоа, не изненадува фактот што земјите од југоисточна Европа сè уште изразуваат загриженост поради кријумчарењето со цигари, и не помалку се загрижени што тоа претставува дел од еден поголем проблем – проблемот со економскиот криминал.

Се кријумчарат и други производи како: акцизни стоки (алкохол и нафта), земјоделски производи, жива стока, облека, ткаенини и други, при што се користат слични методи и мрежи. Одговорите на прашалникот посочуваат на следново:

- Во Албанија, 25% од сите регистрирани производи кои биле шверцувани во 2003 година вклучуваат жива стока, додека 19% отпаѓаат на цигарите, по што следуваат земјоделските производи, алкохолот и нафтата. Во 2004 година, бројот на регистрирани случаи скоро двојно се зголемил на 164 случаи, повеќето од кои вклучувале акцизни стоки, чија вредност изнесувала приближно 144.000 евра. Во поглед на случаите поврзани со организираниот криминал, во Албанија биле евидентирани 14 случаи во кои биле инволвирани исто толку организирани криминални групи, со вкупно 62 сторители. Пиратеријата и фалсификувањето, во голема мера, вклучува стоки произведени како во странство, така и во Албанија, какви што се безалкохолните пијалоци.
- Босна и Херцеговина пријави експанзија на шверц и продажба на пиратски производи од сите видови (алкохол, тутун, храна и други), посебно на оние кои се произведуваат во соседните држави и кои се добро познати и ги преферираат локалните потрошувачи. Во 2003 година, во БиХ биле регистрирани 19 случаи на кријумчарење, кои предизвикале загуба во јавните приходи во вредност од 14.168.058 евра, додека во 2004 година имало 22 случаи на кријумчарење чии загуби се проценуваат на 28.301.319 евра.⁷⁴ Клучните причини за “цветање” на шверцарскиот пазар се фрагментацијата на внатрешната економска зона во Босна и Херцеговина, која создава единствени услови за даночно и царинско затајување во регионот, како и постоењето на посебни пазари на кои се продаваат шверцувани производи, како пазарот Аризона во округот Брчко. Се очекува заедничките напори на канцеларијата на Високиот претставник и Владата на БиХ, кои се спроведуваат во 2004 и 2005 година, да го обединат фрагментираниот систем за наплата на даноци, како и да се воспостави Агенција за

⁷³ Види RIL0 (2001).

⁷⁴ Податоците се добиени од даночните служби на Република Српска, Федерацијата Босна и Херцеговина и округот Брчко.

индиректно оданочување со што ќе се постигнат позитивни резултати во иднина.⁷⁷

- Хрватска претежно се соочува со кријумчарење на акцизни стоки и таа пријави 18 случаи поврзани со организираниот криминал, во кои биле инволвирани 17 групи со 127 сторители, од кои 17 случаи, 12 групи и 101 сорител, прикажани соодветно, биле кривично гонети, од кои само во еден случај досега е донесена осудителна пресуда.
- Кријумчарењето на цигари преку “поранешната југословенска Република Македонија” воглавно се одвива преку косовската и грчката граница, која е главниот канал по кој се шверцува и техничка опрема, како мобилни телефони, компјутери и компјутерски делови. Текстилните производи, кои потекнуваат од Кина, се шверцуваат преку Турција и Бугарија, кои земји исто така претставуваат извор на прехранбени производи кои нелегално се пренесуваат во “поранешната југословенска Република Македонија”. Меѓутоа, се чини дека шверцот со храна ги опслужува домашните пазари, и вклучува многубројни преминувања на границата со приватни возила за да се пренесат мали количества производи - таканаречен “метод на мравки”. Се чини дека во овој вид шверц со храна се инволвирани невработени лица и лица кои се технолошки вишок, кои на тој начин се обидуваат да остварат дополнителен приход. Препакнувањето, ставањето нови етикети и продажбата на прехранбени производи со истечен рок на траење од една страна, и фалсификувањето на прехранбени производи популарни меѓу локалните потрошувачи од друга страна, налагаат поголема софистицираност. Во 2003 година, во “поранешната југословенска Република Македонија” биле откриени 8 организирани групи вмешани во кријумчарење, а биле регистрирани 174 случаи. Во првите девет месеци од 2004 година, националните власти одзеле акцизни стоки, воглавно цигари и алкохол, во вкупна вредност од околу 105 милиони денари или 1,72 милиони евра.
- Слично, во Црна Гора биле одземени цигари и алкохол во приближна вредност од 1,7 милиони евра. Покрај со акцизни стоки, забележан е и шверц со нафта помеѓу Црна Гора и Босна и Херцеговина, како и кријумчарење на жива стока преку албанската граница. Трговијата со шверцувани цигари во Црна Гора, во споредба со доцните ’90-ти, сега е намалена како резултат на комбинација на надворешен притисок и напорите на домашните власти.⁷⁸
- Србија значително го намали шверцот со акцизни стоки по промената на режимот во 2000-та. Откако популарниот пат за шверц со цигари преку Црна Гора беше затворен, се користат нови патишта кои минуваат преку Косово, “поранешната југословенска Република Македонија”, Бугарија, Романија и Хрватска. Кријумчарењето на производи, кои се препакнуваат и продаваат на пазарот, претставува релативно нов тренд во регионот, а не

⁷⁵ Повеќе за одлуките на Високиот претставник во оваа област донесени во 2004 и 2005 година, види: www.ohr.int/decisions/econdec/archive.asp.

⁷⁶ Соопштение за печат на ОЛАФ OLAFF/12/2003, *Олаф обезбеди докази за судењето за вмешаноста на “црногорската врска” во меѓународниот шверц со цигари*, 30 април 2003, europa.eu.int/olaf; статија *Пробив во улогата на Црна Гора во нелегалната трговија со цигари*, Financial Times, 9 август 2001; статија *Црна Гора: Премиерот ги отфрла наводите за шверц со цигари*, Радио Слободна Европа, 7 ноември 2003; и *Транспорт, кријумчарење и организиран криминал*, Центар за истражување на демократијата, Софија, 2004 година.

само во Србија. Седумнаесет случаи на кријумчарење поврзани со организиран криминал биле евидентирани во 2003 година, во кои биле вмешани 9 криминални групи со 70 сторители, од кои во 16 случаи во кои биле инволвирани 7 групи со 32 сторители било покренато обвинение.

- Алкохолот и цигарите што се шверцуваат на Косово потекнуваат од Словенија, Австрија, Србија, Црна Гора, “поранешната југословенска Република Македонија” и Грција, додека фалсификуваните марки се произведуваат главно на Косово, но исто така и во соседните земји, од каде незаконски се внесуваат на Косово. Во 2004 и во првата половина од 2005 година, биле регистрирани 332 случаи на кријумчарење на производи, во кои биле инволвирани приближно 467 луѓе.

Како се одвива шверцот со цигари:

- Криминалните организации ги користат предностите на системот на транзитирање, кој е создаден со цел да овозможи привремено одлагање односно суспензија на плаќањето даноци и давачки за да се унапреди меѓународната и надворешната трговија. Организациите кои се занимаваат со кријумчарење односно шверц користат фирми за посредување, од кои повеќето на Балканот се фиктивни, за да нарачаат тутун или цигари. Фирмата која набавува, и која често е фиктивна, потоа дава упатство производитите да се транспортираат во други земји надвор од Европската Унија. “Единствена цел на повеќекратните трансакции кои се вршат пред нелегалната пратка да стигне до крајната дестинација е да се прикрие вистинскиот набавувач, чија улога е да ги снабдува шверцерските организации.”⁷⁹ Потоа се обезбедува нова документација за цигарите и тие се канализираат односно препраќаат на локалните пазари или незаконски повторно се внесуваат во ЕУ. Справувањето со меѓународните мрежи кои се занимаваат со шверц на цигари е уште повеќе отежнато поради ограниченото сфаќање и третирање на овој проблем само како прашање на даночно затајување.
- Организираните криминални мрежи ги искористуваат можностите и слабите контролни структури на слабите или лошо управувани држави. Најценети производи со кои се шверцува се цигарите и акцизните стоки, додека погрешното претставување или пријавување на помала вредност на производитите често се прикрива зад легалниот пренос. Корумпирањето на царинските и граничните службени лица е клучно во оваа активност. Се користат лажни документи и фактури за пренос преку границата кога нема “кооперативни” службени лица. Широко распространетото потпирање на лажни лични документи и фиктивни компании, кои се користат за кријумчарење и за даночно и царинско затајување во регионот, укажува на определен степен на софистицираност својствена за еден развиен и активен пазар, често упатувајќи на спрега и дослух помеѓу организираните криминални групи и корумпираните власти.
- Во средиштето на организираниот шверц со цигари, постои тенка линија помеѓу легалната сфера - кога се нарачуваат и набавуваат неоданочени цигари и нелегалната сфера - кога набавката се врши со лажна документација или тие се пласираат на црниот пазар. Во оваа нестабилна

⁷⁹ Совет на Европската Унија (2004).

сфера, се вклучуваат и мултинационални тутунски компании кои наводно се во дослук со организираниите криминалци, и кои се повикуваат и обидуваат да се оправдаат со своето незнаење за оваа транзитна трговија што многу се злоупотребува, дури често со знаење или вмешаност на властите. Овие два субјекта имаат најголема корист од шемите на кријумчарење.⁸⁰

- Кријумчарењето ја стимулира побарувачката, нудејќи производи со ниски цени, без при тоа да се намали цената за продажба на големо. Понатаму, за да се сочува конкурентската предност на пазарот се поттикнува дослукот на производителите со организираниите шверцери, потхранувајќи го на тој начин магичниот круг.
- Кријумчарењето односно шверцот служи како стратегија за влез на пазарите, бидејќи ги прави познатите марки на цигари достапни по пониски цени за помладите потрошувачи, кои водат сметка и држат до својот имиџ во земјите со ниски приходи.
- Производителите на тутун го користат фактот што кријумчарењето постои како аргумент во лобирањето за намалување на даноците, истакнувајќи дека високата акциза е негов главен поттикнувач.⁸¹

Развојни тенденции односно трендови во југоисточна Европа:

- Благодарение на постепеното нормализирање на регионот, кријумчарењето односно шверцот преку нелегални преминувања на границата е намален. Во моментот, во регионот се спроведуваат реформи на граничните и царинските служби, главно преку програмите за помош на Европската Унија, како мисијата САFAО присутна во Босна и Херцеговина од 1997 година, а во Србија и “поранешната југословенска Република Македонија” од почетокот на 2000-та.
- Подобрата гранична контрола и затворањето на нелегалните гранични премини може да влијае на тој начин што шверцот ќе се одвива преку легалните гранични премини, со користење на посоефистициран *modus operandi* и потпирање на лажна документација и лажни лични документи, фиктивни компании и корупција за да се пробие до легалните структури. Имајќи предвид дека шверцот односно кријумчарењето на легални производи е во корелација со економските и пазарните односи и поттикнувачи, напорите на органите за спроведување на законот и построгата гранична контрола не можат да бидат волшебен лек за овој проблем. Можното решение би требало да вклучува комбинација на економски мерки и репресивни мерки.

⁷⁸ Joosens i Raw (1998).

⁷⁹ Во 2002 година, Европската заедница ги тужеше американските тутунски компании за дослук со криминалните организации, кој резултирал со годишна загуба во даноци и царински давачки за Европската Унија во вредност од неколку милијарди евра. Основите на тужбата вклучуваа дела на перење на пари, корупција и тргување со терористички групи или со држави спонзори на тероризмот. Преземено од тужбата на ЕУ од 10 јули 2002 година. Види исто така соопштение за печат од 31 октомври 2002 година. Во јули 2004 година, Philip Morris International објави дека е постигната спогодба со Европската комисија, според која оваа корпорација се обврзува на Европската комисија да ѝ исплати една милијарда долари и да преземе мерки за контрола на шверцот, додека Европската комисија се обврзува да ја повлече тужбата пред судот во САД. (www.ash.org.uk/html/press/040709.html).

3.1.6 Перење на пари

Тежнењето да се оствари профит претставува заеднички именител на сите облици на организиран и сериозен криминал. Оваа незаконски стекната добивка може потоа повторно да се инвестира или во криминалниот бизнис или во легалниот бизнис, или пак да се потроши или да се скрие. За да се спречи одземањето и конфискацијата на приносите од криминал, тие се ‘перат’ така што повеќе нема да се разликуваат од легитимно остварената заработувачка.

Во последните неколку години, пријавувањето на сомнителни финансиски трансакции низ цела Европа се зголеми,⁸² што можеби претставува одраз на зголемениот обем на активности за перење на пари, но тоа исто така може да е резултат и на енергичните активности за откривање на изворите на финансирање на тероризмот што се преземаат по 11 септември и на проширување на листата на органи и тела кои ги пријавуваат овие дела; како и резултат на унапредување на системите против перење на пари во многу европски земји, каде финансиско-разузнавачките служби имаат поактивна улога.⁸³

Под влијание на оваа тенденција, земјите од југоисточна Европа вложија напори за воспоставување законска рамка за справување со перењето на пари и за основање финансиско-разузнавачки служби. Во Босна и Херцеговина, “поранешната југословенска Република Македонија”, Косово и Црна Гора, службите за финансиско разузнавање се наоѓаат во почетна фаза од своето функционирање. Исто така, допрва треба да се спроведуваат финансиски истраги, како основно средство за откривање на приносите од криминал. Оттаму, освен посредни информации и одредени опсервации на органите надлежни за спроведување на законот во регионот, пријавени се многу малку официјални податоци за тоа дали и како оперираат ‘младите’ системи за перење на пари. Сепак, во рамки на овие првични напори, спроведени се истраги и покренати обвиненија во неколку случаи, од кои малку од нив се завршени со осудителни пресуди. Во оние случаи во кои бил одземен незаконски стекнат имот, земјите пријавија дека се соочиле со потешкотии во управувањето или продажбата на тој имот. Примери за тоа се неможноста да се продаде конфискуван брод кој се користел за трговија со луѓе, или куќи купени со испрани пари, претежно поради стравот на потенцијалните купувачи од поранешните сопственици.

Во европските земји, повеќето од истрагите се однесуваат на организираниот криминал поврзан со дроги, па затоа би можело да се претпостави дека, во голема мера, перењето на пари што се открива е поврзано со криминалот со дроги. Меѓутоа, имајќи го предвид значењето на економскиот криминал во југоисточна Европа, перењето на пари поврзано со економскиот криминал и со трговијата со дроги можеби се здобива со истата тежина и важност. Можеби во иднина, кривичните дела на измама, даночно и царинско затајување и проневера ќе претставуваат предмет на најголемиот дел од финансиските истраги.

⁸⁰ Конвенцијата на ОН против нелегалната трговија со наркотични дроги и психотропни супстанции (1988), примарно е насочена кон конфискација на приноси од криминал поврзан со дроги, додека Конвенцијата на Советот на Европа за перење, претресување, одземање и конфискација на приносите од криминал од 1990 (CETS 141) и последователните препораки на Групата за финансиска акција (FATF), се насочени кон воспоставување системи против перењето на пари, кои ги опфаќаат приносите од сите видови на криминал. Овие системи примарно се насочени кон сомнителни трансакции кои може да се поврзани со перењето на пари, Совет на Европа (2005), стр. 45.

⁸¹ Ibid., стр. 46.

Перењето на пари вообичаено се потпира на три стадиуми:

- **Пласман** – начините на кои директните приноси од криминал се канализираат во финансиските системи, вообичаено во форма на готовински “кеш“ плаќања.
- **Слоевитост** – циркулација на средствата преку серија на последователни финансиски трансакции со цел да се избрише трагата за било каква поврзаност на пласираниот капитал со неговото криминално потекло, вообичаено преку трансфери на пари или чекови.
- **Интеграција** – инвестирање односно пуштање на криминалните приноси во правниот и економскиот промет, вообичаено во прометот со недвижности, деловен капитал и вредни предмети.

Областите на проектот пријавија постоење на сите три стадиуми и доставија примери за посебните карактеристики на перењето на пари во регионот:

- Албанските власти пријавија само 2 случаи на перење на пари регистрирани до 2003 година, во кои незаконски стекнат имот бил одземен од градежни претпријатија. Во 2004 година, биле регистрирани 6 случаи на перење на пари и биле преземени мерки за одземање на криминалните приноси (имот). Во Албанија се користат многу начини за перење на пари, кои во голем дел потекнуваат од кривични дела што албанските организирани криминални групи ги извршуваат во странство. Најдоминантен сектор што се користи во оваа смисла е градежништвото, а најатрактивни за градба се крајбрежните и урбаните области, бидејќи нудат можности за добра заработувачка од првичната инвестиција.
- Властите на Босна и Херцеговина евидентирале 8 случаи на перење на пари во 2003 и 16 случаи во 2004 година, од кои 2 случаи, во кои биле вмешани 2 лица, завршиле со осудителна пресуда во 2004 година. Вредноста на испраните пари во овие случаи изнесувала 53 милиони конвертибилни марки (околу 26,5 милиони евра), од кои 2 милиони конвертибилни марки (околу 1 милион евра) биле оквалификувани како приноси од даночно затајување.

Најдоминантен начин на кој се перат приносите од даночно и царинско затајување е користењето на фиктивни компании односно друштва, кои се основаат и регистрираат потпирајќи се на измами со лични документи и корупција. Овој метод наводно вклучува висок степен на вертикална интеграција во легалните структури благодарение на дослукот помеѓу политичката и економската елита.⁸⁴ Клучен елемент на оваа криминална шема е внатрешната поделеност на ентитети - Република Српска и Федерацијата Босна и Херцеговина, во кои се воспоставени и делуваат

⁸² Разрешувањето на Драган Човиќ, член на Претседателството на БиХ од страна на лорд Ashdown во март 2005 година, беше поврзано со наводна злоупотреба на службената положба. Јавното обвинителство на БиХ покренало обвинение против г-нот Човиќ за наводно давање на неосновани даночни олеснувања на неговите деловни соработници, во време кога тој беше министер за финансии во периодот од 2000 до 2003 година. Вината или невиноста на г-нот Човиќ допрва треба да се утврди. За подетални податоци види колумна на вестите на BBC *Ashdown го отпушти највисоко рангираниот босански Хрват*, 29 март 2005, newsbbc.co.uk/1/hi/world/Europe/4390635.stm. Одлуката на Високиот претставник на БиХ за разрешување на г-н Човиќ е достапна на следнава web страница: www.ohr.int/decisions/removalsdec/archive.asp.

посебни органи за спроведување на законот, посебни банкарски и даночни системи, како и посебни системи за регистрација на трговските друштва.

Фиктивните друштва се користат на повеќе начини: друштвото се регистрира на име на вистинско лице, кое останува надвор од бизнисот и кое го исплаќаат криминалците за да ја основа фирмата; се регистрираат друштва врз основа на лажни или украдени лични документи, што укажува на лабава контрола од службените лица во општините, судовите или банките; друштва кои се служат со лажна документација во своето работење; и друштва кои ги користат сите гореспоменати методи, но се регистрирани во друг ентитет, со што контролите стануваат уште потешки. Следен чекор што го преземаат лицата инволвирани во перење на пари, е да воспостават контакти со банките, идентификувајќи лица кои се подложни на корупција, било тоа да се благајници или раководни лица во банката, како и да воспостават врски со корумпирани службени лица во други институции, како во полицијата, Министерството за финансии, Министерството за транспорт, Министерството за телекомуникации, граничните служби и претпријатијата за превоз.

Голем дел од криминалните приноси потекнува од даночното и царинското затајување. Така, износи над 30.000 конвертибилни марки (15.000 евра) се распекнуваат на помали делови со цел да се избегне откривањето, и се дистрибуираат и внесуваат на неколку различни банкарски сметки, служејќи се со платени курири за оваа цел. Во Босна и Херцеговина сè уште постои систем на данок на промет, со кој товарот на плаќање на данокот се префрла на крајниот купувач - во оваа шема фиктивното друштво - овозможувајќи му на продавачот, вообичаено фирма која се занимава со увоз-извоз, да се повика и оправдува со незнаење за веродостојноста на друштвото на кое му ги продало производите. Имајќи предвид дека крајните купувачи се “параван компании” формирани заради перење на пари, главните виновници се увозните компании. Приносите се интегрираат преку купување на недвижен имот и луксузни стоки или се инвестираат во приватизацијата.

- Во Хрватска, можностите за перење на пари беа создадени со приватизацијата, бидејќи во овој процес не се бараше, ниту пак постоеше контрола на потеклото на инвестираните средства. Оттаму, не е познато колку пари се испрани во хрватската приватизација. Од аспект на интегрирање на нелегалните приноси, се чини дека најпрофитабилно е хрватското крајбрежје (во смисла на компании и недвижен имот) и тоа ги привлекува и руските и домашните инвеститори. Во просек, биле поднесени 50 пријави за сомнителни трансакции (СТРС) до надлежните органи. Во период од 1999 до 2004 година, хрватската полиција спровела истрага за 42 кривични дела на перење на пари, извршени воглавно од хрватски државјани, од кои најголем дел потекнувале од криминал со дроги и даночно затајување. Во овој период биле донесени две пресуди во однос на делото перење на пари, со кои биле одземени 2,5 милиони евра заработени преку бизнисот со дрога.
- Во “поранешната југословенска Република Македонија”, првата можност за перење на пари беше создадена со воведување на еврото во 2000-та. Оттогаш, беа депонирани значителни износи на готови пари од Косово, со кое “поранешната југословенска Република Македонија” не е поврзана со

електронски систем за банкарски трансакции. Слично како и во другите земји во регионот, националните власти спровеле истрага во три случаи, сметано од 1997 година, кои укажуваат на цврсти меѓународни врски.

Во голема мера, пласманот и слоевитоста во прикривање на приносите од криминал се врши преку злоупотреби на нерезидентни банкарски сметки; трансфери преку свифт системот – систем што овозможува брзо префрлање на паричните средства; тргување со недвижен имот и други стоки; работење со претпријатија формирани во off-shore центрите; злоупотреба на фирмите за увоз-извоз; основање на друштво со едно вработено лице со цел да се прикријат криминалните приноси; и физичко пренесување на готови пари преку граница.

Еден пример на перење на пари во “поранешната југословенска Република Македонија” изгледал вака: меѓународна компанија која се занимава со трговија на шеќер и тутун отвора повеќе сметки во повеќе банки во “поранешната југословенска Република Македонија”, преку кои таа користи средства за набавка на големи количества цигари, кои потоа се извезуваат во друга земја. Случајно, не постојат докази дека пратката со цигари влегла и била прописно оцаринета во земјата на увоз, што укажува на тоа дека цигарите веројатно биле продавани на црно. Сличен метод се користел и за набавка на шеќер, а заработувачката во готови пари се депонирала на банкарските сметки отворени во “поранешната југословенска Република Македонија”. Меѓутоа, остварената добивка не била регистрирана во даночната евиденција, посочувајќи на даночно затајување во земјата увозник. Потоа, остварените приноси биле инвестирани за купување на 35% од уделите во една голема фирма по цена од 800.000 евра, и за купување на акции во банката, преку која се вршеле трансферите на пари, по цена од 700.000 евра. Остатокот од заработувачката, во износ од околу 830.000 евра, бил искористен како банкарска гаранција за да се отвори филијала во “поранешната југословенска Република Македонија” на компанија која потекнува од Кипар. По отворање на филијалата, сумата од 830.000 евра била префрлена назад на сметка на компанијата мајка на Кипар, со што се затворил кругот на перење на пари. Филијалата на компанијата продолжила да се занимава со трговија со шеќер и други стоки, остварувајќи приноси кои биле инвестирани во недвижен имот.

- Меѓународната димензија на вакви случаи на перење на пари е мошне изразена, овозможувајќи им на виновниците да ги прикријат трагите и да ја избегнат јурисдикцијата на земјите во кои сториле дел од кривичните дела.
- Црна Гора не достави податоци за перењето на пари, но посредните информации упатуваат дека, слично како и во Албанија и Хрватска, најизложена и подложна област за перење на пари е крајбрежјето, кое е атрактивно за рускиот нелегален капитал, додека крајбрежната област која се граничи со Албанија и околината на Улцињ се чини дека го привлекува албанскиот нелегален капитал. Исто така, забележани се и пренесувања на готови пари преку граница.⁸⁵

⁸⁵ Од разговорите со службените лица задолжени за спроведување на законот, водени во текот на работилниците и семинарите организирани во рамки на проектот CARPO.

- Во Србија, слично како и во останатите делови од регионот, огромни количества нелегални приноси потекнуваат од даночно и царинско затајување, како и од трговија со дроги и луѓе и од насилен криминал. Криминалните приноси се перат во процесот на приватизација, и преку купување на недвижен и движен имот, користејќи сметки во земјата и во странство (off-shore). Еден случај на перење на пари беше откриен во текот на истрагата за дело на киднапирање, каде парите дадени како откуп биле инвестирани за купување на станови и луксузни возила. Истрагата беше успешно завршена благодарение на соработката со органите надлежни за спроведување на законот во регионот. Инаку, во одговорот на прашалникот не беа доставени податоци за случаи на перење на пари.
- Косово воспостави законска рамка за превенција на перењето на пари во почетокот на 2005 година. Формиран е Финансиски информативен центар на UNMIK (FCI) и тој се наоѓа во почетна фаза од своето функционирање. Иако, кривичните прогони според новата законска регулатива за превенција на перењето на пари сè уште не се завршени, отворени се неколку случаи за кои се води истрага.

Се чини дека методите за перење на пари во југоисточна Европа, на определен начин, се помалку софистицирани во споредба со оние кои се користат во европските и во други земји, каде постојат развиени финансиски пазари.⁸⁶ Иако многу европски земји пријавуваат дека инвестирањето на криминални приноси во легалниот бизнис стана редовен составен дел на *modus operandi* на организираниите криминални групи, што меѓу другото, се одразува и преку зголемен број на истраги, обвиненија и осуди за перење на пари,⁸⁷ сепак останува земјите од југоисточна Европа да се угледаат на таквите практики и да ги применат.

⁸⁴ Групата за финансиска акција (Financial Action Task Force) посочи на следниве трендови во перењето на пари и на можната поврзаност со финансирање на тероризмот: банкарските трансфери преку свифт системот, како брз и ефикасен начин за префрлање на средства, можат да се користат и за финансирање на тероризмот; злоупотребата на непрофитни организации може да биде “потенцијално сериозен проблем на финансирање на тероризмот”; подложноста на секторот осигурување, потпомогната со неконзистентни прописи, може да се злоупотреби за интеграција на криминални приноси; припадниците на политичките елити, кои имаат или имале истакнати улоги во финансискиот криминал, особено корупцијата, често “го прикриваат незаконски стекнатиот имот преку мрежи на shell компании и off-shore банки”; и “чуварите на портата” - професионалци специјализирани во областа на правото и финансиите често ги помагаат операциите на перење на пари. Види FATF (2004).

⁸⁵ Редовна оценка на ефективноста на борбата против перењето на пари се спроведува преку мониторинг механизмот на Советот на Европа наречен MONEYVAL (www.coe.int/moneyval).

3.2 Организирани криминални групи

3.2.1 Случаи и групи на организиран криминал

Проценките за бројот на организираните криминални групи и за случаите поврзани со тоа претставуваат значителен проблем. И покрај тоа, одговорите на прашалникот од областите во кои работи проектот укажуваат на следново:

- Највлијателните организирани криминални групи потекнуваат од земјата и имаат многу силни врски во регионот, а во некои случаи и во земјите на ЕУ.
- Во однос на тоа каква закана за ЕУ претставуваат организираните криминални групи од регионот, групите составени од етнички Албанци кои потекнуваат од Албанија, Косово и “поранешната југословенска Република Македонија” континуирано еволуираат – од групи кои помагаат на другите организирани криминални групи во групи кои преземаат потполна контрола врз одредени пазари, како што се недоволната трговија со дроги, илегалната имиграција и трговијата со луѓе во одредени географски области. Нивната конкурентска предност се чини дека се состои во цврстата организациона структура која се заснова на роднински врски и подготвеност да се користи насилство.⁸⁸
- Причината за недостатокот од прецизни податоци за организираните криминални групи на Балканот е во фактот што повеќето земји отпочнаа со систематско прибирање на податоци за организиран криминал само пред неколку години, а некои од земјите, како на пр. Црна Гора, треба допрва да почнат. Како резултат на ова системите за разузнавање кои прибираат податоци за организиран криминал се разликуваат од земја до земја, а во извештаите некои од земјите не беа во можност да достават податоци за вмешаноста на организираните криминални групи во случаите поврзани со организиран криминал во различните области. Затоа табелите неведени подолу содржат приближни податоци.

Табели: Број на случаи од областа на организираниот криминал и групи во 2003 и 2004 година.

Албанија

Цифрите дадени во *италик (закосени)* се однесуваат на вкупниот број на евидентирани случаи и сторители во 2004 година, кои може но не мора да се однесуваат на организиран криминал.

	Евидентирани случаи на организиран криминал	Случаи под истрага или со покренато обвинение	Инволвирани организирани криминални групи (обвинети)	Евидентирани сторители (обвинети)	Осудителни пресуди
Економски криминал	17	17	17 (17)	52 (52)	
Нелегална трговија со дроги	40 <i>363</i>	40	40 (40)	142 <i>359</i>	
Трговија со луѓе	17	17	17 (17)	61	
Кријумчарење на	16	16	16(16)	58	

⁸⁶Europol 2004, стр. 8.

луѓе					
Кријумчарење и фалсификување на легални производи	14	14	14(14)	62	
Перење на пари	1	1		2	
Корупција	1	1	1(1)	4	

Босна и Херцеговина

Цифрите се однесуваат на вкупниот број на случаи и не се задолжително поврзани со организиран криминал, додека пак цифрите дадени во [xxx] заградите се однесуваат на бројот на случаи во 2004 година.

Забелешка: Цифрите дадени во *италик (закосни)* се однесуваат на случаите и осудителните пресуди донесени од судот на БиХ (државно ниво). Во 2005 година, судот донесе четири пресуди против шест починители за вмешаност во организиран криминал. Областите во кои делувале овие организирани криминалци не биле прецизирани. БиХ* - Наведениот број на осудителни пресуди се однесува на пресудите во Република Српска, а не ги опфаќа пресудите од Федерацијата БиХ и округот Брчко.

	Евидентирани случаи на организиран криминал	Случаи под истрага или со покренато обвинение	Инволвирани организирани криминални групи (обвинети)	Евидентирани сторители (обвинети)	Осудителни пресуди
Економски криминал	941[907]	941[907]	-	1169[1177]	298[168] случаи; 435 [212] сторители *
Нелегална трговија со дроги	368[332]	368[332]	-	427[412]	54[46] случаи; 73 [55] сторители; 3 случаи; 6 сторители
Трговија со луѓе	14[11]	14[11]	-	19[17]	5[7] случаи; 8[13] сторители; 1 случај; 6 сторители
Кријумчарење на луѓе	3[5]	3[5]	-	2[5]	-
Кријумчарење и фалсификув. на легални производи	-	-	-	-	
Перење на пари	8[16]	8[16]	-	10[26]	2 случаи (обвинети во 2005)
Корупција	-	-	-	-	

Хрватска

	Евидентирани случаи на организиран криминал	Случаи под истрага или со покренато обвинение	Инволвирани организирани криминални групи (обвинети)	Евидентиран и сторители (обвинети)	Осудителни пресуди
Економски криминал	14	12	14 (10)	97 (63)	3
Нелегална трговија со дроги	86	77	82 (24)	294 (122)	10 случаи; 6 групи; 39 сторители

Трговија со луѓе	3	2	3(1)	11(3)	
Кријумчарење на луѓе	15	15	11 (7)	83 (50)	5 случаи; 1 група
Кријумчарење и фалсификување на легални производи	18	17	17 (12)	127(101)	1 предмет
Перење на пари	1	1	1(1)	1(1)	
Корупција	2	2	2(2)	6 (6)	

Косово

Цифрите наведени во [xxx] заградите се однесуваат на вкупниот број на случаи, а некои од нив се однесуваат на организиран криминал.

	Евидентирани случаи на организиран криминал	Случаи под истрага или со покренато обвинение	Инволвирани организирани криминални групи (обвинети)	Евидентирани сторители (обвинети)	Осудителни пресуди
Економски криминал	3 [4968]*	-	3	600	
Нелегална трговија со дроги	15[256]	15	-	150	
Трговија со луѓе	82[103]	0	-	- [86 уапсени сторители]	
Кријумчарење на луѓе	[234]	-	-	-	
Кријумчарење и фалсификување на легални производи	[332]**			467**	
Перење на пари	2	-	-	-	
Корупција	-	-	-	-	

Косово** - Вкупниот број на случаи поврзани со економски криминал е 4968 од кои само 3 се поврзани со организиран криминал.

Вкупниот број на случаи поврзани со дрога (нелегална односно недозволена трговија и производство) на Косово и во странство е 256 од кои 15 се поврзани со организиран криминал.

Вкупниот број на сторители инволвирани на пазарот на дроги (нелегална трговија, производство и продажба) е 458 од кои повеќе од 150 сторители се поврзани со случаи на организиран криминал.

Вкупниот број на случаи поврзани со кријумчарење односно шверц и фалсификување на легални производи изнесува 332, во кои учествувале 467 сторители, од кои непознат број, доклку има, е поврзан со организиран криминал.

Црна Гора

Со исклучок на случаите поврзани со трговија со луѓе прикажани со задебелени бројки, бројот на случаи поврзани со организиран криминал во другите области не е познат. Затоа, наведениот број на случаи се однесува на вкупниот број на случаи кои можеби не се поврзани со организиран криминал. Цифрите дадени во [xxx] заградите се однесуваат на бројот на случаи од 2004 година.

	Евидентирани случаи на	Случаи под истрага или	Инволвирани организирани	Евидентирани сторители	Осудителни пресуди
--	------------------------	------------------------	--------------------------	------------------------	--------------------

	организиран криминал	со покренато обвинение	криминални групи (обвинети)	(обвинети)	
Економски криминал	1358[1320]	-	-	1877[1707]	
Нелегална трговија со дроги	300 (случаи поврзани со поседување на дроги годишно)	-	-	250-300 сторители годишно	
Трговија со луѓе	10	-	7	31	
Кријумчарење на луѓе	-	-	-	-	
Кријумчарење и фалсификување на легални производи	-	-	-	-	
Перење на пари	-	-	-	-	
Корупција	302(221)	-	-	(576)	

Србија

	Евидентирани случаи на организиран криминал	Случаи под истрага или со покренато обвинение	Инволвирани организирани криминални групи (обвинети)	Евидентирани сторители (обвинети)	Осудителни пресуди
Економски криминал	38	38	12 (10)	158(104)	
Нелегална трговија со дроги	19	15	47 (19)	213(75)	
Трговија со луѓе	17	8	16(7)	106 (83)	
Кријумчарење на луѓе	27	19	16(5)	64(37)	
Кријумчарење и фалсификување на легални производи	17	16	9(7)	70(32)	
Перење на пари	-	-	-	-	
Корупција	18	15	4(4)	81(53)	

“Поранешна југословенска Република Македонија”

	Евидентирани случаи на организиран криминал	Случаи под истрага или со покренато обвинение	Инволвирани организирани криминални групи (обвинети)	Евидентирани сторители (обвинети)	Осудителни пресуди
Економски криминал	8[133]	-	8	35[155]	
Нелегална трговија со дроги	14 [19]	-	14[40]	48	
Трговија со луѓе	21[19] 73	-	13[42]	52 121	
Кријумчарење на луѓе	8[21]	-	4	12[28]	
Кријумчарење и фалсификување на легални производи	8[14]	-	8	11[17]	

Перење на пари	-	-	-	-	
Корупција	[32] 536			[33] 664	

Забелешка: - Цифрите наведени во [xxx] заградите се однесуваат на фалсификување на пари и изнудување, од кои 11 случаи во кои учествувале 22 сторители се однесуваат на изнудување, додека остатокот се однесува на фалсификување пари.

3.2.2 Структура на организираниите криминални групи

Концептот на организираниите криминални групи како етнички хомогени, формално и хиерархиски структурирани, мулти-функционални бирократски криминални организации кои се конфронтираат со општеството се менува.⁸⁹ Извештајот за состојбите со криминалот на Советот на Европа за 2004 година посочува на важна промена, која укажува на децентрализација на претходно исклучително хиерархиски поставената Коза Ностра, како и криминални групи и пазари од “хоризонтален” и “мрежен” тип во другите земји.⁹⁰

Во југоисточна Европа, се чини дека доминираат преку-граничните криминални мрежи. Вертикалната интеграција во смисла на воспоставена хиерархија се разликува во зависност од криминалниот пазар, при што недозволената трговија со дроги има највертикална структура, додека шверцот на луѓе е најмалку вертикална структура. Организираниите криминални групи кои се бават со економски криминал се релативно вертикално интегрирани во зависност од тоа дали се поврзани со политичките и економските елити. Во однос на оперативните структури може да се каже дека најкарактеристични се не-хиерархиските мрежни структури во кои разните задачи и услуги се “даваат” на извршување.

Исклучивата етничка припадност сè повеќе го губи значењето како критериум бидејќи во многу земји организираниите криминални групи имаат мулти-етнички состав со доминантно членство од државјани на земјата во која се извршуваат кривичните дела. Исклучок се албанските организирани криминални групи кои се скоро исклучиво составени од етнички албанци, но тие можат да пренесат одредени активности на други групи кои оперираат во истата географска област.

Се чини дека претставата за јасно дефинирани хиерархиски организации се повеќе се заменува со онаа за постоење на криминални мрежи кои се составени од поединечни криминалци или мали ќелии со криминалци, со различен степен на навлегување во легалните структури (најчесто легални комерцијални структури), во кои се регрутираат стручни лица како правници, сметководители, експерти за финансиски услуги и јавни нотари кои извршуваат одредени услуги поврзани со економскиот криминал и перењето на пари.

Заедничкиот именител за сите организирани криминални групи или мрежи во југоисточна Европа е перењето на пари и одредено ниво на корупција (високо

⁸⁷ Како примери можат да се наведат фамилијарни организации од типот на мафијата, како што е Коза Ностра од Сицилија; групите од поранешниот Советски Сојуз во кои има јасна поделба на задачите како на пример бригадни раководители, борачи, финансиери, персонал од мрежата, итн, во кои често се плаќаат членарини; и англо-саксонските организации од типот на “фирма” организации со постојани членови, јасно одредени улоги и линии на одговорност. Види Von Lampe (2001).

⁸⁸ Види Совет на Европа, Организираниот криминал во Европа: Заканите од компјутерскиот (сајбер) криминал, Извештај за состојбите во 2004 година.

или ниско ниво) со што се поврзуваат легални и илегални структури кои се организираат за извршување на криминал.

3.2.3 Моди операнди

Оценката за начинот на работа (modi operandi) на организираните криминални групи дава информации за односот помеѓу организираните криминални групи и општеството и за тоа дали се работи за однос на конфронтација или на симбиоза.

3.2.3.1 Користење на насилство и заплашување

Насилството се користи за да се постигне дисциплина во организираната криминална група или против конкурентска група. Според извештаите, групите составени од етнички Албанци се меѓу најнасилничките во овој однос, иако насилните расправи помеѓу криминалците се забележани и во БиХ и Србија.

Заплашувањето и насилството против жртвите се најчести појави кај кражбите, изнудувањето и рекетот, како и кај трговијата со луѓе. Оваа појава исто така е честа и на пазарот на дроги како средство за решавање на побарувањата помеѓу ривалите. Иако насилството во трговијата со луѓе беше најчест метод за да се обезбеди соработка на жртвите, најновите трендови укажуваат дека насилството може да привлече несакано внимание на органите за спроведување на законот и може да му “наштети на бизнисот”. Затоа криминалците се обидуваат да изнајдат нови методи со кои ќе обезбедат соработка на жртвите, како што се давање на скромна плата и обезбедување на подобри услови за живот кои се практикуваат од страна на трговците со луѓе од БиХ и Косово.

Во повеќето земји се смета дека сведоците во случаите поврзани со организиран криминал се под ризик, особено ако соработуваат со правдата, односно и самите се (поранешни) криминалци. Југоисточна Европа заостанува во однос на останатите европски земји во обезбедување на програми за заштита на сведоци, соочувајќи се со недостаток на средства и ограничен географски простор на кој можат да се преместат сведоците. Токму затоа сега се истражуваат можностите за регионлно решавање на овој проблем.

Во повеќето земји од југоисточна Европа, организираните криминални групи избегнуваат отворена конфронтација со јавните власти. Меѓутоа, постојат исклучоци:

- Во Албанија, користењето на насилство од страна на организираните криминалци против службеници се огледува во големиот број на убиени службеници кои го спроведуваат законот во последните години;
- Во Србија, по годините на блиски односи помеѓу безбедносните и специјалните сили и режимот на Милошевиќ, постоеше обид за прекинување на овие врски и ограничување на моќта на организираниот криминал од страна на Владата под водство на Премиерот Зоран Ѓинѓиќ што заврши со атентат врз него и обид за убиство на други високи државни функционери во пролетта 2003-та.

3.2.3.2 Корупција и вршење на влијание

Вршењето на влијание врз јавната администрација, политичарите, даночната и цариската администрација, граничната служба, кривичниот правосуден систем,

медиумите и приватниот сектор преку употреба на поткуп и други средства на корупција како што се односи на патрон-клиент, непотизам, протезирање, семејни врски, етничка поврзаност, врски со лица на високи позиции или “политички експонирани лица” – се основни средства на организираниите криминални групи за премостување на законскиот сектор. Финансирањето на поединечни политичари или на политички партии и на изборните кампањи, а во некои случаи и на воените криминалци, има значајна улога. Корупцијата негува долгогодишни односи кои се по-оддржливи и посигурни од оние кои се засноваат на насилство и заплашување.

Организираните криминални групи можат да ја користат корупцијата преку стратешко ангажирање на правни и бизнис експерти кои делуваат како посредници или брокери или пак преку инфилтрирање на соработници на важни политички или административни функции, имено во безбедносниот сектор или во органите за спроведување на законот.

Корумпираните службеници може да ги толерираат криминалните активности или да учествуваат во нив, или пак да ги штитат криминалците од гонење или – кога се работи за високи функционери – да ги спонзорираат организираниите криминални групи. Во некои од земјите во транзиција се чини дека корупцијата навлегла и се проширила во сите структури на јавниот живот вклучувајќи ги и системите за спроведување на законот и системот за кривична правна заштита. Ниските плати, невработеноста, нсигурноста и сиромаштијата, како и примерот што го даваат високите функционери придонесуваат за тоа службениците во јавниот сектор да бидат лесни цели и сигурни партнери на организираниите криминални групи. Што е поголема навлезеноста во правниот сектор и власта тоа е поголема флексибилноста на организираниите криминални групи да се адаптираат на новите состојби и да го менуваат својот начин на работа.

И покрај општо прифатеното мислење – како што се наведува во сите извештаи од земјите – дека постојат тесни врски помеѓу корупцијата и организираниот криминал, има ограничен број на цврсти податоци и прецизни анализи за точната поврзаност помеѓу случаите кои се однесуваат на корупција и оние поврзани со организиран криминал.

- Во 2004 година, во Албанија се евидентирани 443 обвиненија за корупција иако не е јасно колку од нив се поврзани со организиран криминал.
- Во Хрватска се евидентирани 2 случаја за корупција кои се поврзани со две организирани криминални групи и 6 сторители. Во двата случаја беше покренато обвинение. Евидентирани се и други предети на корупција во кои беа вмешани судии и судски службеници кои се задолжени за регистарските одделенија за издавање на документи за имот. Во овие случаи не беше откриена врска со организиран криминал.
- Според официјалните податоци, во 2003 година во Црна Гора се евидентирани 305 случаи поврзани со корупција, а во 2004 година се евидентирани 221 случај. Во ниеден од овие случаи немаше индикации за каква било поврзаност со организиран криминал. Повеќето од случаите за корупција во Црна Гора, во кои беа покренати само неколку обвиненија, се однесуваат на злоупотреба на службената должност.⁹¹

⁹¹ Во кривичниот законик на Црна Гора, корупцијата не е дефинирана како кривично дело. Постојат неколку кривични дела со елементи на корупција како што се пасивно и активно подмитување, нетранспарентно тргување со акции на компании, злоупотреба на службена

- Во Србија се евидентирани 18 случаи во кои се вмешани 4 организирани криминални групи и 81 сторител. Од овие, во 15 случаи беа покренати обвиненија против четирите организирани криминални групи и 53 сторители.
- Во 2004 година, на Косово се евидентирани 20 случаи поврзани со економски криминал и корупција.
- Во 2004 година, во “поранешната југословенска Република Македонија” се евидентирани 536 случаи за корупција во кои учествувале 664 сторители; 505 случаи се однесуваат на злоупотреба на службената должност, а 31 предмет се однесувал на други кривични дела за корупција. Не е откриена поврзаност со организиран криминал.

Главниот елемент кој овозможува постоење и зголемување на бројот на криминални групи кои оперираат на Балканот е нивната способност да делуваат на една или повеќе територии и на неколку пазари; нивната способност да користат разновидни легални и тајни патишта (рути); нивниот менаџерски пристап во недозволената трговија; како и нивната способност да го понудат она што пазарот го бара. На Балканот, а особено во Косово, Босна и “поранешната југословенска Република Македонија”, криминалните групи успеале да ја сменат како својата структура така и своите оперативни стратегии со што многу ефективно се прилагодуваат на програмите за борба против недозволената трговија кои се воведени од страна на органите за спроведување на законот и законодавците.⁹²

Во Босна и Херцеговина, нови и помлади менаџери вложуваат големи инвестиции во бизнисот со недозволена трговија и преку корупцијата се трудат да навлезат во структурите на легалната власт. Исто така, со користење на сложени заштитни обрачи се овозможува нивно консолидирање и развој. Првиот обрач се потпира на корупцијата на државните службеници, службениците во органите за спроведување на законите (полицијата и војската), политичарите и понекогаш странските службеници во конзулатите и амбасадите (за да се прилагодат формите и методите на делување). Вториот обрач служи како заштита во итни случаи и се потпира на логистичка структура која има задача да ги преместува жртвите од изложените места во приватни станови, агенции за придружба и др. Третиот заштитен обрач се заснова на подигнување на стандардите на живот на жртвите преку исплата на плати и подобрување на работната средина за да се обезбеди нивна соработка и подобра контрола.⁹³

3.2.3.3 Постапки за заштита

Постапките за заштита станаа важен начин на работа на организираниите криминални групи со цел да се заштитат од прогонување и да ја одржат својата позиција на криминалниот пазар во однос на своите конкуренти. Овие постапки се главната причина за времетраењето и сложеноста на истрагите на организираниот криминал.

должност и злоупотреба на положба во економскиот сектор, бесправно присвојување на средства и др. за кои се изрекува казна затвор од 2 до 12 години. Причината за малиот број на обвинителни пресуди се должи на неможноста да се обезбедат докази, особено кога се работи за поткуп. Користењето на специјални истражни средства (SIMS) не е дозволено во кривичните дела поврзани со корупција.

⁹⁰ Види ИОМ (јули 2004), стр. 12.

⁹¹ Види ИОМ (јули 2004), стр. 13.

Најчестите постапки за заштита имаат за цел да ја заштитат комуникацијата помеѓу криминалците преку користење на мобилни телефони со потрошни СИМ картички, како и преку користење на променливи средства за комуникација и нивна честа промена, шифрирани устни и писмени пораки и шифрирани податоци. Во некои случаи криминалците се чувствуваат толку сигурно и без ризик да бидат откриени што се среќаваат и се договараат за “бизнисот” на јавни места, на пр. нелегално пренесување на мигранти преку граница.

Одбрамбената заштита против властите може да подразбира и набљудување и следење, поткуп, стратешко умрежување, купување на информации или надзор врз истражните органи.

Се чини дека агресивните методи не се користат, но може да вклучуваат активно следење на државни службеници и членови на правосудниот систем, вршење на притисок врз нив и нивните семејства, создавање на услови за уценување и други методи кои се забележани⁹⁴ и кои ретко, скоро никогаш, немаат завршница со јавна истрага и правосилна пресуда.

Имајќи ја предвид важноста на економскиот криминал и перењето на пари, кои се честа појава во сите видови на криминал, користењето на легални комерцијални структури од страна на организираниите криминални групи овозможува преку соработка со едно или повеќе лица “од внатре” (во банките, службениците за регистрација и др.), поседување или инвестирање во легални структури и основање на фиктивни компании.⁹⁵

Дејностите како што се трговија со недвижности, дилерство на автомобили, гредежништво и забавниот сектор, индустријата за коцкање и секс, фирмите за обезбедување, транспортот, увозно/извозните компании, банките и сите можности за профитабилна приватизација се дејности кои организираниите криминални групи ги преферираат поради тоа што прометот најчесто се врши во готови пари. Како што организираниите криминални групи се здобиваат со поголемата софистицираност и професионалност така се отвораат можности за користење на која било дејност како: инвестирање во акции на странски компании, формирање или учество во финансиски холдинг компании, како и давање на заеми или инвестирање во компании со цел за нејзино преземање.

Тесните врски на организираниите криминални групи со легалните комерцијални структури ширум југоисточна Европа укажуваат на една важна појава на интензивирање на врските помеѓу легалниот и не-легалниот свет, а границите помеѓу нив стануваат сè понејасни.

3.2.3.4 Транснационални операции

Во ерата на глобализацијата, територијалната контрола е помалку важна од истражувањето на глобалните можности за остварување на криминална добивка.

⁹² Разговори со службени лица од регионот спроведени во периодот помеѓу септември 2004 и јуни 2005 година.

⁹³ Користењето на комерцијалните структури има разновидна намена како: да прикрие или заштити незаконски активности; да обезбеди логистичка поддршка за другите услуги во криминалните активности; да го олесни перењето пари; да се воспостават врски со јавните власти и другите легални структури на општеството; да се учествува во јавните набавки; да се обезбеди разноликост на бизнис интересите; да се контролираат и монополизираат пазарите. Види Совет на Европа (2005), стр. 57.

Кога се зборува за Балканот, глобалното во голема мерка се сведува на регионално делување со силни врски со земјите на ЕУ.⁹⁶

Извештаите од земјите укажуваат на инволвираност на сторители на организиран криминал од повеќе националности и криминални активности кои ги поминуваат националните граници. Но во исто време, повеќето од осомничените потекнуваат од земјата каде се извршени делата, што го поткрепува фактот дека организираниот криминал се состои од мрежи во кои поединици или помали групи учествуваат во одредени трансакции во дадената земја.

⁹⁴ Согласно член 3 став 2 од Конвенцијата на ОН за транснационалниот организиран криминал, кривичното дело се смета за “транснационално по природа” ако: (а) се изврши во повеќе од една држава; (б) се изврши во една држава но значителен дел од подготовките, планирањето, управувањето или контролата се врши во друга држава; (в) се изврши во една држава но во извршувањето на кривичното дело учествува организирана криминална група која врши кривични активности во повеќе од една држава; или (г) се изврши во една држава но делото има значителни влијанија во друга држава.

4. ОЦЕНКА НА ЗАКАНИТЕ

Организиранiot криминал претставува закана по човековите права, демократијата и владеењето на правото. Ова е прашање кое се наоѓа на агендата на Советот на Европа и ЕУ веќе подолго време. Земјите од југоисточна Европа не се исклучок. Изгледите за пристапување кон ЕУ на земјите од регионот се тесно поврзани со нивните напори во борбата против организиранiot криминал и континуираното зајакнување на владеењето на правото, како што се наведува во Патот кон Европа и Спогодбите за асоцијација и стабилизација.

Организиранiot и економскиот криминал најверојатно и понатаму ќе претставуваат најголем проблем за европските земји. Балканските рути и понатаму ќе бидат погодни за организираните криминални активности во регионот и во ЕУ. Исто така, позицијата на “западен Балкан”, како остров од земји кои не припаѓаат на ЕУ опколени со земји членки на ЕУ, по зачленувањето на Романија и Бугарија предвидено за 2007 година, најверојатно ќе ги зголеми очекувањата на земјите од југоисточна Европа за членство во ЕУ. Токму затоа, подготвувањето и спроведувањето на ефективна политика за борба против организиранiot криминал која ќе се заснова на знаења и информации има исклучително значење.

Извештајот за состојбите со економскиот и организиранiot криминал во југоисточна Европа треба да претставува чекор кон подобро разбирање на оваа појава и прв извештај од овој вид кој се бави со регионалната димензија на оваа појава. Како што ќе се подобруваат капацитетите на земјите за прибирање и анализа на податоците за организиран криминал, така ќе се подобрува и квалитетот на стратешките анализи.

Југоисточна Европа е вклетена помеѓу побарувачката на нелегална стока во богатите западно европски земји и добавувачите на тие стоки од источна Европа. Токму затоа таа претставува главна транзитна област за нелегални стоки и услуги, чие што влијание во најголема мерка се чувствува во земјите надвор од регионот. Од друга страна, економскиот криминал, кој е широко распространет во регионот, има сериозно влијание врз јавните приходи, од кои пак зависи капацитетот на јавните институции и легитимитетот на институциите од извршната и судската власт, а ефектите на ова влијание ги чувствуваат исклучиво граѓаните на балканските земји. Постигнувањето на рамнотежа помеѓу овие два приоритета ќе претставува главен предизвик во регионот во блиска иднина.

Процесите на транзиција и пристапување кон ЕУ подразбираат реформа на законската и институционалната рамка не само во областа на кривичното право туку и во областа на економијата, администрацијата, политиката, социјалното осигурување, образованието, здравството и тн. Сите овие реформи се битни за успешно заокружување на транзицијата и за зачленување во ЕУ. За нивно спроведување ќе биде потребна упорност и време. Очигледно, борбата против организиранiot криминал како општествена појава не може да се спроведува само преку репресивни мерки. Превентивните мерки и другите фактори, како економскиот развој, исто така имаат значајна улога и бараат должно внимание.

4.1 Главни закани

Криминалните пазари во југоисточна Европа се менуваат. Почнувајќи од можностите за организиран криминал кои се отворија со конфликтите во југоисточна Европа во 90-те, организираниот криминал се разви во покомплексна појава. Главните закани кои се посочени од страна на земјите се организираниот криминал во спрега со трговија на дроги, економски криминал, трговија со луѓе и конечно корупцијата која е поврзана со сите овие дела.

4.1.1 Дроги

Од исклучиво транзитна област за дроги од Истокот кон Западот, регионот од неодамна претставува транзитна област за синтетски дроги и хемиски прекурсори за производство на дроги од Западот кон Истокот. Исто така, регионот не претставува само важна алка во синџирот за набавка на дрога туку сè повеќе прераснува во пазар за корисници. И покрај недостатокот од податоци за корисниците на дроги, кои би можеле да го поткрепат ова твдење, во извештаите на земјите се потенцира загриженоста од сè поголемиот број на корисници на дроги меѓу помладата популација, особено во Босна и Херцеговина, Србија и “поранешната југословенска Република Македонија”. За да се оцени и квантитативно да се изрази ваквата загриженост ќе треба да се спроведе јавна анкета кај потенцијалните корисници на дрога во земјите. Доколку се потврди порастот на бројот на корисниците на дроги, политиката која ќе треба да се подготви за решавање на проблемот со злоупотребата на дроги ќе треба да вклучува репресивни и превентивни мерки.

По споредување на криминални активности повеќе од една декада, оние кои се бават со нелегална трговија со дроги имаат акумулирано значителна финансиска моќ и истата ја користат за проширување на активностите во комерцијалните сектори, за вршење на влијание врз структурите на власта и купување на легитимност и за отворање на патишта кон политичките и економските сфери. Средствата кои тие ги користат се разликуваат и тоа од корупција па сè до формирање на медиумски организации заради манипулација на јавното мнение. Финансиската моќ е тесно поврзана со трендот на консолидирање на моќта на пазарот на дроги преку преземање на посложени задачи не само за трговоја туку и за производство и дистрибуција на дроги. Сите овие движења укажуваат на тоа дека организираниот криминал кој се занимава со дрогите “созреал” – неговото влијание се чувствува и во регионот, а не само на западните пазари. Поради ова властите во регионот се соочуваат со поголеми предизвици со што се наметнува потребата од користење на пософистицирани репресивни средства на регионално ниво, како и од воведување на посложени превентивни програми на национално ниво.

4.1.2 Економски криминал

Заедничките регионални специфичности како што се заедничкото минато, јазикот и тесните врски, огромните размери на раселување на луѓе во рамките на регионот или вон него со што се создаваат можности за фалсификување на лични исправи, слабиот капацитет на државните институции и побарувачката на одредени производи како резултат на војната и другите фактори, како и новите национални граници нудат многу можности и големи маржи за добивка на криминалците кои се организираат за да ги искористат сите погодности. Појавите на даночно и царинско затајување, јавните набавки и измамите при приватизациите предизвикуваат големи загуби на јавните приходи кои се мерат

во милијарди евра и на тој начин ја рушат довербата на јавноста во институциите на власта и во органите за спроведување на законот. Иако влијанието воглавно го чувствуваат граѓаните од балканските земји, долгорочните последици можат да влијаат врз стабилноста на целиот регион, како и врз економскиот развој на овие земји, а со тоа и да се одразат врз интересите на ЕУ во регионот. Сè додека огромното мнозинство на луѓе имаат многу мали шанси за економски просперитет и немаат можности да придонесат за општеството на корисен и конструктивен начин, а ова особено се однесува на младите мажи од урбаните средини, тие и понатаму ќе бидат лесна цел за регрутирање во илегалните активности.

Економскиот криминал не е карактеристичен само за овие земји во транзиција. Новите земји членки на ЕУ успешно се справија со некои од овие проблеми во текот на процесот на пристапување. Овие искуства треба да бидат земени предвид при изнаоѓањето на сеопфатно регионално решение за проблемот.

И покрај загриженоста на земјите, големината на проблемот со економскиот криминал не е позната во потполност. Има повеќе сознанија за начинот на функционирање на економскиот криминал отколку за влијанието што тој го има врз земјите. Првиот неопходен чекор што можат да го направат земјите е да го подобрат својот капацитет за оценка на влијанијата на економскиот криминал. За извршување на оценката ќе биде потребна соработка помеѓу органите и тоа не само органите кои се надлежни за спроведување на законот туку и даночните и царинските управи, министерството за финансии, институциите надлежни за ревизија, одделенијата за финансиско разузнавање, службите за регистрација и другите агенции кои можат да имаат информации за финансиските и економските активности.

4.1.3 Трговија со луѓе

Неодмана преземените репресивни мерки од страна на земјите имаа позитивен ефект врз намалувањето на бројот на жртвите на трговија со луѓе во регионот. Исто така овие мерки можеби придонесоа кон промена на пазарот која се манифестира во попрефинети и долгорочни начини на работа на криминалните групи и регрутирање на жртви од регионот наместо од странските земји.

Активностите поврзани со трговија со луѓе се спроведуваат веќе подолго време, а консолидирањето на криминалните активности во смисла на градење на поблиски врски со структурите на власта и органите за спроведување на законот по пат на корупција, како и опслужувањето на сè поголемиот домашен пазар претставуваат дополнителен предизвик за оние кои се надлежни за подготвување на политиките. Промената на пазарот ја наметнува потребата од сеопфатен пристап кон трговијата со луѓе со примена на попрефинети репресивни мерки, како и превентивни мерки за да се ограничи регрутирањето на жртви од регионот, да се намалат домашните пазари за сексуални услуги и да се справат со можните ризици по јавното здравство кои би можеле да ги предизвикаат овие пазари.

4.1.4 Корупција

Корупцијата е карактеристична за сите претходно наведени пазари како важен начин на заштита за организираниот криминал и главно средство за продирање во структурите на легалната власт и на економијата. Таа подразбира поткупување и други коруптивни активности, а е усмерена како кон пониските

нивоа на службениците за да можат да се задоволат оперативните потреби (полиција, царина, службениците во даночната управа, службениците во безбедносните органи, во јавните регистри и др.), така и кон повисоките нивоа (обвинители и судии, политичари, пратеници во собранието, службите за разузнавање и др.) за да се задоволат долгорочните цели.

Како таква, корупцијата ја поткопува борбата против организираниот криминал и придонесува кон намалување на довербата во државните институции. Земјите се свесни за овој проблем и имаат преземено низа законодавни и други мерки за негово решавање. Меѓутоа, треба да се стори повеќе особено во поглед на спроведување на истражни и обвинителни дејствија усмерени токму кон корупцијата поврзана со организираниот криминал.

4.2 Профил на земјите⁹⁷

4.2.1 Албанија

Потеклото на организираниот криминал во Албанија е поврзано со неколку фактори: кризата со пирамидалните штедилници од 1997 во која огромни финансиски средства преминаа во рацете на неколкумина кои предизвикаа јавни протести и промена на власта; и голема миграција на Албанци, особено во соседните земји Грција и Италија, со што се развија тесни врски помеѓу новонастанатата дијаспора и земјата на потекло создавајќи можности за спроведување на легални и нелегални активности. Со големата миграција од 90-те се отворија можности за криумчарење на мигранти, додека пак војната на Косово во 1999 година отвори нови можности за недозволена трговија со оружје. Појавата и разноликоста на овие предизвици создаваше притисок за албанските институции кои беа во процес на демократизација и за слабата правна рамка.

“Трансформацијата на општеството, реконструкцијата на старата администрација, формирањето на новите структури и воведувањето на нови механизми во економијата во Албанија создадоа серија на недостатоци и тесни грла што мудро беа искористени од страна на одрганизираниот криминал со цел да се здобијат со максимална корист. Невработеноста и економската криза придонесоа кон брзо ширење на незаконските активности и тоа на два начина: прво преку обезбедување на “сиров човечки материјал” за овие пазари и второ со развивање на албански криминални структури.”⁹⁸

Владата во последниве неколку години направи значителни напори во однос на законската и институционалната реформа особено за сузбивањето на илегалната миграција. Сепак, според албанските власти, организираниот криминал силно се развиваше уште од почетокот и ги искористи новите можности за да се прошири на нови пазари како што се шверц со цигари и оружје и недозволена трговија со дроги и ги зајакна своите врски во странство.

Главните закани за Албанија се организираниот криминал кој се бави со дилерство на дрога, трговија со луѓе, економски криминал и корупција. Бизнисот со дроги се разви и сега опфаќа производство, трговија и дистрибуција. Албанија е единствената земја во регионот која произведува канабис (марихуана) за извоз. Долгогодишните криминални активности поврани со дрога придонесоа албанските организирани криминални групи да им бидат добро познати на агенциите за спроведување на законот во Европа. Нивната ефективна организација се заснова на исклучива етничка припадност и блиски врски со Грција, Италија и други земји во ЕУ во кои живеат големи албански заедници.

Во однос на недозволената трговија со дроги, Албанија се смета повеќе за транзитна земја отколку за пазар на потрошувачи. Меѓутоа, оваа состојба можеби ќе се менува ако се имаат предвид податоците од центрите за лекување на зависности од дроги. На пример, во 2000 година лекувани се 968 лица, додека пак во 2003 година тој број се зголемил на 1360 лица. Користењето на дроги исто така е тесно поврзано со појава на ХИВ и СИДА.

⁹⁵ Освен ако не е поинаку наведено, сите информации наведени во профилите на земјите се засновани на одговорите на прашалникот.

⁹⁶ Одговор во прашалникот

Според податоците на албанските власти, вредноста на дрогите кои се произведуваат или се шверцуваат преку Албанија изнесува приближно 50 милиони евра годишно.⁹⁷ Што се однесува до заплenuвањето на дроги во 2004 година, Албанија, меѓу другите, запленила 155,9 кг. хероин, 2,4 кг. кокаин, 4544,15 кг. марихуана и 73757 билки канабис (марихуана). Хероинот се шверцува по копно, додека кокаинот воглавно се транспортира по воздушни или морски канали. Дрогите најчесто се кријат во багажот или се транспортираат во пакети кои пристигнуваат од Колумбија, Перу, Панама, Мексико и други латинско-американски земји. Бројот на случаи поврзани со заплenuвање на дрога во 2004 година изнесува 363, во кои учествувале 395 сторители. Албанските агенции за спроведување на законот во моментот имаат под присмотра 20 организирани криминални групи кои се занимаваат со недозволена трговија на дрога и се составени од 3 – 20 членови.

Криминалната група најчесто има хиерархиска структура во која добивката се дели според позицијата и улогата во организацијата.¹⁰⁰ Соработката во рамките на криминалната структура е релативно стабилна, при што оние кои се уапсени лесно се заменуваат со нови. Криминалците кои учествуваат во недозволената трговија со дроги имаат криминално минато, може да користеле насилство (честопати убиства) и може претходно да се занимавале со трговија со жени и криумчарење на мигранти.

Во однос на начинот на работа, се користи корупција на полицијата, царинските службеници и разузнавачите за да се олесни транспортот на дрогите. Некои од криминалните групи кои се занимаваат со трговија на дроги се решаваат на проширување на активностите и сè повеќе се трудат да го контролираат целиот циклус на бизнисот со дрога (производство, собирање, испорачување, финансирање, транспорт и дилерство).

Криминалните групи кои се занимават со трговија со дрога се поврзани преку семејни, регионални и социјални врски и покажуваат цврста дисциплина и ревност во чувањето на тајноста. Иако групите се составени воглавно од Албанци, тие исто така одржуваат контакти со странски криминалци од Трुција, Италија, “поранешната југословенска Република Македонија”, Црна Гора, и др.¹⁰¹

Забележано е дека албанските банди ги држат клучните позиции во трговијата со дрога во регионот и се наоѓаат на највисоките хиерархиски места преку кои раководат со набавките и дистрибуцијата на големи количини на дроги, додека пак поедноставните задачи ги даваат на извршување на организирани криминалци од друга етничка припадност во земјите во регионот. Нивниот финансиски и технички капацитет честопати го надминува капацитетот на органите за спроведување на законот во Албанија. Нивната консолидација на пазарот е голем предизвик за органите за спроведување на законот особено во однос на посложените истраги за кои се потребни специјални истражни средства и потесна меѓународна соработка, заплenuвање и управување со заплениетиот имот, заштита на сведоците и поефективна правосудна постапка.

⁹⁷ Вредноста се пресметува врз основа на заплenuвањата во Албанија и во странство (на дроги кои биле шверцувани преку Албанија). Профитната маржа е 20% по 1 кг. хероин, при што во Турција цената се движи помеѓу 8.000 – 10.000 евра по килограм хероин, додека продажната цена во Албанија се движи помеѓу 10.000 – 12.000 евра. Одговор во прашалникот.

⁹⁸ Позициите се: членови кои се занимаваат со истражување на пазарите; финансиски советници; организатори на превозот; регуртанти; курири; и мал број на дилери на дрога. Одговор во прашалникот.

⁹⁹ Ibid.

Постигнат е значителен напредок во борбата против трговијата со луѓе и криумчарење на илегални мигранти особено во поглед на затворањето на морските канали кон Италија и покренување на обвиненија против неколку лица за оваа активност. Според албанските власти, во 2003 година покренати се обвиненија против 23 криминални групи, а во првите девет месеци од 2004 година разбиени се 13 групи кои учествувале во трговија и криумчарење на луѓе. Остануваат уште предизвици особено во поглед на трговијата и регрутирањето на жртви во земјата заради сексуална експлоатација, незаконско усвојување, питаење и вадење и продажба на човечки органи.¹⁰²

Според извештаите,¹⁰³ помеѓу 1998 и 2002 година, илегално имигрирале 95.737 лица кон Италија преку Албанија по цена од 500 – 1000 евра по лице за транспортот. Вкупната добивка од ова е помеѓу 57,4 – 95,7 милиони евра за пет години. Според албанските власти, од 2002 година големиот број на илегални имигранти е намален на неколку стотини.

Криминалните групи кои учествуваат во трговијата со луѓе општо се поврзани со други групи кои оперираат на полето на криумчарење на луѓе, трговија со дрога, крајби и трговија со украдени возила, и др. Структурата на овие криминални групи е хоризонтална и организирана во помали ќелии од 3 – 5 луѓе. И покрај напорите на албанските власти (построг визен режим и подобро управување на границите) и понатаму е голема побарувачката за траспортирање на илегални имигранти и за жени со кои се тргува.

Финансиските и другите капацитети со кои се здоби организираниот криминал во текот на изминатата декада во моментов служат за консолидирање и проширување на активностите во легалниот сектор, како преку поефективно продирање во државните структури така и преку проширување на активностите во комерцијалниот сектор. Економскиот криминал, како што е затајување на ДДВ, други форми на даночни и царински затајувања и фалсификување на легални производи, во голема мерка се потпира на слабостите на албанските даночни и царински институции кои се бават со контрола на јавните приходи. И покрај фактот што економскиот криминал се смета за главна закана за албанското општество, нема проценки за штетата која тој ја предизвикува за буџетот. Во 2003 година покренато е обвинение за 91 случај на царинско затајување извршено од страна на 98 сторители, а пак во 2004 година овој број се зголемил на 163 случаи во кои учествувале 224 сторители. Ефективната превенција и истрага на економскиот криминал е попречена од фрагментираната институционална рамка на даночната администрација и другите органи за спроведување на законот кои имаат служби во разни градови и региони но тие не се поврзани. Заради тоа отежнати се размената на информации и истрагите.

Појавата на перење на пари во Албанија највеќе е поврзана со инвестициите во недвижен имот, земја и во туризмот. Многу згради се нелегално изградени, а некои од нив беа срушени. Меѓутоа, многу тешко може да се утврди до кој степен нелегалната градба е поврзана со перењето на пари (од дроги, затајување на данок или приходи заработени од сезонските работници во странство), а до кој степен пак се должи на несоодветно регулираниот градежен сектор. Други сектори во кои се инвестираат добивките од криминалните активности се:

¹⁰⁰ “Цената” на жртва во трговијата со луѓе изнесува 2.000 – 2.500 евра, додека децата се “продаваат” за 500 – 1.000 евра. Имајќи ја предвид големата заработувачка, оние кои регрутираат жртви најчесто имаат највисока позиција во криминалната група. Одговор во прашалникот.

¹⁰¹ Албанскиот одговор на прашалникот кој цитира податоци од италијанската полиција.

телекомуникации, прехранбена индустрија, лото игри, медиуми, спортски клубови, јавна промоција на политички партии.

Иако се прават одредени напори, се чини дека корупцијата и понатаму ќе влијае на државата администрација и правосудството. Со цел да се подобрат состојбите ќе треба да се преземат сеопфатни мерки во смисла на ефективна превенција и репресија на корупцијата која преставува повеќе симптом карактеристичен за сите тешки криминални активности околу нивна причина. Во 2004 година, наводно се гонети 443 осомничени за корупција.

На долг рок, подобрувањето на капацитетите на органите за спроведување на законот, вклучувајќи ја и нивната способност да генерираат податоци за организираниот и економскиот криминал, ќе има клучно значење во оплициските активности засновани на разузнавачки информации во Албанија. Друга важна компонента во изградбата на капацитетите е размената на меѓународните информации. Тоа ќе се постигне преку подобрување на законската рамка но и на индивидуално ниво преку интензивни обуки и пренесување на позитивните искуства.

4.2.2 Босна и Херцеговина

По-воената ситуација во Босна и Херцеговина се карактеризира со повеќе од 1 милион раселени граѓани, уништување на имот и поделена држава со нејасни надлежности и овластувања. Политичкиот и правниот вакуум кој беше создаден поради војната со тешкотии се пополнуваше преку напорите на меѓународната и локалната заедница почнувајќи од 1996 година. Кон крајот на '90-те, непостоењето на институции како што се граничната служба¹⁰⁴, фрагментираниот правосуден, законски и економски простор, како и регионалните врски воспоставени во воената економија отворија единствена низа на можности за организираниот криминал. Факторите поврзани со по-воената состојба и транзицијата како што се промената сопственичките права, економската рецесија и зависноста од трговијата исто така претставуваа поволни можности за организираниот криминал. Така, тешкиот криминал се здоби со предност која властите на БиХ сè уште се обидуваат да ја стасаат преку институционални и законски реформи кои беа извршени во текот на последниве неколку години.

И покрај фактот што стратешката анализа не се практикува во БиХ, одговорите во прашалникот укажуваат на тоа дека главната закана за БиХ се економскиот криминал, дрогите и трговијата со луѓе.

Економскиот криминал се развива поради фрагментираниот економски простор, поделбата на јурисдикции на органите за спроведување на законот на БиХ¹⁰⁵, поради широко распространетата појава на фалсификување на лични исправи поради големиот број на раселени или убиени лица во војната, како и поради внатрешните поделби во земјата. Главниот механизам за големиот степен на затајување на јавните приходи беше формирањето на фиктивни компании кои релативно лесно можеа да се регистрираат. Според даночните власти на Федерацијата БиХ, во 2004 година постоеле 1187 правни лица во Федерацијата БиХ кои биле квалификувани како недостапни, фиктивни или паралелни. Од 2002 година, евидентирани се 835 случаи на даночно затајување што предизвикало загуба на јавните приходи од 320,2 милиони конвертибилни марки (приближно 160 милиони евра) за кои треба допрва да се покренат обвиненија. Даночните власти на Република Српска во истиот период евидентирале 464 недостапни компании, 73 фиктивни компании и 21 “паралелна” компанија.¹⁰⁶

Нудејќи вакви единствени можности, БиХ стана атрактивна област преку која се води незаконската трговија. Неодамнешните напори на властите во БиХ во областа на даночната регистрација и регистрацијата на претпријатија со цел да се зголеми внатрешната поврзаност и воедначеност на даночниот систем и на регистрацијата на претпријатијата веќе ги даваат првите позитивни резултати.

Методите на перење на пари во БиХ се слични на оние кои се користат при даночното затајување. Во Република Српска, бројот на кривични обвиненија покренати против лица вмешани во даночно затајување и перење на пари двојно

¹⁰² Граничната служба беше формирана во 2000 година. Види Одлука на Високиот претставник од 2000 година: www.ohr.int/decisions/statemattersdec/archive.asp?m=&yr=2000

¹⁰³ БиХ има четири јурисдикции во системот на кривична правна заштита: државно ниво, два ентитета (Република Српска и Федерацијата Босна и Херцеговина) и округот Брчко.

¹⁰⁴ “Недостапни” компании се оние кои се регистрирани на непостоечка адреса или користат лажни документи за регистрација; “фиктивни” компании се оние кои се регистрираат со лажни документи за идентификација; “паралелни” компании се оние кои користат копии од документите за регистрација со изменети имиња на сопствениците на компанијата. Овие копии потоа се користат за да се отворат нови банкарски сметки кои не можат да се откријат.

се зголемил во периодот помеѓу 2002 и 2004 год. (од 22 на 44 случаи). Во 2005 година, полицијата на државно ниво, обвинителството и судот добија надлежност над случаите поврани со перење пари. До мај 2005 година, судовите на БиХ донесоа 8 осудителни пресуди и казни во висина од 1,38 милиони КМ (690.000 евра) и 45.000 УСД. Износот на “испраните” средства беше 110,82 милиони КМ (554.200 евра) додека вредноста на даночното затајување изнесуваше 16,26 милиони КМ (8,13 милиони евра). Даночното затајување беше докажано во сите осум случаи. Истрагите кои произлегоа од првите осум пресуди открија 643 правни лица кои беа осонмичени за перење на пари.

Во однос на недозволената трговија со дроги, според одговорот на прашалникот, БиХ може да се опише како “центар за редистрибуција” на дроги. Факторите како што се релативно порозни граници, непотполна законска¹⁰⁷ и институционална рамка, недостаток на техничка опрема и внатрешна фрагментација на системот за кривична правна заштита одат во прилог на криминалците и придонесуваат БиХ да биде атрактивна транзитна област погодна за препакнување и редистрибуција на дроги.¹⁰⁸

Групите кои се занимаваат со недозволена трговија на дроги немаат посебна етничка доминација но имаат силни регионални врски во соседните земји, а лојалноста на групата се заснова на заедничкото минато и географската локација. Една неодамнешна конфискација на 34 т. анхидрид на оцетна киселина (хемиски прекурсор за хероин)¹⁰⁹ која подоцна заврши со осудителна пресуда, сведочи дека постои трговија со хемиски прекурсори кои се користат за производство на дрога. Постојат исто така докази за транспорт на марихуана (канабис) од Албанија преку Црна Гора и БиХ. Покрај трговијата со дроги, се чини дека постои и сè поголем домашен пазар на корисници кој воглавно конзумира синтетски дроги како “екстази” и амфетамини, како и марихуана (канабис)¹¹⁰. И покрај загриженоста која ја изразија службениците надлежни за спроведување на законот и наводните информации од локалните медиуми, не постојат студии или истражувања кои би покажале колкава би можела да биде големината на овој пазар и кои се корисниците на дроги. За соодветно решавање на овој проблем, БиХ би требало да спроведе вакво истражување.

Во однос на трговијата со луѓе, активностите се значително изменети поради спроведување на законот и затворањето на многуте ноќни клубови и јавни куќи во земјата. Како последица на ова, сексуалната експлоатација стана многу покриена и софистицирана и се врши во приватни станови и преку агенции за придружба, а се проширува и на Интернет. Исто така, се чини дека со жртвите веќе не се постапува насилнички и се обезбедуваат подобри услови за живот, а тие воглавно го услужуваат домашниот пазар. Оваа промена на пазарот укажува на примена на менаџерски методи на криминалците кои се бават со овој вид трговија, што секако претставува нов предизвик за истрагата и кривичното гонење на овие дела.

Лицата кои учествуваат во трговијата со луѓе воглавно се граѓани на БиХ, а најчесто се сопственици на ноќни клубови или имаат деловни врски со други сопственици на барови. Групите кои оперираат во овој бизнис лесно ги премостуваат етничките, националните, ентитетските и други граници и воглавно

¹⁰⁵ Според властите, БиХ сè уште не располага со клучното законодавство во областа на тероризмот, криумчарењето на луѓе, злоупотребата на дроги и трговија со хемиски прекурсори.

¹⁰⁶ Одговор на БиХ на прашалникот.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid.

соработуваат со трговците од Србија која се наоѓа на главната рута за трговија со луѓе која води од Романија, Молдавија и Украина. Евидентираниите случаи укажуваат дека дилерите од БиХ имале сопствени криминални штабови во Романија и Молдавија¹¹¹. Карактеристиките како регрутирањето од локални извори, внатрешна трговија со луѓе и во главно домашна клиентела имаат влијание како врз политиката за репресија така и политиката за подобра превенција и за јавно здравство за да се решаваат проблемите кои се појавуваат на домашниот пазар за сексуални услуги.

Во однос на криумчарењето на луѓе, БиХ се смета за транзитна земја преку која илегално се транспортираат граѓани од Албанија, Кина, Турција, Индија и Пакистан во земјите на западна Европа. Тие влегуваат во БиХ преку Србија и Црна Гора користејќи легални и нелегални гранични премини во источна БиХ, пристигнуваат во Сараево од каде заминуваат во западна БиХ честопати користејќи такси возила. Од таму, локалните криминални групи ги пренесуваат преку реки или нелегални гранични премини во Хрватска. Во минатото, беа забележани случаи на преминување на големи групи на нелегални мигранти кои влегуваа во БиХ како туристи или членови на културни друштва. Неодамна формираната кинеска заедница наводно учествува во помагањето на миграцијата од Кина во западна Европа. Пазарот за криумчарење на луѓе е во главно хоризонтален и во голема мерка се потпира на тесна соработка помеѓу организираниите криминални групи од разни земји во регионот.

Една од карактеристиките на БиХ е поврзаноста на организираниот криминал и обвинетите воени криминалци што претставува голем проблем за некои од властите на БиХ. Финансирањето на обвинетите воени криминалци во бегство особено на Ратко Младиќ и Радован Караџиќ се чини е добро организирано и поврзано со неколку институции како што се банки, државни и други јавни институции и политички партии во Република Српска. Во 2004 година, банкарските сметки на оние кои се осомничени за помагање на обвинети воени криминалци се блокирани и десетици лица се отпуштени од работните места во јавните служби од страна на Високиот претставник во БиХ, лордот Ешдаун (Lord Ashdown).¹¹² Конечниот исход од овие истраги треба допрва да се види.

Направени се значителни напори за консолидирање и усогласување на сложениот систем за кривична правна заштита на БиХ (имено службите на обвинителството и судството) кои веќе даваат одредени позитивни резултати во борбата против организираниот криминал и доведоа до осудителни пресуди. Сепак, органите за спроведување на законот сè уште се фрагментирани, неповрзани и прегломазни. Како и во Албанија, размената на информации во земјата е отежната. Постоечките трендови во однос на организираниот криминал ја наметнуваат потребата од постоење на добри разузнавачки служби во полицијата и ефективна размена на информации како во земјата така и на меѓународно ниво. Во случајот на БиХ, реформата на полицискиот систем - чија цел е унифицирана полициска структура која ќе може да помогне во елиминирањето на многу од проблемите наведени овде – и понатаму претставува врвен приоритет.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Во 2004 година, лорд Ешдаун донесе 82 орлуки кои се однесуваат на отпуштање од јавните служби на лицата кои беа осомничени за финансиско или друг вид помагање на воени криминалци и затворање на банкарските сметки кои наводно се користеле за таа намена. Целта на овие активности која беше објавена во јавноста беше да се прекине мрежата на поддршка и да се прекинат финансиите на воените криминалци за тие конечно да можат да бидат упасени и изнесени пред лицето на правдата пред Меѓународниот кривичен суд за поранешна Југославија во Хаг. Одлуките се достапни на: <http://www.ohr.int/decisions/war-crimes-decs/archive.asp?m=&yr=2004>

4.2.3 Хрватска

Како и другите земји од поранешна Југославија, Хрватска претрпе големи влијанија од војната која доведе до промена на политичките, општествените и економските околности кои одеа паралелно со предизвиците на транзицијата во повоен период. Криминалните организации во Хрватска одржуваат многу тесни врски со своите соработници во другите државни на поранешна Југославија, додека пак соработката помеѓу органите за спроведување на законот во ново-формираните држави беше потполно отсутна во текот на конфликтот и во периодот веднаш по војната. Оваа предност им овозможи на организираниите криминални групи да освојат криминални пазари преку кои се здобија со добивка и моќ, а во исто време покажаа способност за прилагодување на по-воените промени.

Меѓутоа, Хрватска е најнапредната во однос на другите земји во регионот во воспоставувањето на оперативен систем за спроведување на законот со централизирана база на податоци за криминалните активности и постигна добри резултати не само во истрагите туку и во покренувањето на обвиненија и донесувањето на осуди во случаите поврзани со организиран криминал. Како и другите земји во регионот, Хрватска се соочува со закана од организиран криминал кој оперира во сферата на недоволната трговија со дроги, економскиот криминал и корупцијата.

Во однос на трговијата со дроги, Хрватска е првенствено транзитна земја на балканската рута. Дрогите (хероин и канабис) воглавно се криумчарат преку патниот транспорт од Босна и Херцеговина и Србија и Црна Гора. Производството на дроги не е поврзано со организиран криминал туку со мали индивидуални производители за локална потрошувачка. Синтетските дроги доаѓаат од Западот и се пласираат на домашниот пазар во урбаните области и крајбрежните градови во текот на летните месеци. Хрватска е единаствената земја во регионот која има преземено мерки за разбирање и проценка на домашниот пазар на дроги и за превенција и лекувањето на злоупотребата на дроги.

Има неколку видови криминални организации кои се бават со трговија на дроги и се засноваат на националност, територијална припадност и фамилијарни врски. Во првиот вид спаќаат албанските криминални групи кои се составени од Албанци од Косово и “поранешната југословенска Република Македонија”, кои воглавно се бават со организирање на шверцот на хероин. Нивната структура е хиерархиска и се заснова на тесни семени врски или потекло и остварува блиски врски со другите земји. За разлика од Албанците, припадниците од другите етнички групи немаат високи позиции туку оперираат како шверцери. Главните организатори имаат одредено повисоко ниво на образование, имаат добар стандард на живеење и често поседуваат компании или имот во кои ја инвестираат добивката од криминалните дејности.

Вториот вид на криминални организации се бават со дилерство на канабис и се составени воглавно од лица со двојно државјанство на БиХ и Хрватска. Овие групи немаат прецизно дефинирана структура и во нив главниот организатор е познат на остатокот од членовите на групата. Групите се состојат воглавно од извршители кои не користат услуги од трети лица освен од царинските службеници кои работат на граничните премини. Овие групи имаат добри врски со групите кои доминираат на локациите каде се врши криумчарењето, а подложни се и на вршење на други криминални дела.

Третиот вид се криминални организации кои се лоцирани во други земји . Нив ги водат лица со искуство во земјите кои традиционално се производители на дроги како Холандија и латино-американските земји, и се бават со организирање на трговитата со синтетски дроги и кокаин преку морски и воздушни канали. Тие се потпираат на курири кои можат да бидат или професионални шверцери или пак лица ангажирани за еднократна задача. Шверцерите користат брза пошта, туристички и патнички агенции и ја прикриваат конечната дестинација со купување на карти за поединечни летови.

Домашните криминални групи имаат мешана структура и честопати ги води лице со криминално досие. Дисциплината се наметнува преку закани и насилство и преку задржување на добивката од криминалните активности. Членовите имаат склоност кон други криминални дела како криумчарење на оружје, цигари и изнудување. Добивката најчесто се троши на движен и недвижен имот и на сомнителен начин на живот.

Во однос на економскиот криминал, главните проблеми изгледа не се поврзани со загуба на јавните приходи туку со други форми на економски криминал како што се измами во јавни набавки, лихварство и банкарски измами што доведуваат до измами во стечаите и приватизацијата. Овие измами се особено чувствителни имајќи го предвид законот кој треба да се донесе со кој ќе се воведат одредени органичувања во истрагата и кривичното гонење на овие случаи. Последиците од овој вид криминал се видливи во јавноста. Јавноста ги поврзува со социјалната неправда и незаконското збогатување и општо има високи очекувања од органите за спроведување на законите и од судството во однос на успешно казнување на овој вид криминал. Се смета дека довербата на јавноста во овие институции зависи од исходот на овие случаи кои се ноторно тешки за истрага и за покренување на обвинение поради сложеноста и политичките врски кои можеби ќе излезат на виделина.¹¹³ Исто така, штетата која е направена на општеството од овој вид на криминал тешко е да се измери и квантитативно да се одреди.

Криминалните групи кои се вклучени во економскиот криминал користат софистицирани методи кои овозможуваат професионално усовршување и ангажирање на експерти (финансиски, правни и др.) и ги негуваат врските со јавните структури преку финансирање на пример на спротски активности, натписи во медиуми, донации, размена на полициски информации, заеднички вложувања во крајбрежните области со криминални организации од Италија и Русија.

Членовите на овие криминални групи се воглавно граѓани на Хрватска со средно образование и просечен економски статус. Нивните улоги најчесто се поделени во: организатори, финансиери, фалсификатори (за документи кои се неопходни за да се исполнат условите за добивање заеми и кредити), и посредници (вработени во фирми или банки кои се од интерес за криминалната група).

Самите групи изгледа немаат хиерархиска структура. Наместо тоа, членовите од различните групи го почнуваат бизнисот заедно врз основа на личните интереси. Во поголемиот број случаи, се формираат посебни криминални групи со цел тие да извршат одредено криминално дело. Овие групи имаат воглавно локален карактер и само во ретки случаи ја покриваат целата територија на Хрватска или

¹¹¹ Види *Хрватска: Работа во тек*, од Anna McTaggart и Drago Hedl, IWPR бр. 562, 27 јуни 2005.

пак се здружуваат со групи од соседните земји како Србија, Црна Гора, БиХ, Австрија, Италија, Словенија и Унгарија.

Хрватска вогласно е транзитна земја за трговија со луѓе и криумчарење на луѓе. Криминалните групи кои учествуваат во вршење на овие криминални активности не се исти. Каналите за криумчарење и трговија се слични како и во другите земји во регионот. Групите кои се бават со трговија на луѓе на меѓународно и локално ниво имаат хиерархиска поставеност. Сите лица во синџирот на трговија со луѓе заработуваат различно во зависност од земјата на потекло на жртвата, транспортот, начинот на регрутирање и др. Точниот и вкупниот износ на добивката од овој вид криминал не е позната. Добивката најчесто се инвестира во корупција и финансирање на други незаконски активности. Во сите случаи под истрага, границите се поминати преку илегални или преку граничните премини со користење на фалсификувани или делумно фалсификувани документи.

Криумчарењето на луѓе, воглавно од Турција, Иран, Кина, Романија, Бангладеш, Албанија и БиХ се заснова на блиска соработка со криумчарите од Србија и Црна Гора и од БиХ, при што Хрватска претставува транзитна земја на патот кон Словенија. Организираните криминални групи кои учествуваат во криумчарењето на луѓе имаат вертикална структура со јасно дефинирани задачи и врски со меѓународни криминални групи од почетната до крајната фаза на синџирот за криумчарење. Транспортот преку Хрватска се одвива со изнајмени автомобили, со такси возила, комбиња и помали камиони. Странските граѓани потоа се транспортираат во Словенија преку областите во Меѓумурје, Вараждин и Загреб.

Во однос на перењето на пари, Хрватска има морско крајбрежје кое е атрактивно за инвеститори на законски и незаконски средства како странски така и домашни. Овие ресурси се привлечни за перењето на добивката од криминалните активности преку купување или градење на имот. Потребно е внимателно следење на овие активности и комбинирање на превентивни и репресивни мерки за заштита на интегритетот и капацитетите за економски развој. Неодамнешните случаи на корупција во службата за регистрација на имот и во правосудството ја поткрепуваат оваа потреба.¹¹⁴

Се очекува дека заканата од организираниот криминал ќе биде уште поизразена во иднина токму поради тенденцијата на криминалците да навлегуваат во политичките и економските елити како начин за подобрување на нивниот јавен имиџ и да вршат вилание врз политичките, економските и административните одлуки користејќи се со добивката од криминалните активности. Корупцијата која го поврзува организираниот и економскиот криминал претставува главно средство за влегување во структурите на власта.

¹¹² Види натпис *Службеник во државната управа во Макарска под истрага*, HINA, Југарњи лист, 12 мај 2005; и *Хрватска: Работа во тек*, од Anna McTaggart и Drago Hedl, IWPR бр. 562, 27 јуни 2005.

4.2.4 Србија и Црна Гора

4.2.4.1 Република Црна Гора

Војната и санкциите во 90-те доведе до економска рецесија, раслојување на општеството и политички предизвици. Како и во другите земји во регионот, поради ова се појавија можности за криумчарење, додека пак предизвиците на транзицијата вршеа притисок врз посотечката законска рамка и државните институции.

Постојат многу малку информации за состојбите со организираниот криминал и заканата од овој вид криминал за општеството на Црна Гора. Органите за спроведување на законот не прибираа податоци за организираниот криминал како таков, пред воведувањето на концептот за организиран криминал во кривичното законодавство во 2004 година. Црна Гора е единствената област во регионот опфатена со проектот во која допрва треба да се воспостави систем за прибирање на податоци и анализа на организираниот криминал. Поради ова многу тешко може да се изврши квалитетна проценка на заканите, но врз основа на информациите со кои се располага, може да се каже дека економскиот криминал, недозволената трговија со дрога и трговијата со лица, како и перењето на пари се главните проблеми во оваа област.

Како и другите земји и области во регионот, Црна Гора го смета економскиот криминал за една од главните закани што доведува до значителни загуби на јавни приходи поради даночно и царинско затајување по пат на користење на фалсификувани документи и фиктивни компании регистрирани во странство и преку заобиколни шеми на тргување со соседните земји. Во 2004 година, полицијата поднела 1320 кривични пријави (1358 во 2003) против 1572 сторители (1811 во 2003) за 1707 економски криминални дела (1877 во 2003). Вкупната загуба на јавните приходи предизвикана од овие криминални дела изнесува 17,2 милиони евра (16,5 милиони евра во 2003). Најчесто дела поврзани со економскиот криминал во последниве неколку години се фалсификување на званични документи и незаконска трговија, злоупотреба на службената должност, измама и нелегална експлоатација на шуми. Ниедно од овие дела не е квалификувано како дело извршено од страна на организирана криминална група.

Прекуграничниот шверц на акцизни стоки и понатаму претставува проблем иако шверцот на цигари во големи размери, што беше карактеристичен за изминатиот период, сега е намален. Од друга страна, шверцот на нафта и нафтени деривати, предизвика загуба на приходите од 9 милиони евра во 2003 година, а исто така забележана е и појава на шверц на големи износи на готови пари. Економските активности најчесто се одвиваат на едното пристаниште, некои од граничните области и на крајбрежјето, но повеќето од економските активности се концентрирани или се одвиваат преку главниот град каде живее повеќе од една третина од населението, со што финансиските истраги се концентрирани во една област. Не постојат проценки за вредноста на сивата економија. Сепак, може да се каже дека таа има забележително негативно влијание имајќи го превид малиот обем на внатрешниот пазар на Црна Гора и тоа дека трговците со шверцувана стока одржуваат конкурентски цени преу избегнување на плаќање до 200% од вредноста на стоките за даноци и придонеси.

Шверцерите со легална стока не оперираат во рамки на хиерархиска структура туку формираат сојузништва од случај до случај во Црна Гора и преку границите со групи во соседните земји.

Се чини дека недозволената трговија со дроги е честа појава, особено трговијата со канабис од Албанија и хероин од Турција. Овие дроги најчесто влегуваат во Црна Гора преку патниот превоз, додека кокаинот влегува преку пристаништето Бар. Црна Гора е вогалвно транзитна земја, но некои од дрогите, особено кокаинот и канабисот, се конзумираат на домашниот пазар. Посредните информации и полициските набљудувања укажуваат на сè поголемиот проблем со злоупотреба на дроги во последниве 7 – 8 години. Не постојат проценки за големината на домашниот пазар на дроги или за заработувачката од трговијата со дроги преку Црна Гора. Според податоците за периодот од 2001 до 2004 година, органите за спроведување на законот годишно запленаат приближно 10 – 15 кг. хероин и 1 т. канабис во кои учествувале 250 – 300 сторители. Не постојат податоци за структурата, составот и начинот на работа на организираниот криминал кој се занимава со недозволена трговија на дроги.

Трговијата со луѓе, како сериозен проблем беше откриен во случајот од 2002 година, во кој беше вмешана жена од Молдавија, со што Владата беше поттикната да преземе прогресивни мерки.¹¹⁵ Не постојат податоци и анализа за пазарот за трговија со луѓе, структурите, составот и начинот на работа на организираниите криминални групи. Меѓутоа, врз основа на случаите кои се однеуваат на трговија со луѓе за кои е покренато обвинение досега (10 обвиненија против 31 сторител), 7 криминални групи со мешана организациона структура биле одговорни за овие кривични дела.

Се чини дека криумчарењето на луѓе се намалило што се должи на промените во визниот режим во регионот, што важи посебно за криумчарењето од Албанија. Од друга страна, построгиот визен режим според кој е потребна виза за граѓаните од Албанија и Косово кога влегуваат во БиХ и Хрватска, неоспорно доведе до поголема побарувачка за криумчарење на луѓе преку границата. Помеѓу јануари и септември 2004 година, регистрирани се 372 нелегални преминувања на границата.

Иако концептот на перење на пари од неодамна е внесен во правната и институционалната рамка на Црна Гора, областа на крајбрежјето и неколку јавни претпријатија и комунални претпријатија кои беа на продажба се особено привлечни за домашните и странските перачи на пари. Во однос на корупцијата, онаа на ниско и високо ниво, како и силните патронски врски претставуваат посебен предизвик за успешна акција, вклучувајќи го и гонењето и судските процеси против организираниот криминал.

4.2.4.2 Република Србија

Војната и санкциите од 90-те имаа огромно влијание врз политичкото, економското и општественото ткиво на Србија со што се овозможија единствени можности за организираниот криминал не само во Србија туку и во целиот регион. Со промената на режимот на Милошевиќ во 2000 година дојде нова влада која беше спремна да се зафати со некои од транзиционите и по-воените предизвици, вклучувајќи го и решавањето на проблемот со организираниот криминал. По атентатот врз премиерот Зоран Ѓинѓиќ во 2003 година и последователната акција наречена “Сабја” на органите за спроведување на законот со која беше обезглавен Земунскиот клан, Србија отпочна со спроведување на сериозни напори против организираниот криминал. Сепак, и

¹¹³ За детални информации околу овој случај види заеднички извештај на Советот на Европа и OSCE (септември 2003) и одговорот на Владата на Република Црна Гора (октомври 2003).

покрај растурањето на Земунскиот клан, иако успешно, се чини дека тоа беше само “удар во ветер”.¹¹⁶ Врските помеѓу безбедносните служби, организираниот криминал и поранешните паравоени сили подржувани од страна на режимот на Милошевиќ и зајакнати во текот на војната во 90-те до одреден степен беа решени. Отпочнати се реформи кои имаат цел да се одделат безбедносното и полициското разузнавање и да се воведат цивилен надзор и транспарентност во безбедносниот сектор. Нивното успешно завршување и одржливоста ќе бидат клучни за намалување на заканата од организираниот криминал во Србија.

Имајќи ја предвид финанската и друга моќ на организираниот криминал, главна закана за Србија претставува организираниот криминал кој се бави со дрога и економскиот криминал. Корушцијата, приватизациските измами и перењето на добивката од криминалните активности се главните проблеми кои предизвикуваат загриженост како и во Хрватска и “поранешната југословенска Република Македонија”. По 2000 година, криумчарењето на легални производи (нафта и цигари) беше намалено и прибирањето на јавните приходи беше подобро. Меѓутоа, социјалните, економските и политичките последици од незаконското збогатување ја рушат довербата во структурите на власта, органите за спроведување на законот и судството. Неколку случаи поврзани со организиран криминал завршија со осудителни пресуди, додека пак бројот на убиства значително се намали по промената на режимот во 2000-та.¹¹⁷ Иако се постигнати позитивни резултати, судењето на осомничените за убиството на Ѓинѓиќ кое е во тек ќе претставува испит за довербата на јавноста.

Имајќи ја предвид географската положба, организираната трговија со дроги во моментот претставува најопасната форма на организиран криминал во Србија. Канабис е најраспространетата дрога во Србија. Иако неодамна беше откриено и уништено мало производство на 2000 билки канабис во напуштен рудник, канабисот воглавно доаѓа од увоз и неговата релативно ниска цена го прави лесно достапен. Шверцерските канали за канабис во Србија доаѓаат од Црна Гора и Албанија, додека пак неодамна откриените канали во Србија водат кон Унгарија.

Хероин е втората по застапеност дрога на српските пазари, имајќи предвид дека продажбата и шверцот на хероин се најпрофитабилни криминални активности. Досега во Србија не е откриено производство на хероин. Најголемиот дел од хероинот доаѓа од Косово, а српската полиција редовно соработува со UNMIK и косовската полиција во случаите поврзани со трговија со хероин, иако, според српските власти, размената на инфомации би можела да се подобри.

Синтетските дроги (екстази и амфетамини) се криумчарат од Западот кон истокот и доаѓаат од Холандија преку Унгарија и Хрватска. Користењето на екстази исто така е доста проширено во Србија. Откриени се неколку лаборатории за производство на екстази во земјата, а главните организатори и сопствениците на компаниите кои беа користени како маска беа уапсени. Заплени беа приближно 2 милиони апчиња екстази како и 20 тони хемиски средства кои се користеле при производството во вредност од неколку милиони евра. Како и во БиХ, српската полиција откри трговија со хемиски прекурсори увезени од Франција, Република Чешка и Романија кои потоа се шверцуваат во Бугарија и Турција.

¹¹⁴ Разговор (интервју) со српски службеник на органите за спроведување на законот.

¹¹⁵ Според раководно службено лице за спроведување на законот, бројот на убиства се намалил од 200 на 60 годишно по смената на режимот на Милошевиќ, разговор, јуни 2005 година.

Уште една дрога која доаѓа од Западот е кокаинот, при што поголеми количини само транзитираат низ Србија додека помали количини завршуваат на локалниот пазар. Каналите за трговија со кокаин од неодамна се променети. Со бродови од Латинска Америка пристигнуваат во пристаништата на Шпанија, Грција и Италија, од каде со камиони дрогата се транспортира во Србија, честопати пакувана во шишиња. Српската полиција, во соработка со другите полициски сили помогнала во заплenuвање на 200 кг. кокаин (190 кг. беа заплени во Италија додека 10 кг. беа заплени во Србија). Криминалните групи вмешани во трговијата со кокаин се добро организирани и имаат ефикасни транспортни стратегии.

Над 60% од организираниите криминални групи во Србија наводно се вмешани во трговијата со дрога. Покрај трговијата со дрога, околу 50% од овие групи се исто така вмешани и во други насилни криминални активности како убиства, уцени, киднапирања и изнудување, иако од 2003 година бројот на овој вид криминал е значително намален. Како и кај наодите на UNMIK, најорганизираните и најмоќните криминални групи кои се бават со трговија на дрога во Србија се Албанските кои се составени од челнови кои потекнуваат од Косово и јужна Србија. Се чини, исто така, дека бугарските и албанските криминални организации се борат за превласт за илегалниот пазар на дроги во Србија.

Во однос на домашните трговци со дрога, операцијата “*Сабја*” разби неколку организирани криминални групи и неутрализира една од најголемите мрежи за трговија и продажба на хероин во Србија и во другите европски земји. Најголемата група, Земунскиот клан, имаше шест под-групи кои ја опслужуваат продажбата со сопствени дилерски мрежи. Кланот беше озлогласен за примена на насилство заради дисциплинирање на членовите и лицата кои им стоеја на патот. Со разбивањето на кланот, беа решени бројни убиства и убиства во обид. Лидерите на кланот ја инвестираа својата добивка, проценета на стотици милиони евра, во движен и недвижен имот и во луксузни стоки. За да се обезбедат својот бизнис, користејќи се со огромната финансиска моќ, кланот подмитуваше функционери во правосудството и полицијата и основаше медиумска куќа за вршење на влијание врз јавното мнение. Незаконската заработувачка исто така беше вложувана во приватизација, недвижен имот, комерцијални дејности и др.

Како и во Албанија, организираниите криминални групи работат на консолидирање на своето влијание, додека во исто време ги прошируваат активностите во други незаконски пазари и во законскиот сектор.

Во однос на трговијата со луѓе (сексуална експлоатација, улично питачење и работа) Србија е во главно транзитна земја, но и земја на потекло и на привремена дестинација. Според српските власти, во моментот со трговија на луѓе се занимаваат 10 криминални групи со приближно 100 членови. Групите се најчесто активни во пограничните области, добро се организирани и тесно се поврзани со криминалните групи во соседните земји и другите земји како “поранешната југословенска Република Македонија”, Бугарија, Романија, Унгарија, Хрватска, БиХ, Албанија, како и Италија, Украина, Словенија и Турција.

Групите се флексибилни и лесно формираат сојузништва во зависност од заедничкиот интерес. Тие користат шифри за комуникација и се состануваат на места каде се сместени жртвите на трговијата со луѓе. Како еден од начините на заштита, тие користат така наречени “чистачи” – возила кои се движат пред

“пратката” со цел да предупредат за можна опасност. Водачите на овие криминални групи никогаш не учествуваат директно во акциите, туку се одговорни за плаќање откако ќе се изврши транспортот. Парите најчесто се праќаат преку банката “Western Union”. Заработувачката се инвестира во комерцијални активности и во движен и недвижен имот.

Бројот на жртви кои доаѓаат во Србија како земја на дестинација наводно е намален во последниве неколку години¹¹⁸, првенствено поради напорите на полицијата но ова исто така се должи на новиот визен режим за граѓаните на Романија и Молдавија. Новиот тренд е регрутирање и трговија во земјата (преку Интернет), при што граѓани на Србија прво се експлоатираат во Србија, а потоа со трансферираат во други земји. Неодамнешните напори на органите за спроведување на законот се усмерени на трговијата со деца преку преземање на мерки против родителите кои ги продаваат своите деца и против лицата кои купуваат деца.

Незаконската миграција е една од криминалните активности во развој воглавно поради тоа што служи како замена за трговијата со дроги, нудејќи добра заработувачка со помалу ризик. Криумчарењето мигранти генерално се организира од страна на лица од земјата на потекло, заедно со криумчарите од регионот за што тие наплаќаат помеѓу 2.500 до 8.000 евра. Најновите движења во криумчарењето укажуваат на пренесување на помали групи од 4 – 8 лица или дури и 1 – 2 лица по трансфер со користење на патнички возила, комбиња и камиони со специјално направени “бункери”. Илегалните мигранти се транспортираат со автомобил до границата каде што ги преземаат “водичи” кои ги пренесуваат пешки преку границата. Штом ќе се премине границата, друго возило ги транспортира мигрантите до следната граница со Унгарија или Хрватска.

Романските граѓани, најчесто економски мигранти, се најчестите мигранти во Србија. Другите мигранти потекнуваат од Афганистан, Ирак и Турција (најчесто Курди). Неодамнешното откривање на шверцерските мрежи преку аеродромите во Сараево и Приштина ја смени рутата за шверцување кон Бугарија и Романија од каде Турските граѓани се шверцуваат во Србија на нивниот пат до Западот.

Напорите во борбата против криумчарењето на луѓе, меѓу другото, се состојат од подобро управување со граничните премини, донесување на прописи за визен режим, репресивни мерки против криминалните групи кои се вмешани во криумчарењето, како и контрола на објектите за кои се сомнева дека се користат како засолништа. Според податоците, во 2003 година биле прекинати 22 канали преку кои биле шверцувани 247 луѓе.

Криумчарењето на легална стока (цигари, нафта и нафтени деривати) е значително намалено по укинувањето на санкциите и поради спроведувањето на законот и другите напори кои се прават од 2000 па досега. Начинот на криумчарење е изменет за да се прилагоди на новите услови. Групите кои се бават со ова сè уште успеваат да се спротивстават на напорите за спроведување на законот и да се приклучат кон европските и светските канали за криумчарење и дистрибуција на нелегално и легално произведени цигари. Каналите за шверцување од Црна Гора воглавно беа пресечени, но беа формирани нови кои одат преку Косово, “поранешната југословенска Република Македонија”, Бугарија, Романија и Хрватска. Шверцуваните цигари се кријат во товарни и

¹¹⁶ Според српските власти, 2000 странски граѓанки биле откриени како “работат” во ресторани и хотели во 2000-та. Во 2003 година, тој број се намалил на 203.

патнички возила или се пакуваат како друга стока (смрзнато овошје или брашно наменето за хуманитарна помош). Како и во другите земји во регионот, трговијата со цигари и другите акцизни стоки се врши преку фиктивни компании и фалсификувани документи. Во однос на производство на забранети стоки, забележени се трговија со алкохолни пијалоци произведени од сировини увезени преку фиктивни компании и со стоки чиј рок за употреба е изминат.

Пиратеријата цветаше во 90-те. На почетокот на 2003 година беа преземени бројни мерки за сузбивање на пиратеријата што резултираше во заплenuвање на 60.000 видео касети и CD дискови и големи количини видео и аудио опрема која се користела за снимање на аудио и видео материјал, како и компјутерски софтвер.

Во поглед на перењето пари, повеќето од испраните средства претставуваат добивка од даночно затајување, трговијата со дроги и луѓе и од насилни кривични дела како изнудување и киднапирање. Добивката најчесто се инвестира во приватизација, недвижен и движен имот или пак се префрлаат на сметки во странски и домашни банки. Големите трансфери на пари се вршат преку Унгарија, Кипар и Австрија како и преку off-shore компании. Сторителите на овие криминални дела се воглавно лица со искуство во бизнисот и економијата.

4.2.4.3 Косово

Косово последно беше погодено во војните од поранешна Југославија од 90-те и како и БиХ се соочува со предизвиците од по-воената реконструкција и транзиција под администрација на UNMIK. Раселување, уништување на имотот, застарена технологија и распад на производствениот сектор ги намали можностите за вработување на огромното мнозинство од младата популација.¹¹⁹ Како и во другите соседни земји, политичкиот и економскиот вакуум отвори можности за организираниот криминал.

Главната закана за Косово се чини дека е транснационалниот организиран криминал кој учествува во трговија со дроги и со луѓе. Косово е главната локација во регионот за многу криминалци во југоисточна Европа. Блиските врски со етничките Албанци во “поранешна југословенска Република Македонија”, во Албанија и со албанската дијаспора во странство придонесуваат косовските организирани банди да бидат особено успешни во трговијата со дроги на западните пазари.

Покренатите истраги за трговијата со дроги во Косово се однесуваат на домашната и меѓународната димензија. Директоратот за организиран криминал, Истраги за преку-граничен организиран криминал, се бави со долгорочни истраги за трговијата со дроги во соработка со Швајцарија, Франција, Австрија, Германија, Бугарија и Турција. Директоратот е формиран за да ја разбие главната мрежа за криумчарење хероин од Турција до западна Европа. Одделот за истраги на наркотици во Директоратот се бави со случаите поврзани со дрога на косовската територија.

Во периодот од 2003 до 2005 година, беа истражени 4 долгорочни транснационални случаи поврзани со дрога. Помеѓу јуни и декември 2003 година, беа заплени 38 кг. хероин во Косово, 24 кг. во Италија, и 28 кг. во Бугарија што вкупно изнесува 90 кг. Во 2004 и 2005 година, под долготрајна истрага беа 20

¹¹⁹ За состојбата на економијата во Косово види *Де-индустријализација и последиците: Сторија од Косово*, Иницијатива за европска стабилност, март 2002, www.esiweb.org.

случаи, а во 6 од тие случаи беше потребна меѓународна соработка. Врз основа на овие истраги, од јануари до декември 2004 година, на Косово беа заплени 45,5 кг. хероин, а уште 504,5 кг. беа заплени во Австрија, Германија, Швајцарија, Србија, Бугарија и Албанија што вкупно изнесува 550 кг. заплени хероин во овој период. Во тек се уште пет долгорочни истраги.

Во однос на внатрешните истраги, косовската полиција и UNMIK открија и уништија 12 полиња со канабис во 2004 година. Вкупниот број на случаи под истрага поврзани со криумчарење на дрога во Косово во 2004 и 2005 година, а кои не се поврзани со организиран криминал, е 265 случаи во кои учествувале повеќе од 458 сторители. Во текот на истиот период под истрага биле 15 случаи за криумчарење на дрога кои биле побрзани со организиран криминал и во кои биле вмешани 87 лица.

Во однос на злоупотрбата на дроги, локалниот пазар на дроги се чини дека не е проблем.

Во однос на трговијата со луѓе, Косово е транзитна област но и дестинација првенствено поради присуството на странските воени сили и поради домашната клиентела. Како и во БиХ, домашната клиентела за сексуалните услуги е значителна и сега сочинува 90% од клиентите.¹²⁰ Структурите на криминалните групи кои се занимаваат со трговија со луѓе се директно поврзани со земјите од кои се набавуваат жртвите. Групите кои се занимаваат со сексуална експлоатација на жртви во Косово ги земаат своите жртви веднаш по нивното пристигнување на Косово што укажува на директна поврзаност помеѓу групите кои оперираат во земјата на потекло на жртвите и групите кои оперираат во Косово.

Се чини дека постојат три нивоа на криминални групи кои оперираат во Косово и кои честопати се меѓусебно поврзани. Групите од пониско ниво се задолжени за транспортот на жртвите со автомобили или минибусови или пак единствено се грижат за обезбедување на готовите пари потребни за жртвата да ја премине границата со автобус и потоа ги сместуваат во просториите во кои се врши експлоатацијата. Групите од повисоко ниво го организираат меѓународниот транспорт на жртвите вклучувајќи го и фалсификувањето на исправите и визите. Овие групи не се инволвирани во самата експлоатација иако се бават со пре-продажба. Овие групи работат на постројкуиран начин и честопати организацијата им е хиерархиска - од "фронт мен-и" кои обезбедуваат заштита за водачите, до персонал задолжен за безбедност и наблудување и за попречување на полициските активности, како и корумпирани службеници кои ја информираат криминалната група за полициските рации. Криминалните групи кои се вмешани во овој вид криминал во основа се интер-етнички, иако некои националности можат да доминираат во групата. Начинот на работа на организираниот криминал на овој пазар станува сè посоефициран и ориентиран кон опслужување како на регионалниот така и на домашниот пазар. Внатрешната трговија и регрутирањето се исто така присутни.

Косовската економија е скоро исклучиво заснована на трговија со што јавните приходи зависат од еден извор кој исто така е атрактивен и за економскиот криминал. Криумчарењето, даночното и царинското затајување и другите видови на криминал поврзани со корупција во јавниот сектор исто така претставуваат закана за косовското општество. Некои од реформите, како издавање на

¹¹⁸ Види ИОМ (јули 2004), стр. 67.

дозволи за увоз на цигари и гориво и воведувањето на комјутеризиран систем во царината веќе даваат забележливи резултати во прибирањето на приходите. Како и во Црна Гора, поголемиот дел од економските активности и компаниите работат во Приштина, а со тоа веројатно се олеснува водењето на економскиот криминал.

Во однос на структурата, овие групи се слични на групите кои се занимаваат со трговија на луѓе. Тие работат во тесна соработка со групите од Србија, Црна Гора, Грција, “поранешната југословенска Република Македонија”, Албанија, Словенија и Бугарија.

4.2.5 “Поранешна југословенска Република Македонија”

Со исклучок на краткиот конфликт во 2001, “поранешната југословенска Република Македонија” избегна поголеми воени уништувања и раселување на големи делови од популацијата. Сепак, внатрешно политичките прашања поврзани со суверенитетот на државата, економската рецесија, санкциите против Југославија и војната во соседните земји негативно влијаа на земјата. Како и во другите земји во регионот, овие фактори им овозможија на организираниите криминалци да работат и да се здобиваат со противправна заработувачка.

За “поранешната југословенска Република Македонија” закана претставуваат организираниот економски криминал и организираниот криминал кој се занимава со недзволена трговија со дроги и луѓе. Главните економски криминални активности се измами во јавни набавки, предизвикување стечај, измами при приватизации и затајување на ДДВ. Во моментот не постојат детални проценки за штетата причинета од овој вид на криминал по јавните приходи која би можела да се изрази во стотици милиони евра. Поведени се истраги на овој вид криминални дела но резултатите се очекуваат во иднина. Инструментите, како што се конфискување на бесправно здобиената заработувачка сè уште не се применуваат.

Измамите при јавните набавки често се вршат откако ќе биде избрана најповолната понуда преку менување на договорот при што се зголемува цената на првичната понуда. Забележани се и измами на банки при што се одобруваат грантови и кредити врз основа на фалсификувани документи. Фалсификувањето на званични и административни документи најчесто се користи за здобивање со имот на нелегален начин, добивање на дозволи за увоз на стоки под повластени услови и др. Затајувањето на ДДВ и фалсификувањето на легална стока се исто така се посочени како проблем, при што фалсификувањето опаѓа, додека затајувањето се чини дека е во пораст.

Во однос на пиратеријата и фалсификувањето на легални производи, властите имаат евидентирано производство, дистрибуција, продажба и изнајмување на порнографија, филмови и компјутерски производи. Неодамнешните акции против овој вид криминал резултираа со уништување на криминална група за производство на овој вид производи и заплenuвање на опремата и снимениот материјал. Постојат исто така случаи на фалсификување на прехранбени производи, безалкохолни и алкохолни пијалоци и други производи за потрошувачка наменети за домашниот пазар. Неодамнешните напори за спорведување на законот беа успешно усмерени кон овој вид на криминал.

Во однос на корупцијата, се чини дека лицата задолжени за водење на стечајните постапки на поранешни државни претпријатија се особено подложни. Забележани се и други форми на корупција на ниско и високо ниво. Во 2004 година, полицијата евидентирала 536 криминални дела поврзани со корупција извршени од 664 сторители. Од вкупниот број, 504 случаи се поврзани со злоупотреба на службената должност извршени од страна на 631 сторител, а останатите случаи се должат на активно и пасивно подмитување. Владата презема превентивни и репресивни мерки за да се справи со овој проблем.

Во 2003, обвинети се осум организирани групи за економски криминал. Овие групи со мешана организациона структура оперирале во земјата и во странство и ја инвестирале својата добивка на сомнителна потрошувачка, проширување на активностите и недвижен имот.

Како и во Хрватска, во економскиот криминал како предизвикување на стечај, измами во приватизации и безправно присвојување на јавни средства во секторот за јавни комунални услуги постои вмешаност на раководниот кадар, политички врски и корупција. Сложеноста и чувствителноста на ваквите случаи ги отежнува истрагите и покренувањето на обвиненија, додека социјалните и економските последици за општеството придонесуваат кон тоа јавноста да биде особено чувствителна на исходот од овие случаи.

Трговијата со дроги исто така претставува закана за општеството. Организираните криминални групи составени воглавно од етнички Албанци се занимаваат со трговија на дрога, а помалите задачи се даваат на извршување на криминалци од друга етничка припадност. Географската концентрација на овие криминални активности, непробивноста на албанските организирани криминални групи и политичката чувствителност која би можела да биде предизвикана со покренување на истрага или обвинение во овие случаи претставуваат пречки за напорите за спроведување на законот во оваа област.

Покрај хероинот кој се криумчари од Турција, во земјата се венсуваат и кокаинот, кој доаѓа од пристаништата во ЕУ и хашишот кој потекнува од Албанија. Канбисот кој доминира на домашниот пазар е контролиран од страна на етнички групи, додека пак големите пратки канабис наменети за пазарите во западна Европа се контролираат од криминални групи со мешан етнички состав од Македонци и Албанци.

Во изминатата декада, “поранешна југословенска Република Македонија” стана потрошувачки пазар на кој доминираат хероинот и канабисот. Според здравствените институции, секоја година помеѓу 600 и 700 лица бараат лекарска помош заради злоупотреба на дрога. Старосната граница на корисниците на дрога се намалува, и во некои случаи забележани се 12-годишни деца како корисници на дрога. Секоја година помеѓу 15 и 20 лица умираат од преголема доза на дрога.

Наводната конзервативна анализа за користењето на дрога на домашниот пазар која се заснова на бројот на лицата кои бараат лекарска помош укажува на тоа дека годишно се конзумираат околу 300 кг. хероин и двојно повеќе канабис. Заработувачката од овој пазар приближно изнесува 10 – 12 милиони евра. Вкупната добивка од криминалните активности поврзани со дрога не можат прецизно да се одредат заради малиот број на истраги на случаи кои се однесуваат на перење на пари. Меѓутоа, од другите активности на полицијата произлегува дека заработувачката се инвестира во недвижен имот, туристичката индустрија и комерцијалните дејности како што се ноќни клубови и барови кои честопати се користат за сексуална експлоатација на жени.

Не е забележано производство на наркотици освен издвоени случаи на одгледување на мали количини канабис за домашна употреба.

Општо земено, криминалните групи кои се занимаваат со дроги имаат мешана структура и состав. Врските се воспоставуваат и одржуваат преку семејни или друг вид на блиски односи, но нивната кохезија може да не биде долготрајна. Полициските информации укажуваат на тоа дека криминалците од “поранешната југословенска Република Македонија” имаат контакти со криминални групи од Швајцарија, Германија и скандинавските земји. Забележано е, исто така, дека криминалните групи кои работат со дроги често соработуваат во илегалното

влегување во земјата, илегани трансфери на пари, размена на адвокати за одбрана на уапсени членови, плаќање на кауција и др. Долговите се плаќаат по пат на компензација со дрога.

“Поранешната југословенска Република Македонија” беше во главно транзитна земја во трговијата со луѓе. Најновите податоци од ИОМ и UNICEF укажуваат дека постои локално регрутирање на жртви, трговија во земјата и постоење на домашен пазар. Овие податоци не се потврдени со податоци од властите во земјата. Во иднина ќе треба да се разјасни дали во “поранешната југословенска Република Македонија” домашниот пазар за сексуалните услуги сè повеќе расте, што секако ќе бара сеопфатни политики за превенција и репресија, или пак земјата е сè уште во главно транзитна.

Според националните власти, помеѓу 2000 до 4000 жени се криумчарат преку земјата, кои честопати престојуваат во земјата привремено пред да бидат повторно упатени кон други земји. Експлоатацијата се врши во главно во клубови и барови во кои жените опслужуваат 2 – 3 муштерии дневно и заработуваат минимум 50 евра, што приближно изнесува 15.000 евра годишно или вкупно приближно 30 милиони евра годишно за целиот домашен пазар.

Криминалните групи кои се занимаваат со трговија на луѓе имаат најчесто мешан состав, но во нив најчесто доминираат лица од албанска етничка припадност. Групите обично имаат повеќе од три члена и често делуваат вон границите на земјата особено заради организирање на транспортот на странски државјанки.

Криумчарените мигранти преку “поранешната југословенска Република Македонија” одат кон Грција, а најчесто тоа се граѓани од Албанија и Косово. Криумчарењето на мигранти од Средниот Исток и Јужна Америка преку “поранешната југословенска Република Македонија” се организира од криминални групи од Бугарија и Косово. Сторителите се најчесто луѓе кои живеат во пограничните области и кои добро го познаваат локалниот терен, а соработуваат со лица од соседните земји.

Криумчарењето на акцизна стока, особено цигари, се врши преку канали од Косово преку “поранешната југословенска Република Македонија” до Грција. Криумчарењето на алкохолни пијалоци се врши од Грција и Бугарија во “поранешната југословенска Република Македонија” и од Србија и Црна Гора во “поранешната југословенска Република Македонија”. Текститл од кинеско, турско или бугарско потекло исто така се шверцува во земјата, додека од Грција се шверцуваат мобилни телефони, компјутери и компјутерски делови. Прехрамбените производи се шверцуваат од Бугарија и од Србија и Црна Гора.

Криумчарењето на легални производи се врши преку легални и нелегални премини долж границата. Во однос на начинот на работа, криминалните групи кои се бават со шверцување најчесто во своите редови имаат барем еден царински службеник кој им помага при премин на границата. Тие најчесто се користат со поткупување на царинските службеници и вршат фаслификување за да увезат стоки преку фиктивни компании. Структурата на овие групи е релативно хоризонтална во која поединечни лица се одговорни за набавка на стоката која се шверцува, за преминување на границата и за продажба на стоката на пазарот. Членовите на групите се од различно етничко и социјално потекло, како и ниво на образование. Нивните активности се транснационални, а комуникацијата ја вршат преку при-пејд мобилни телефони за кои е тешко да се

утврди идентитетот на корисникот. Заработувачката најчесто се инвестира во други бизниси но и во движен и недвижен имот.

Во текот на 2003 година, биле откриени 8 вакви групи кои извршиле 174 криминални дела. Во 2003 година, заплени се 29.868 кутии цигари и 21 т. аклохолни пијалоци. Во првите девет месеци од 2004 година, заплени се 32.700 кутии цигари, 13.034 литри алкохолни пијалоци, како и техничка стока, прехранбени производи, текстил и др. Вредноста на заплениетата стока во текот на 2003 и 2004 година приближно изнесува 105.035.760 денари или приближно 17 милиони евра.

Во повеќето случаи на перење на пари, учествуваат истите групи кои се вмешани и во нелегалниот пазар на затајување на даноци и царина. Заработувачката се пере преку лица кои ја користат својата висока положба, во политиката или економијата, за да ја пласираат незаконската заработувачка преку фиктивни факури (на пр. големи колични безвредна трговска стока) или преку компании за прикривање.

4.3 Заклучок

Огранизираниот криминал е динамичен концепт кој постојано се прилагодува на перманентно променливото опкружување и на новите можности за криминал. Ова е случај и кога станува збор за организираниот криминал во југоисточна Европа:

- Концентрираните напори за законско регулирање и доследно спроведување на законите против трговијата со луѓе и кријумчарењето на лица се чини дека доведоа до позитивно придвижување во насока на намалување на бројот на лица кои биле кријумчарени или со кои се тргувало преку границите. Истовремено, кријумчарењето и трговијата со луѓе сега наметнуваат нови предизвици во смисла на внатрешна трговија и регрутирање односно врбување, како и зголемување на домашната клиентела.
- Економскиот криминал кој сериозно ги загрозува сите земји во регионот, исто така еволуира. Крајот на санкциите против Србија и последователно на тоа, уништувањето на каналите за кријумчарење на нафта и цигари, како и напорите за законско регулирање и спроведување на законите, значително придонесоа кон подобрување на наплатата на јавните приходи. Со тоа, определени можности за нелегална трговија во регионот беа отстранети. Меѓутоа, други останаа. Фалсификувањето на исправи и создавањето фиктивни компании – како клучни средства за даночно затајување и перење на пари – се чини дека се присутни во сите земји и области. За другите облици на економски криминал – како што се измамата во јавните набавки, во приватизацијата и во финансискиот сектор – се верува дека тие се во нагорна линија и влијаат врз довербата на јавноста во пазарната економија и во системот за кривично-правна заштита.
- Традиционалниот Балкански канал за трговија со дроги се претвори во двонасочен пат, по кој хероинот и канабисот се движат кон Европската Унија, а додека прекурсорите, кокаинот и синтетичките дроги се движат кон Исток. Во некои земји, се чини дека домашните пазари на дроги се зголемуваат, проследено со пораст на бројот на корисници на дроги. Затоа, потребно е да се засилат не само репресивните, туку посебно и превентивните мерки.

Како што пазарот на криминал созрева, така криминалните групи се обидуваат да ги консолидираат своите постоечки активности, да се разгранат и да навлезат во други активности и да ја легализираат својата заработувачка и положба во општеството. Се чини дека корупцијата, како онаа на високо така и онаа на пониско ниво, се користи како главното средство за влијание и продор во политичките и комерцијалните структури. Тековните напори против корупцијата во земјите резултираа со зголемен број истраги и покренати обвиненија, но со многу малку осудителни пресуди. Ветува фактот што во многу земји и области, во моментов, се веќе усвоени сеопфатни стратегии против корупцијата и се формирани анти-корупциски служби. Овие напори можат да доведат до заострување на односите помеѓу организираниот и економскиот криминал и легалните и јавните структури.

Покрај различните особености на секоја земја и област, проблемите сврзани со организираниот криминал и економскиот криминал имаат регионална димензија. Како такви, тие налагаат регионални решенија. Хармонизацијата односно

усогласувањето на законодавството, заедничките напори во спроведување на законот, како и размената на полициски разузнавачки податоци на регионално ниво, ќе бидат клуч на успехот во борбата против сериозниот криминал во југоисточна Европа. За таа цел, дејствувањето на полицијата, раководено од разузнавачки податоци, во регионот мора да се постави на цврсти основи преку градење кохерентни системи за прибирање на разузнавачки податоци.

И покрај тоа што земјите го признаваат негативното влијание на сериозниот криминал врз нивните општества, сепак сè уште не се достапни проценки во однос на загубите на јавните приходи поради економскиот криминал или проценки за големината на домашниот пазар на дроги. Со мали исклучоци, системите за спроведување на законот во регионот сè уште немаат капацитет за прибирање разузнавачки податоци, нивна анализа и спроведување истраги по тој основ.

Поради криминалните приноси, како заеднички именител на различни облици на економски и организиран криминал, финансиските истраги и финансиското разузнавање имаат клучна улога во било која анализа на економскиот и организираниот криминал. Во земјите и областите во регионот веќе се формирани финансиско-разузнавачки служби, а во определена мера, во моментот, се спроведуваат и финансиски истраги поврзани со кривични истраги. Сепак, овие средства би требало да се користат посистематски.

Мерките што се изготвуваат и преземаат во земјите и областите во регионот во рамки на регионалниот проект за полицијата - CARPO значително ќе помогнат за да се надминат овие слабости. Тие мерки опфаќаат:

- Јакнење на капацитетите за прибирање и анализа на податоци, со цел да се прошири и продлабочи знаењето и разбирањето на економскиот и организираниот криминал (на пример, воведување системи за водење криминална статистика, средства за мерење на криминалот, студии за ранливоста односно подложноста на економските сектори на економски и организиран криминал, редовни извештаи/проценки за законите и за состојбата со економскиот и организираниот криминал, соработка помеѓу органите надлежни за спроведување на законот и независни истражувачи и академски работници со цел спроведување истражувања и анализи на феномените коишто се поврзани со економскиот и организираниот криминал во регионот)
- Употреба на механизми водени од разузнавачки податоци при дефинирање на политиките, засновани на исцрпни проценки кои ќе овозможат да се утврдат приоритетите за справување со одделни облици на криминал
- Зајакнување на капацитетите на одделите за анализа на криминалот, одделенијата за специјализирани истраги или специјализирани одделенија во обвинителствата за да можат да се справат со организираниот криминал, особено преку обезбедување соодветни финансиски и кадровски ресурси, како и нивна специјализирана обука
- Мерки за унапредување на вештините за спроведување истраги, посебно истраги за економскиот и организираниот криминал, како и за јакнење на меѓуинституционалната соработка и соработката помеѓу различни јурисдикции (на пример, соодветно користење на специјални истражни

мерки и техники, употреба на стратешко-разузнавачки анализи на криминалот, прекугранична употреба на разузнавањето, итн.)

- Подобро искористување на финансиското разузнавање со цел подобро да се разбере организираниот и економскиот криминал (јакнење на капацитетите за спроведување финансиски истраги, јакнење на капацитетите на финансиско-разузнавачките служби и проширување на прекуграничната соработка за овие прашања)
- Пристап до и размена на информации и разузнавачки податоци помеѓу органите надлежни за спроведување на законот, со должно внимание кон обезбедување и заштита на тајноста на податоците (вклучително и примена на релевантните европски правни инструменти за заштита на приватноста и личните податоци)
- Систематско следење на ефективноста на мерките за превенција и контрола на економскиот и организираниот криминал

Ратификацијата и целосната примена на европските правни инструменти ќе им помогне на земјите да напредуваат во оваа смисла и ќе ја поспешат меѓународната соработка. Овие инструменти посебно ги опфаќаат Вториот дополнителен протокол кон Конвенцијата за взаемна помош во кривичните предмети (CETS 182), новата Конвенција за перење, претресување, запленување и конфискација на приносите од криминал и финансирање на тероризмот (CETS 198) и новата Конвенција за акција против трговијата со луѓе (CETS 197).

5. БИБЛИОГРАФИЈА

Amnesty International

- Косово (Србија и Црна Гора) – “Дали ова значи дека имам права?” – Заштита на човековите права на жените и девојките со кои се тргува заради присилна проституција на Косово, Лондон, 2004
- Косовските жени и девојки со кои се тргува имаат човекови права, соопштение за печат, 5 јуни 2004 година (<http://news.amnesty.org/mavp/news.nsf/print/ENGEUR700122004>)
- Косово: Меѓународните мировници ја подгреваат експлозијата на сексуалната експлоатација, трговијата со луѓе и човечката мизерија, 6 мај 2004 година

Begovic Boris, Mijatovic, Bosko, и Hiber Dragor: Корушција во судството, Центар за либерално-демократски студии, Белград 2004, <http://www.clds.org.yu>

Босна и Херцеговина, Министерство за безбедност: Извештај за безбедноста: прв квартал на 2004 година

British Broadcasting Corporation (BBC, <http://news.bbc.co.uk>):

- Трупи на ОН на Косово “ја подгреваат трговијата со секс”, 5 јуни 2004, news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/europe/3686173.stm
- Економскиот криминал “чини 40 милијарди британски фунти”, 14 октомври 2004
- Ashdown го отпушти највисоко рангираниот босански Хрват, 29 март 2005, newsbbc.co.uk/1/hi/world/Europe/4390635.stm

Black, C./Van der Beken, T./Frans, V./Paternotte, M. (2001): Извештај за организираниот криминал. Промена од опис во објаснување во белгискиот годишен извештај за организираниот криминал, Антверп, Маклу.

Blue Bird Project (Проект сина птица) (Агенда за граѓанското општество во југоисточна Европа: Во потрага по одговорна власт: Изградба на државите и економскиот пораст на Балканот, Центар за политички студии, Централно Европски Универзитет, 2003 (<http://www.cls-sofia.org/>))

Capps, Robert: Надвор од законот и Пријавителите на сексуално ropство се ослободени од вина, од јули и август 2002 година, www.salon.com.

Castells, M. (2003²): Подемот на мрежното општество Малден / Оксфорд/Викторија

Центар за истражување на демократијата (<http://www.csd.bg/publications.php>)

- Корушција, шверц и организиран криминал во југоисточна Европа, Софија, 2003
- Пазарот на дроги во Бугарија, Софија, 2003
- Партнери во криминалот: Ризикот од симбиозата помеѓу безбедносниот сектор и организираниот криминал во југоисточна Европа, Центар за истражување на демократијата, Софија, 2004
- Транспорт, криумчарење и организираниот криминал, Центар за истражување на демократијата, Софија, 2004
- Движењата на криминалот во Бугарија: Полициски статистички податоци и истражувања за жртвите, Центар за истражување на демократијата, Софија, 2005

Chossudovsky, Michel: Раководителот за човекови права во ОН дел од вината за неуспешното ограничување на нелегалната трговија во југоисточна Европа ја наоѓа кај земјите на ЕУ, 26 јули 2002, Центар за истражувања на глобализацијата, www.globalresearch.ca

Совет на Европа:

- Трговија со луѓе и корупција (РАСО програма, ТР 28 рев.), Стразбург, 2002
- Извештај за состојбата со организираниот криминал во 2004 година – Фокус: Заканата од компјутерскиот (сајбер) криминал, Стразбург, 2005

Совет на Европската Унија/ Интердисциплинарна група за организиран криминал (2003): Кријумчарењето на готови производи од тутун во Европската Унија и врските со организираниот криминал, Брисел (CRIMORG 90)

Европска комисија:

- Мислење за барањето на Хрватска за членство во Европската Унија: Соопштение од Комисијата, Комисија на Европските заедници, Брисел 20 април 2004
- Процесот на стабилизација и асоцијација во југоисточна Европа: Трет годишен извештај, Комисија на Европските заедници, Брисел 20 април 2004
- Делегацијата на Европската комисија во БиХ: Можни измами со шеќер, соопштение за печат, Сараево, 2 август 2004 <http://www.delbih.cec.eu.int/en/worddocuments/word271.htm>

Европски центар за следење за дроги и зависности од дроги (EMCDDA):

- Годишен извештај 2003: Состојбите со проблемот со дрогите во Европската Унија и Норвешка - Лисабон, 2003
- Годишен извештај 2003: Состојбите со проблемот со дрогите во земјите пристанички и земјите кандидати за Европската Унија - Лисабон, Европски центар за следење за дроги и зависности од дроги

Европска иницијатива за стабилност (www.esiweb.org)

- Хелсиншкиот момент: Градење на европски членки на Балканот, 1 февруари 2005
- Де-индустријализација и последиците: Сторија од Косово, март 2002

ЕВРОПОЛ (EUROPOL)

- Извештај за организираниот криминал во Европската Унија за 2004 година - декември 2004 (www.europol.eu.int)
- Europol (2002): Компјутерски криминал во ЕУ: стари криминални дела со нови алатки; нови криминални дела со нови алатки, Хаг

Financial Times: Анализа за улогата на Црна Гора во незаконската трговија со цигари, 9 август 2001

ХИНА (Хрватска новинска агенција): Вработен во државната управа во Макарска под истрага, Јутарњи лист, 12 мај 2005

Human Rights Watch: Издадени надежи: трговија со жени и девојки во пост-конфликтната БиХ заради присилна проституција, том 14, бр. 9, ноември 2002

Huremagic, Ramiz: Следење на “Духот”: Организиран криминал и негова контрола, магистерска дисертација по криминологија и кривично право, Универзитет во Велс, Кардиф, септември 2001 (необјавена)

Меѓународна комисија за Балканот: Балканот во иднината на Европа, април 2005, <http://www.balkan-commission.org/>

Меѓународна организација за миграција (ИОМ):

Менување на движењата и начините за трговија со луѓе во балканскиот регион: Проценка извршена во Албанија, БиХ, покраината Косово (Србија и Црна Гора), поранешната југословенска Република Македонија и Република Молдавија, јули 2004, www.iom.int

Меѓународна кризна група:

- Србија: Вртење на тркалата, Извештај за состојбите, Европска информација бр. 39, 23 мај 2005, Белград/Брисел, www.crisisgroup.org
- Салтото на Србија, Европски извештај бр. 154, 26 март 2004, www.crisisgroup.org

Меѓународни извештаи за војна и мир (IWPR, www.iwpr.net)

- Јовановска Светлана: ЕУ размислува за нов договор за Балканот, IWPR, бр. 550, 6 април 2005
- Barnett, Neil: Ракети заплени во Албанија, IWPR, бр. 533, 16 декември 2004
- Musta, Suela: Нано испрашувач за наводите за криумчарење на оружје, IWPR, бр. 528, 19 ноември 2004
- Ahmetasevic, Nidzara: Опозицијата во Босна бара донесување на закони за спречување на корупцијата, IWPR, бр. 552, 15 април 2005
- Jelacic, Nerma: Пукано на обвинителите на мафијата, IWPR, бр. 542, 18 февруари 2005
- Lasica, Natalija: Босна се бори со напливот на зависности од дроги, IWPR, бр. 550, 6 април 2005
- Jelacic, Nerma and Griffiths, Hugh: Пукано на обвинителите на мафијата, IWPR, бр. 542, 18 февруари 2005
- Jelacic, Nerma and Griffiths, Hugh: Дали Европа ќе ја земе мафијата на Босна?, (IWPR), бр. 531, 2 декември 2004
- Jelacic, Nerma: Експлозивни поткажувања, IWPR, бр. 458, 5 септември 2003
- Papic, Srdjan: Шверцерите од БиХ наоѓаат начин да ги преминат затворените граници, IWPR, бр. 425, 25 април 2003
- Radic, Renata: Тропоците на лидерите во Босна направија дупка во буџетот, IWPR, бр. 511, 12 август 2004
- Anna McTaggart and Drago Hedl: Хрватска: Работа во развој, IWPR, бр. 562, 27 јуни 2005
- Dimovski, Sase: Македонските судови во криза, IWPR, бр. 437, 13 јуни 2003
- Hajrullahu, M., Salihu, A., Xhagga, J.: Косовскиот див запад, IWPR, бр. 542, 18 февруари 2005
- Xhagga, Arbana: Бандите и спората администрација ги одвраќаат инвеститорите од Косово, IWPR, бр. 550, 6 април 2005
- Sullivan, Stacy: Посебен извештај: Дали Косово ги исполнува стандардите?, IWPR, бр. 549, 1 април 2005
- Sunter, Daniel: Полицијата ги презема границите на Србија, IWPR, бр. 543, 25 февруари 2005
- Sunter, Daniel: Шефот на полицијата се смета за “Чистач”, IWPR, бр. 512, 20 август 2004

- Cvijanovic, Zeljko: Зеленото светло од ЕУ би ја зацврстило климата влада, IWPR, бр. 548, 23 март 2005
- Simpson, John and Bojovic, Zelimir: Србија ја губи битката со царинската корупција, IWPR, бр. 541, 11 февруари 2005
- Србија: ЕУ може да ја продолжи забраната на шеќер, IWPR бр. 445, 18 јули 2003

Joosens, Luk/Raw, Martin (1998): Шверцување на цигари во Европа: кој навистина има корист?, во Контрола на тутунот 1998 (7) 66-71

Kleinfeld Belton, Rachel: Конкурентски дефиниции за владеење на правото: импликации за практичарите, Карнеги извештаи, Серија за владеење на правото, Карнеги фондација за меѓународен мир, бр. 55 јануари 2005 (http://www.ceip.org/files/projects/dlr/dlr_home_121002.ASP)

Крастев Иван: Анти-корупциска реторика и политики за реформа, Центар за либерални стратегии, 1997 (<http://www.cls-sofia.org>)

Morrison, J. (1992): Анализа на опкружувањето, во M. Whitely et al (eds.): Дел за нови институционални истражувачи, Талахаси, Асоцијација за институционално истражување

Национална служба за криминално разузнавање (NCIS): Проценка на законите во Велика Британија: Законите од сериозен и организиран криминал 2003, www.ncis.gov.uk

Nelken, D. (2002): Криминал во бирократијата. Во: Maguire et al., 844-876.

Nolic-Ristanovic, V. et al (2004): Трговија со луѓе во Србија, Белград (Друштво за виктимологија во Србија и OSCE)

Obradovic, Vladimir: Трговија со жени во БиХ, Центар за истражување при Факултетот за криминологија, Сараево, јануари 2004

OLAF (Канцеларија на ЕУ за спречување на измами), europa.eu.int/olaf:

- Олаф сведочи на судењето за “Црногорската врска” за вмешаност во меѓународниот шверц со цигари, соопштение за јавност ОЛАФ/12/2003, 30 април 2003
- Истраги на ОЛАФ за увозот на шеќер од балканскиот регион, ОЛАФ/15/2003, 29 мај 2003

Институт орворено општество (www.eumap.org)

- Следење на процесот на пристапување кон ЕУ: Корупција и политиката против корупцијата, OSI 2002
- Следење на процесот на пристапување кон ЕУ: Капацитет на судството, OSI 2002

Организација за безбедност и соработка во Европа (www.osce.org)

- Извештај на независен експерт до генералните секретари на OSCE и Советот на Европа за нивната посета во Подгорица (Србија и Црна Гора) од 22 до 24 јули 2003, заеднички извештај на Организацијата за безбедност и соработка во Европа и Советот на Европа, 3 септември 2003
- Ставови и заклучок на Владата на Црна Гора во однос на Извештајот на независен експерт до генералните секретари на OSCE и Советот на

Европа за нивната посета во Подгорица (Србија и Црна Гора) од 22 до 24 јули 2003, Влада на Црна Гора, 16 октомври 2003.

- Комисија за реструктуирање на полицијата за БиХ, Конечен извешај за работата на Комисијата за реструктуирање на полицијата за БиХ, декември 2004, (<http://www.ohr.int/ohr-dept/rule-of-law-pillar/prc/>)

Радио Слободна Европа: Црна Гора: Премиерот ги отфрла обвинувањата за поврзаност со шверц на цигари, 7 ноември 2003

Регионална канцеларија за разузнавање и врски за западна Европа - RILO (2001): LASSO 2000 – Извештај за шверцот со цигари во Европа, Келн/Ротердам

Save the Children UK (програма за Србија) 2004: Заштита на деца од трговија со луѓе, Белград

Savona, Ernesto U. and Curtol, Federica: Придонесот на системите за размена на податоци во борбата против организираниот криминал во земјите на централна и источна Европа: Завршен извештај, Транс-криминал (заеднички центар за истражување за транс-национален криминал при Università Degli Studi di Trento и Università Cattolica Del Sacro Cuore), ноември 2004, www.transcrime.unitn.it

Skrozza, Tamara: Интервју – Верица Бараќ: Владата е центарот на корупцијата, Време бр. 748, 5 мај 2005, www.vreme.com

Пакт за стабилност за југоисточна Европа: Прв годишен извешај за жртвите на трговија со луѓе во југоисточна Европа, Работна група на Пактот за стабилност за Трговија со луѓе, септември 2003

Transparency International:

Глобален извештај за кроупција 2005: Корупцијата во изградбата и по-воената реконструкција на земјите, Transparency International (www.globalcorruptionreport.org)

Tisné, Martin, and Smilov, Daniel: Од темелите нагоре: Проценка на извештаите за помошта за спречување на корупцијата во југоисточна Европа, Центар за политички судии, Централно европски универзитет, Мрежа на Фондацијата Soros, 2004

Спречување на корупцијата во југоисточна Европа: првите чекори и политики, Центар за проучување на демократијата, Иницијатива за развој на правото во југоисточна Европа (SELDI), 2002, <http://www.seldi.net/>

Обединети нации (UN):

- Единица на UNMIK за истражување и гонење на трговијата со луѓе (TRIU) Годишен извештај 2003
- Трговијата со луѓе во југоисточна Европа, заеднички извештај со UNICEF, UNOHCHR и OSCE/ODIHR, ноември 2003
- Трговијата со луѓе во југоисточна Европа: 2004 – Фокус на превенцијата, заеднички извештај со UNICEF, UNOHCHR и OSCE/ODIHR, март 2005

UNODC (www.unodc.org)

- Светски извештај за дроги 2004, Виена
- Трендовите за дроги и криминал во Европа и пошироко, 2004 (a), Виена

- Седмо истражување на UN за трендовите на криминалот и дејствувањето на системите за кривично-правна заштита за периодот 1998 – 2000 година, Канцеларија за дроги и криминал при UN, Центар за спечување на меѓународниот криминал, 2002, Виена

U.S. Department of State (Министерство за надворешни работи на САД): Извештај за трговија со луѓе, Канцеларија за следење и борба против трговијата со луѓе, 14 јуни 2004, (<http://www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2004>)

Vander Beken, Tom: Мерење на организираниот криминал во Европа: Физибилити студија за методологија заснована на ризици во Европската Унија, Институт за меѓународни истражувања на политиката против криминалот, Универзитет во Ghent, Maklu Publishers, 2004

Von Lampe, Klaus (2001): Нелегалниот пазар на цигари во Германија: Студија за организираниот криминал (Труд презентираан на Првиот годишен состанок на Европското здружение за криминологија- Лозана, Швајцарија, 6 септември 2001.

Xenakis, Sappho: Предизвиците на организираниот криминал за државната сувереност на Балканот, Историски пристап, 7 јануари 2001
www.ksg.harvard.edu/kokkalis/GSW3/Sappho_Xenakis.pdf